

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS KATEDRA

LINA SLUŠKONYTĖ
POLITIKOS IR STRATEGINIO VALDYMO PROGRAMA

EKSTRADICIJOS SAMPRATA, PAGRINDAI IR SĄLYGOS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas
Dr. Laurynas Pakštaitis

Vilnius, 2006

TURINYS

ĮVADAS	3
1. EKSTRADICIJOS SAMPRATOS YPATUMAI.....	5
1.1 Ekstradicijos sampratų įvairovė istoriniu aspektu	5
1.2 Teisinė ekstradicijos esmė	10
1.3 Perdavimo instituto ir pabėgėlių instituto santykis tarptautinėje teisėje	16
2. TEISĖS AKTAI REGLAMENTUOJANTYS EKSTRADICIJĄ	21
2.1 Teisiniai ekstradicijos pagrindai	21
2.2 Tarptautiniai teisės aktai reglamentuojantys ekstradiciją.....	31
3. EKSTRADICIJOS VYKDYMO SĄLYGOS.....	34
4. EUROPOS AREŠTO ORDERIS, JO SANTYKIS SU EKSTRADICIJA IR TAIKYMO PROBLEMOS	46
IŠVADOS	57
LITERATŪROS SĄRAŠAS	60
SANTRAUKA.....	64
SUMMARY.....	66
PRIEDAI.....	68

IVADAS

Darbo problematika. Ekstradicijos vykdymo sąlygų ir jos vykdymo tvarkos analizei bei vertinimui, literatūroje skiriamas didesnis dėmesys, nei ekstradicijos sąvokos problematikai. Tačiau tai, kokios sąlygos turi egzistuoti, kad galima būtų vykdyti ekstradiciją ir tai, kokios jos vykdymo tvarkos turi būti laikomasi, tiesiogiai priklauso nuo to, kas yra ekstradicija. Todėl šiame darbe ekstradicijos sąvoka suvokiama kaip svarbi, bei nepakankamai išnagrinėta problema, reikalaujanti gilesnės analizės.

Kita vertus, nė vienos teisinės kategorijos negalima nagrinėti atsietai nuo konteksto, kuriame ji egzistuoja. Todėl šiame darbe bus stengiamasi peržengti ekstradicijos sąvokos analizės ribas, pirmiausia pasinaudojant lyginamojo metodo teikiamomis galimybėmis. Pastarasis metodas būtinas ir siekiant nustatyti, kokia ekstradicijos kaip teisinio reiškinių požymių visuma yra būtina (o kartu - pakankama), kad būtų galima ją atriboti nuo kitų panašių teisinių reiškinių.

Temos aktualumas. Šiuo metu, kai pasaulyje padaroma vis daugiau nusikaltimų, o nusikalstamą veiką padarę asmenys, vengdami atsakomybės, bėga į kitas šalis, yra siekiama kuo nuosekliau ir efektyviau įgyvendinti tarptautinius teisinius aktus asmenų perdavimo srityje bei kitose procedūrose. Kaip perduoti vieną ar kitą nusikaltimą padariusį asmenį prašančiajai šaliai, kokie išdavimo pagrindai, baudžiamąjį persekiojimą apimtis, galiausiai ir pati ekstradicijos samprata yra nagrinėjami šiame darbe. Juo labiau, nesant ekstradicijos galimybių, kitų tarptautinės teisinės pagalbos priemonių panaudojimas negelbsti.

Ekstradicija pakankamai detalai reglamentuota Lietuvos Respublikoje. Atitinkamo dėmesio jos problematika susilaukia teisinėje praktikoje. Minėtai problematikai skirti P. Kūrio, V. Pavilionio, V. Stankevičiaus, V. Vadapalo, A. Neveros, A. Čepo bei kai kurių kitų autorių darbai. Šie darbai reikšmingi tuo, jog būtent jais buvo pradėta kurti tarptautinės baudžiamosios teisės doktrina Lietuvoje. Tačiau autorės darbo svarbą lemia tai, kad jis rašomas Lietuvos Respublikai jau antri metai esant Europos Sąjungos šalių šeimoje, kur ekstradicijos atsisakoma, įvedus Europos arešto orderį, o kituose pasaulio regionuose iš esmės plėtojamos ekstradicijos leistinumo sąlygos. Tačiau dar svarbesnė ir nuoseklaus sprendimo reikalaujanti problema – kaip užtikrinti, kad toks sistemos perėmimas būtų atliktas garantuojant plačiausią galimą individo teisių ir laisvių apsaugą, laikantis pamatinių Lietuvos Respublikos teisės doktrinoje ir praktikoje įsitvirtinusių principų. Asmenų perdavimo institutas yra glaudžiai susijęs su prieglobsčio teisės institutu. Kita vertus, apibūdinant ekstradicijos ir pabėgėlių teisės institutų santykį, visada reikia išlaikyti atitinkamą balansą įskaitant ir tarptautinės teisės reikalavimus. Žmogaus teisių apsaugos problemų sprendimai turi nekenkti tarptautinei kovai su nusikalstamumu.

Tyrimo objektas. Lietuvos Respublikos ir užsienio šalių teisės aktai, reglamentuojantys ekstradiciją, pabėgėlių teisę bei Europos arešto orderį, taip pat teisinė literatūra.

Tyrimo dalykas. Apibūdinant tyrimo dalyką ir jo apimtį, akcentuotina, kad temos pavadinime figūruoja trys pagrindiniai kriterijai: samprata, pagrindai ir sąlygos. Šie kriterijai iškelia svarbiausius probleminius aspektus, liečiančius asmenų perdavimo klausimą. Analizuojant minėtus kriterijus, galime realizuoti darbe keliamą tikslą – atrasti ekstradicijai būtiną pusiausvyrą tarp tarptautinio bendradarbiavimo efektyvumo poreikių ir žmogaus teisių apsaugos.

Darbo tikslas. Šio darbo tikslas - įvertinti ekstradicijos reikšmę, užtikrinant tarptautinį bendradarbiavimą baudžiamojoje teisinėje sistemoje, nepažeidžiant perduodamo asmens teisių ir esminių valstybės interesų. Atskleisti nagrinėjamo instituto santykį su prieglobsčio teisės institutu, bei Europos arešto orderiu.

Darbo uždaviniai.

- Išsiaiškinti ekstradicijos instituto sampratos ypatumus ir esmę;
- Atskleisti pabėgėlių instituto tikslą, kuris nukreiptas į visuotinai pripažintų žmogaus teisių ir laisvių apsaugą;
- Analizuoti teisinių ekstradicijos pagrindų problemas; Aptarti ekstradicijos sąlygų taikymą, priklausomai nuo sutarties pobūdžio;
- Apibūdinti Europos arešto orderio reikšmę šiuolaikinėje teisinėje sistemoje.

Darbo struktūra. Darbas sudarytas iš įvado, keturių skyrių, išvadų, bei trumpos darbo santraukos lietuvių ir anglų kalbomis. Pirmoje dalyje atskleidžiame ekstradicijos sampratos ypatumus istorinėje plotmėje ir pačios ekstradicijos esmę. Antroje dalyje nagrinėjama, kokie teisės aktai reglamentuoja ekstradiciją ir kokiais pagrindais remiantis šis teisės institutas yra įgyvendinamas. Trečioji dalis yra skirta apžvelgti ekstradicijos sąlygas, kurių reikia laikytis norint tikėtis, kad ekstradicijos prašymas bus įvykdytas ir prašančioji valstybė galės įgyvendinti savo baudžiamąją jurisdikciją. Paskutinėje darbo dalyje, lyginant su ekstradicija, aptariama Europos arešto orderio svarba šiuolaikinėje tarptautinėje baudžiamojoje teisėje. Darbo pabaigoje formuluojamos išvados, pateikiamas literatūros sąrašas bei du priedai.

1. EKSTRADICIJOS SAMPRATOS YPATUMAI

1.1 Ekstradicijos sampratų įvairovė istoriniu aspektu

Tarp įvairių tarptautinės teisės institutų, kurie atsirado dar ankstyvoje valstybės formavimosi stadijoje ir vėliau patyrė įvairias transformacijas, svarbią vietą užima asmenų perdavimo institutas. Tai yra labai sena istoriniu požiūriu teisinė kategorija, atskleidžianti tam tikrą valstybių bendradarbiavimo formą. Šis institutas vystėsi paraleliai kartu su kitais tarptautinės teisės institutais ir apėmė įvairius žmonijos istorijos vystimosi etapus. Tinkamą nagrinėjamo reiškinių analizę galima pateikti tik apibendrinus skirtingus šio vystimosi laikotarpius ir juos tinkamai įvertinus. Nagrinėdami valstybių bendradarbiavimą, įvairiose istorinėse epochose galime atrasti savitus tarptautinės teisės tobulėjimo aspektus.

Viena iš tarptautinio solidarumo priemonių yra asmens perdavimas kitai valstybei. Kadangi ekstradicija yra atsiradusi tarptautinės teisinės sistemos rėmuose, ją galime priskirti tarptautinės baudžiamosios teisės kategorijai. Ekstradicija – asmens perdavimas tai valstybei, kurioje jis padarė nusikaltimą. Todėl norint giliau suprasti nagrinėtiną institutą, atsakymų reikia ieškoti ne atskiros valstybės vidaus, o tarptautinėje teisėje.

Kiekvienos valstybės nacionalinės teisės požiūriu asmens, kaltinamo nusikaltimo padarymu arba vengiančio bausmės, perdavimas kitai valstybei yra teisinis aktas, kurio vykdymo sąlygas ir tvarką nustato šios valstybės vidaus teisė. Analizuojant šią nelabai seną Lietuvos teisinėje literatūroje ir praktikoje temą, reikėtų taip pat prisiminti, kad tarpukario laikotarpiu Lietuvos Respublikoje su užsienio valstybėmis sudarytose sutartyse, buvo numatyta ir nusikaltėlių ekstradicija. 1918 – 1940 Lietuva buvo pasirašiusi sutartis dėl ekstradicijos su Vokietija, Belgija, Danija, Didžiąja Britanija, JAV ir kitomis valstybėmis. Atkūrus nepriklausomybę, šis institutas sparčiai vystėsi. 1991 m. gruodžio 10 dieną, siekiant sureguliuoti ekstradicijos klausimus nacionalinėje teisėje buvo papildytas bei pakeistas Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas. Kai kurie ekstradicijos principai įgavo ir konstitucinį pobūdį. LR Konstitucijos 13 straipsnio 2 dalyje sakoma, kad draudžiama išduoti Lietuvos Respublikos pilietį kitai valstybei, jeigu Lietuvos Respublikos tarptautinė sutartis nenustato kitaip¹. Nuo 1994 m. liepos 19 d. Baudžiamojo kodekso redakcija įtvirtino pagrindinius asmenų perdavimo iš Lietuvos Respublikos principus. Vėliau, padaryti esminiai Baudžiamojo proceso ir Baudžiamojo kodeksų pakeitimai ir papildymai ekstradicijos srityje, leido žymiai detaliau sureguliuoti ekstradicijos

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

taikymą Lietuvoje. Be to, Lietuvos Respublikoje perdavimo sąlygas ir procedūras reglamentuoja tarptautinės sutartys.

Dar senovės Egipte buvo žinoma asmens perdavimo praktika. Vėliau, ši vienos valstybės palankumo priemonė kitai valstybei, buvo imta praktikuoti ir vėlesnėse civilizacijose. Ir tik XIX a. pradžioje susiformavo kaip baudžiamosios teisės institutas. Iki XIX a. ekstradicija buvo taikoma pirmiausiai politiniams nusikaltėliams, kaip antai pasikėsimo į šalies vadovus atveju. Tokia padėtis buvo sąlygojama tuo, kad įvairių šalių monarchai buvo tarpusavyje susiję ne tik kaip šalių valdovai, bet ir giminystės ryšiais. Pradžioje buvo galima perduoti tik reikalaujančios šalies piliečius, bet vėliau perdavimo galėjo prašyti ir ne tik pilietybės šalis.

Remiantis istoriniais šaltiniais, pirmą tarptautinę sutartį, numatanti valdovų priešų, pasislėpusio kitoje valstybėje, perdavimą, buvo sudaryta XIII amžiui pr.Kr., t.y. 1296 metais, tarp Egipto valdovo faraono Ramzio II-ojo ir Hetitų princo Hatušilio III-ojo. Lyginant su šiuolaikine ekstradicijos praktika, kuomet perduodami asmenys, įvykdę nusikaltimus, pirmoje tarptautinėje sutartyje buvo numatytas valdovų priešų, pasislėpusių kitoje valstybėje, perdavimas². Teigiama, kad ja prisiimti įsipareigojimai *nesulaikyti*, o *gražinti* visus Egiptą ar Hetitų valstybę palikusius asmenis, t.y. nesvarbu, ar jie padarė nusikaltimą valstybėje, kurią paliko, ar ne³.

Tokia tarpusavio pagalbos forma savo paskirtimi menkai primintų ekstradiciją, kokią mes ją suprantame šiame, XXI amžiuje. Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad Senovės Rytų valdovų galia iš esmės priklausė nuo jų pavaldinių, privalančių mokėti mokesčius, atlikti karo ir kitas prievoles, skaičiaus. Be to, sutarties sudarymo metu, Egipte buvo tik apie tris milijonus gyventojų, todėl galima teigti, kad kiekvieno asmens perbėgimas iš vienos valstybės į kitą, silpnino pirmąją ir stiprino antrąją. Taigi, veika, pažeidžianti esminius valdovo interesus, turėjo būti laikoma nusikaltimu, jeigu asmuo perbėgęs į kitą valstybę, net ir nepadarė jokio baudžiamąjį nusikaltimą, nes kiekvienas toks, dabar vadintinas politiniu, nusikaltimas reiškė realią suirutės valstybėje grėsmę, t.y. esminį jos susilpnėjimą kaimyninių valstybių atžvilgiu.

Taigi, pagalba kitos valstybės valdovui atstatyti politinio nusikaltimo pažeistas galias, kartu reiškė pagalbą, didinant tos valstybės keliamą grėsmę asmeniui perduodančiai valstybei. Atrodytų, esant tokiai situacijai, ekstradicija vargu ar išvis buvo įmanoma. Bet ji buvo vykdoma. Matyt, kad tokią praktiką lėmė politinių nusikaltimų pobūdis. Valstybių politinėms santvarkoms sutampant, idėjos, grindusios kėsiniavimi į prašančiosios valstybės valdžią, buvo ne ką mažiau pavojingos ir prašomojoje valstybėje. Todėl asmuo, siekęs pakeisti jo įsitikinimu neteisingą prašančiosios valstybės valdžios struktūrą ir būdamas prašomojoje valstybėje, kėlė šiai pavojų.

² Gilbert G. Aspects of Extradition Law. Dordrecht/Boston/London. M.Nijhoff, 1991. P.9

³ Бородин С.В., Ляхов Я.Г. Международное сотрудничество в борьбе с уголовной преступностью. Москва, 1983. С. 4.

Tokiomis aplinkybėmis, vykdoma ekstradicija praranda prašomosios valstybės suverenitetą ribojančio akto pobūdį ir tampa jo apsaugos priemone.

Romėnai taip pat plačiai taikė ekstradiciją tiek kriminalinių nusikaltėlių atveju, tiek valdovų priešų atžvilgiu. Panašiai, kaip Romoje ir Egipte, buvo sudarytos sutartys ir tarp atskirų graikų miestų – valstybių. Perdavimas plačiai buvo taikomas sugražinti pabėgusius vergus Graikijoje ir Romos imperijoje⁴.

Istoriniuose šaltiniuose nurodoma, kad pirmoji tarptautinė sutartis Europoje, kuri numatė asmens perdavimą, buvo sudaryta 1174 metais tarp Škotijos ir Anglijos⁵. Tolimesniame etape, iki pat XVIII amžiaus pradžios, charakteringi tokie tarpvalstybiniai susitarimai, kuriais buvo perduodami politinio pobūdžio nusikaltimą padarę asmenys, ar įvykdę tik kai kuriuos baudžiamuosius nusikaltimus. Ir tik nuo XVIII amžiaus, tarpvalstybinėse sutartyse, vis dažniau įvardinami baudžiamieji nusikaltimai. Baigiantis feodalizmo epochai, kapitalizmo gimimas ir vystimasis sukūrė pagrindus šiuolaikinei tarptautinei teisei. Šiame periode aptinkame ir ekstradicijos instituto pagrindus, teigia R. Valejevas⁶. Taigi iki pat XVIII amžiaus antrosios pusės, ekstradicija buvo taikoma daugiausiai politiniams pabėgėliams ir neturėjo aiškiai nustatytų teisinių kriterijų. Skirtumas tarp „politinio“ ir „kriminalinio“ nusikaltimo tuo metu nebuvo toks ryškus. Sunkiausiu nusikaltimu buvo laikomas pasikėsinimas į valdovo valdžią, prilyginamas net nužudymui, plėšikavimui ar vagystei.

Nagrinėjamo teisinio instituto turinys nuolat keitėsi visuomenės istorinės raidos procese. Šie pasikeitimai artimai susiję su prieglobsčio institutu. Viduramžiais asmenų perdavimo klausimai tarp valstybių, įgavo naujų aspektų: pradėta perdavinėti asmenis, pabėgusius iš šalies dėl politinių motyvų, o taip pat ir perbėgėlius, kurie nebuvo įtariami nusikaltimo įvykdymu. Tam laikotarpiui būdingas katalikų bažnyčios priešų persekiojimas, kurie, kaip taisyklė, būdavo perduodami prašančiajai valstybei⁷.

XVIII amžiaus antroje pusėje pradėta sudaryti tokias ekstradicijos sutartis, kuriose imta kur kas detaliau nustatinėti asmenų perdavimo pagrindus ir tvarką. „Moderni Jungtinės Karalystės ekstradicijos teisė atsirado 1794 metais kartu su *Jay* sutartimi, sudaryta su Jungtinėmis Valstijomis. Joje buvo daug nuostatų, žinomų šiuolaikinėse sutartyse, tokių kaip *prima facie* (akivaizdžių įrodymų) taisyklė ir reikalavimo perduoti procedūra, pradedama per diplomatinius kanalus. Devyniolikto amžiaus viduryje jau žinomos trys sutartys, sudarytos atitinkamai su JAV, Prancūzija ir Danija. Kiekviena šių sutarčių buvo įgyvendinama atskiru įstatymu. Nei viena jų neturėjo nuostatų dėl politinių nusikaltimų ar išimtinumo (*speciality*)

⁴ Валеєв Р. М. Выдача преступников в современном международном праве. Казань, 1976. С. 12.

⁵ Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius, 1998. P. 315.

⁶ Валеєв Р. М. Выдача преступников в современном международном праве. Казань, 1976. С. 13.

⁷ Валеєв Р. М. Выдача преступников в современном международном праве. Казань, 1976. С. 12.

taisyklės (t. y. reikalavimo, kad pabėgėlis gali būti teisiamas tik už tuos nusikaltimus, už kuriuos buvo išduotas), - dviejų taisyklių, kurios yra kiekvienoje šiandieninėje Jungtinės Karalystės sutartyje⁸.

XVIII – XIX pabaigoje Prancūzija buvo labiausiai pažengusi šalis ekstradicijos srityje. Būtent Prancūzijos iniciatyvos dėka, buvo suformuluota eilė naujų šio instituto nuostatų⁹. Situacija pradėjo keistis, kai daugelyje šalių įsitvirtino demokratinis valdymo režimas, ypač po pirmosios pasaulyje Prancūzijoje įvykusios revoliucijos (1871 m. Paryžiaus komunos). Šios šalys pradėjo neperdavinėti politinių nusikaltėlių valstybėms, kuriose vis dar išliko monarchinė valdymo sistema. Europos konvencijos dėl ekstradicijos 3 straipsnis taip pat nustato, kad ekstradicija netaikoma, jeigu perduoti prašoma šalis turi pakankamai pagrindo manyti, kad prašymas perduoti asmenį dėl paprasto nusikaltimo „buvo pateiktas tam, kad asmuo būtų teismo tvarka persekiojamas ir baudžiamas dėl jo rasės, religijos, tautybės ar politinių įsitikinimų, arba kad šios priežastys galėjo lemti to asmens padėtį“¹⁰. Tačiau šis straipsnis netaikomas tuo atveju, jeigu susitariančiosios šalys turi kokius nors tarpusavio įsipareigojimus.

Asmenys, kovoję prieš feodalizmą ir absoliutizmą, anksčiau persekiojami dėl politinių motyvų, asmenų perdavimo sutartyse nebuvo įvardinami kaip tokie. Be to, naujaisiais laikais, tokių asmenų ratas, kurių atžvilgiu valstybė buvo įsipareigojusi suteikti prieglaudą, pradėjo mažėti ir buvo apsiribota tik tais asmenimis, kurie kitoje valstybėje buvo įvykdę politinį nusikaltimą. Valstybinės teisinės institucijos, vis labiau artėjo prie nuomonės, kad reikia perduoti tuos asmenis, kurie įvykdo bendrus baudžiamuosius nusikaltimus. Šią nuomonę įtakojo mokslinis – techninis progresas, bei prasidėjęs gyventojų emigravimas iš Europos į Amerikos ir kitus kontinentus. Susiklosčiusi padėtis buvo palanki nusikaltėliams, kurie norėdami išvengti bausmės ir sulaikymo savo tėvynėje, išvykdavo į kitus kraštus¹¹. Europos valstybės pradėjo sudarinėti ne tik dvišales, bet ir daugiašales sutartis dėl asmenų perdavimo.

Įdomus faktas yra tai, kad nuo XIX a. pradžios, pasaulyje pradėjo plisti nacionalinio įstatymo idėja. Šioje srityje Belgija buvo pirmoji, kurios karalius 1833 m. paskelbė nacionalinį ekstradicijos įstatymą, nurodantį, kad ekstradicija nuo gimimo neatsiejama karaliaus teisė, kurios pagrindu jis palaiko gerus kaimyninius santykius su gretimomis valstybėmis¹². Belgijos karaliaus pavyzdžiu pasekė daugelis pasaulio valstybių: Šveicarija (1892 m.), Ispanija (1958 m.), Liuksemburgas (1870 m.), Peru (1888 m.), Japonija (1953 m.), Švedija (1957 m.), Suomija (1970 m.), Norvegija (1975 m.), Olandija (1967 m.), Danija (1967 m.), Didžioji Britanija (1870

⁸ Gilbert G. Aspects of Extradition Law, Dordrecht/Boston/London: M.Nijhoff, 1991. P. 11.

⁹ Shearer I. A. Extradition in International Law. Manchester, 1971. P. 17-18.

¹⁰ Europos konvencija dėl ekstradicijos // Valstybės žinios. 1995. Nr. 34-819.

¹¹ Bedi S. D. Extradition in international Law and practice. Rotterdam, 1966. P. 16-17.

¹² Звирбуль В. К., Шупилов В. П. Выдача уголовных преступников. Москва, 1974. С. 17.

m.), Brazilija (1938 m.), Vokietija (1979 m.), Izraelis (1954 m.), Kanada (1985 m.), Prancūzija (1927 m.)¹³.

Norėčiau atkreipti dėmesį ir į tai, kad pirmą kartą politinio persekiojimo kriterijus ekstradicijos procedūrą reglamentuojančiuose teisės aktuose atsirado XIX amžiaus antroje pusėje Belgijoje, kai Rusija reikalavo iš šios valstybės perduoti asmenis, prisidėjusius prie 1863 – 1864 m. valstiečių sukilimo. Vėliau jį pritaikė ir kitos Vakarų valstybės. Tiesa, ši nuostata pamažu nyksta tarp Europos Sąjungos šalių. Jos viena kitą pripažįsta kaip demokratines ir nemano, kad tokiose šalyse asmenys galėtų būti persekiojami politiškai. Tačiau tokios taisyklės nėra NVS erdvėje, kuriai priklauso Rusija, Ukraina, Baltarusija ir kitos buvusios Sovietų Sąjungos šalys.

Reikia pažymėti, kad plečiantis tarpvalstybiniam bendradarbiavimui kovos su nusikaltimais srityje, iškilo šių normų kodifikavimo būtinybė. Dėl šios priežasties, kaip teigia R. Valejevas, asmenų perdavimo klausimu, 1880 m. Tarptautinės teisės institutas priėmė Oksfordo rezoliuciją¹⁴. Vėlesniais metais, ekstradicijos problematika buvo sprendžiama įvairiuose Tarptautinės Teisės Asociacijos susirinkimuose, Tarptautinės Teisės Peticijų Komisijoje, Progresyvios Tarptautinės Teisės Kodifikacijos Ekspertų Komitete ir kitose organizacijose¹⁵. Be abejonės, ekstradicijos teisės kodifikavimas padėjo plėtotis valstybių bendradarbiavimui ir asmenų perdavimo instituto pagrindinių principų nustatymui.

Kaip jau minėta, požiūris į ekstradiciją kaip į ją vykdančios valstybės suverenitetą ribojantį aktą, savaime atmeta galimybes vykdyti ekstradiciją. O todėl neigia ir atsisakymo jos vykdymo pagrindų aktualumą. Ir vis dėlto, didžioji dalis šių pagrindų buvo suformuluota būtent laikantis tokio požiūrio į ekstradiciją. Ne dėl kiekvieno asmens ekstradicijos nukentėdavo perduodančios valstybės suverenitetas - paprastai ji būdavo vykdoma tik esant nedidelei valstybės suverenumo rizikai.

Tokia situacija suformavo nuostatą, ilgą laiką lėmusią ekstradicijos praktiką: turi būti perduodami tik pačiai prašomajai valstybei pavojingi asmenys. Būtent tokia nuostata ir išreikšta daugelyje tradicinių atsisakymo vykdyti ekstradiciją pagrindų. Pakitęs tėra tik požiūris į pateiktoje tezėje vartojamą sąvoką „valstybė“. Anksčiau ji buvo tapatinama su prašomosios valstybės valdžia, dabar terminas taikomas ir atitinkamą valstybę sudarančios visuomenės atžvilgiu. Todėl pavojingais pripažįstami ir grėsmę visuomenei keliantys asmenys. O tai, kad asmuo užsienyje yra padaręs nusikaltimą, yra pakankamas pagrindas tikėti, kad jis gali padaryti tokius nusikaltimus ir valstybėje, kurioje yra.

¹³ Nevera A. Valstybės baudžiamosios jurisdikcijos principai ir jų įtvirtinimas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). LTU. 2002. P. 148.

¹⁴ Валеев Р. М. Выдача преступников в современном международном праве. Казань, 1976. С. 15.

¹⁵ Lauterpacht H. International Law. Cambridge, 1970. P.503

Kaip yra pažymėjęs H. Lauterpacht, išdavimo teisė turėjo du tikslus. Pirmiausiai, tai buvo tarptautinio bendradarbiavimo institutas, užkertantis kelią nusikaltimų darymui, kuri, autorės nuomone, galima būtų pavadinti „nusikaltimų prevencija“. Šio instituto svarbos augimas, darėsi vis akivaizdesnis, kai sparčiai tobulėjant susisiekimo priemonių pagalba, asmenys palikdavo savo pilietybės šalį, kur būdavo įvykdę nusikaltimą. Antra, kai kurios asmenų perdavimo normos garantuodavo perduoto asmens apsaugą¹⁶.

Tik 1940 metais galutinai susiformavo taisyklė, kad perduodami tiktai asmenys, padarę baudžiamuosius nusikaltimus, o ne dėl politiniu nusikaltimu kaltinami asmenys ir bėgliai. Konvencijose dėl ekstradicijos žymiai išplečiamas nusikaltimų sąrašas, už kurių įvykdymą privalomas asmenų perdavimas, smulkiai išdėstomos derybų dėl perdavimo ir parengtinio sulaikymo taisyklės, tarpusavio sąlygų laikymosi ir kiti klausimai¹⁷. Taigi, ekstradicija, kaip baudžiamosios teisės institutas susiformavo tik XIX amžiaus pradžioje.

Ženkliu įvykiu baigiant formuoti šiuolaikinį asmenų perdavimo institutą, buvo 1998 metais birželio mėnesį priimtas Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas¹⁸. Jame prijungta devinta dalis „Tarptautinis bendradarbiavimas ir teisinė pagalba“, susidedanti iš septyniolikos straipsnių (straipsniai nuo 86 iki 102), sukūrusi institucinę, tarptautinio bendradarbiavimo sistemą, baudžiamojo teisingumo srityje.

1.2 Teisinė ekstradicijos esmė

Skirtingas kai kurių perdavimo procedūrų aspektų interpretavimas dvišaliuose susitarimuose ir konvencijose, nacionalinės teisės aktuose, iškelė įvairiapusių teiginių apie pačią asmenų perdavimo sampratą. Nevienodas įvairių autorių ekstradicijos apibrėžimo pateikimas, išplaukė iš skirtingo požiūrio į perduodamo asmens statusą, teritorinio principo galiojimą, į baudžiamojo įstatymo veikimą erdvėje, į bausmės vykdymo aktą ir kitus šio nagrinėjamo teisinio reiškinių teiginius.

Tikslai, kurių siekiama vykdant ekstradiciją, laikytini baudžiamaisiais teisiniais. Ekstradicija siekiama ne tik pašalinti perduodamo asmens keliamą pavojų valstybės ir visuomenės saugumui (t. y. siekiama ne tik tikslų, kurie realizuojami vykdant deportaciją), bet ir sudaryti perduodamo asmens baudžiamosios atsakomybės realizavimo galimybes. Remdamasis šiais argumentais, taip pat ir piktnaudžiavimo įgaliojimais doktrina, A. Čepas teigia, kad

¹⁶ Lauterpacht H. *International Law*. Cambridge, 1970. P.505.

¹⁷ Валеев Р. М. Выдача преступников в современном международном праве. Казань, 1976. С. 14 -15.

¹⁸ Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas, priimtas 1998 m. liepos 17 d. Jungtinių Tautų Diplomatiniėje įgaliotųjų atstovų konferencijoje, skirtoje Tarptautinio baudžiamojo teismo įsteigimui // Valstybės žinios. 2003, Nr. 49-2165.

ekstradicijos tikslai negali būti įgyvendinami deportacijos keliu. Baudžiamojo teisinio ekstradicijos pobūdžio pripažinimas taip pat leidžia teigti, kad kitos valstybės prašymas perduoti asmenį yra būtina sąlyga taikyti ekstradicijos turinį sudarančią prievartą: juo yra perduodama šios valstybės turima *jus puniendi* prašomo perduoti asmens atžvilgiu. Tokios teisės neturėdama prašomoji valstybė būtų nepajėgi taikyti asmens atžvilgiu baudžiamąją teisinę prievartą¹⁹.

D. Nikolskio požiūrį į nagrinėjamą institutą traktuojamą kaip „visumą juridinių veiksmų, kurių pagalba viena valstybė perduoda kitai asmenį, kaltinamą nusikaltimo padarymu pastarosios valstybės, kuri turi teisę teisti ir nubausti, ribose“, R. Valejevas pastebi, kad reikalavimo teisė perduoti nusikalstamą veiką padariusį asmenį, nukreipta į pastarojo statusą, perduodant tik tuos asmenis, kurie įvykdė nusikaltimą savo pilietybės šalyje, reikalaujančioje perdavimo. Bet jeigu asmuo padarė nusikaltimą už savo šalies ribų, prieš jos valstybinius interesus ar prieš jos piliečius, arba pabėgo būdamas jau nuteistas, tokiu atveju, remiantis D. Nikolskio teiginiu, apie piliečio perdavimą kalbos negali būti, teigia R. Valejevas²⁰.

Kiek kitaip šį klausimą sprendžia E. Simson teikdamas, kad perdavimas yra teisinės pagalbos aktas, susidedantis iš geranoriško asmens, kaltinamo nusikaltimo padarymu, perdavimo iš tos šalies, kurioje asmuo tuo metu yra, kitai šaliai, kuri nukentėjo nuo šio asmens padaryto nusikaltimo ir reikalauja jo ekstradicijos. Toliau autorius pabrėžia, kad nėra būtina, kad nusikaltimas būtų padarytas ne toje šalyje, į kurią kreipiamasi dėl perdavimo, o netgi priešingai, perdavimo galima prašyti ir už nusikaltimus, įvykdytus kitos valstybės teritorijoje, jeigu tik tas nusikaltimas buvo nukreiptas prieš išdavimo reikalaujančią šalį, ar jos piliečius. Neretai E. Simson pažymėdavo ir tai, kad nusikaltėlio perdavimas skiriasi nuo nuteisimo - kitaip tariant, perdavimas jokių būdu nereiškia, kad tai yra bausmė. Šiuose teiginiuose kalbama tik apie patį asmenų perdavimą, pasigendama konkretumo, kurios valstybės turi teisę reikalauti ekstradicijos. Autorius tik įvardina jas kaip „nukentėjusias nuo nusikaltimo“. Toks teritorinio principo veikimas nacionalinėje baudžiamojoje teisėje, atsispindi ir D. P. O'Connell, S. D. Bedi, ir kituose darbuose²¹.

Bet kokių atveju kiekviena valstybė turi stengtis ir nebūti pasyvi, kai sužino apie savo piliečių padarytus nusikaltimus ir stengtis, kad tie asmenys būtų nuteisti savo pilietybės šalyje. Tai padaryti galima tik tada, jeigu asmenys bus perduoti prašančiajai valstybei. Dėl šios, atrodo kiek paprastos priežasties, formuluojant ekstradicijos sąvoką, nusikaltimo vietos pabrėžimas nėra aktualus. Nusikalstamos veikos padarymo vietos valstybė yra ne vienintelė šalis, kuri gali pasinaudoti ekstradicijos įgyvendinimo būdu. Nuolatinės gyvenamosios vietos valstybė bei

¹⁹ Čepas A. Ekstradicijos teorinės ir praktinės problemos. Daktaro disertacijos santrauka. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2002. P. 12.

²⁰ Валеев Р. М. Выдача преступников в современном международном праве. Казань, 1976. С. 21-22.

²¹ O'Connell D. P. International Law. Vol. 2. New York, 1965. p. 792; Bedi S. D. Extradition in international Law and practice Rotterdam, 1966. P. 33.

Tarptautinis baudžiamasis teismas gali taip pat prašyti asmens perdavimo dėl savosios jurisdikcijos įgyvendinimo. Tačiau prioritetas, sprendžiant ieškomo asmens ekstradicijos klausimą teikiamas valstybei, siekiančiai įgyvendinti teritoriniu principu paremtą jurisdikciją.

Analizuodamas šią problemą, A. Nevera pažymi, kad neturėdama teisinio pagrindo nusikalstamos veikos padarymo vietos valstybė, gali nesikreipti prašydama ekstradicijos į ieškomo asmens buvimo vietos valstybę arba jai gali būti atsakyta: „sumodeliavus ekstradicijos sąvoką taip, kad asmens perdavimas galimas tik nusikalstamos veikos padarymo vietos valstybei, kitos suinteresuotos šalys netektų net teisės kreiptis su prašymais dėl kaltininko ekstradicijos“. A. Nevera pripažįsta, kad tokia situacija negalima, nes ji galėtų sąlygoti paieškomo asmens nebaudžiamumą todėl, kad nesant galimybės nusikaltusį asmenį perduoti nei nusikalstamos veikos padarymo vietos valstybei, nei kitai suinteresuotai šaliai, jo buvimo vietos valstybė taip pat gali neturėti jokio teisinio pagrindo (šalies įstatymuose neįtvirtintas tokią galimybę suteikiantis principas) dėl padarytos nusikalstamos veikos įgyvendinti savo ekstrateritorinę jurisdikciją²².

Istorinėje ekstradicijos sąvokos raidoje, galima pastebėti įvairių trūkumų: tai teritorinio principo derinimas su pilietybės principu, atskirais atvejais neaiškios išdavimo priežastys ir tikslai, žodžio „nusikaltėlis“ keitimas tokiu konkrečiu procesiniu terminu, kaip „kaltinamasis“, arba „teisiamasis“ ir šių žodžių vartojimas sąvokose ir tarpvalstybiniuose susitarimuose. Visa tai turėjo nemažą reikšmę sutarties teksto sudarymui ir betarpiškam reikalavimo vykdymui.

Ekstradicijos tikslas, I. A. Shearer teigimu, yra asmens, padariusio nusikaltimą, gražinimas kompetentingai jurisdikcijai jo nuteisimui ir bausmės atlikimui. Ši duota teisė ir yra vienos šalies pagalbos priemonė kitai šaliai²³. Vertinant šiuos faktus, galime pripažinti, kad valstybė, perduodama nusikaltimą padariusį asmenį, parodo ne savitarpio pagalbą, o teisinę pagalbą valstybei, reikalaujančiai nusikaltėlio perdavimo dėl jos paskutinės suverenios teisės įgyvendinimo, t.y. teisės nuteisti ir nubausti tuos, kurie pažeidžia jos baudžiamuosius įstatymus.

Pats reikalavimo pagrindas, išplaukia iš fakto, kad reikalaujanti valstybė turi suverenią galią traukti baudžiamojon atsakomybėn ir nuteisti prašomą perduoti asmenį, bet tam tikru laikotarpiui yra praradus galimybę įgyvendinti teisiamąją valdžią pagal savo įstatymus, dėl asmens nebuvimo. Iš esmės ši koncepcija prieštarauja valstybiniam suvereniteto principui, teigia R. Valejevas ir nurodo, kad asmenų perdavimo ypatumai glūdi tame, kad valstybė, kreipdamasi teisinės pagalbos, palieka sau teisę tik išnagrinėti baudžiamąją bylą, paskirti bausmę ir ją įvykdyti. Perduodama asmenį, valstybė, kurios teritorijoje slepiasi nusikaltimą padaręs asmuo, prašančiajai valstybei teikia teisinę pagalbą, kad ji galėtų vykdyti savo įstatymus. Tokiu būdu,

²² Nevera A. Valstybės baudžiamosios jurisdikcijos principai ir jų įtvirtinimas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). LTU. 2002. P. 145.

²³ Shearer I. A. Extradition in International Law. Manchester, 1971. P. 90.

valstybė, kreipdamasi su prašymu dėl ekstradicijos, gauna ne valdžią jį nuteisti, bet realią galimybę įgyvendinti turimą valdžią nuteisti asmenis, pažeidusius jos baudžiamuosius įstatymus²⁴.

Yra atvejų, kad perdavimo klausimas nagrinėjimas kaip teisinės pagalbos aktas. Kaip teigia L. Galenskaja, „...perdavimas nėra pats kaip nusikaltimas, o tik priemonė, teikianti pagalbą nustatyti bausmę, be to išdavimas parodo patį asmens perdavimo p r o c e s ą iš vienos valstybės kitai, laikantis tarptautinės teisės normų“²⁵.

R. Valejevas nurodo tokių nusikaltėlių perdavimo apibrėžimą „...tai tarptautiniais susitarimais ir visuomenėje pripažintais tarptautinės teisės principais, teisinės pagalbos aktas, susidedantis iš kaltinamojo ar nuteistojo perdavimo valstybės, kurios teritorijoje jis yra, reikalaujančiai jo perdavimo valstybei, kurios teritorijoje reikalaujamas asmuo įvykdė nusikaltimą arba kurios piliečiu jis yra, arba valstybei, nukentėjusiai nuo nusikaltimo, dėl patraukimo baudžiamojon atsakomybėn ar nuosprendžio vykdymui“²⁶.

Ekstradicija yra ypatinga teisinės pagalbos forma, kai iš vienos valstybės baudžiamosios jurisdikcijos asmuo perduodamas kitos valstybės baudžiamajai jurisdikcijai. Tai suverenus teisinis aktas, kadangi daugelis sutarčių, numatančių ekstradiciją, pavyzdžiui, 1957 metų Europos konvencija dėl ekstradicijos, o taip pat Lietuvos daugiašalė ir dvišalės teisinės pagalbos sutartys, remiasi tik gera valia ir nėra nurodomos privalomos tarpvalstybinių ginčų dėl nuteistų asmenų perdavimo nagrinėjimo procedūros. Jei valstybė nenori perduoti prašomo asmens, priversti tai daryti jos netgi negalima, nes tarpvalstybiniai santykiai remiasi geranoriškumu ir pagarba. Ir tik kai pati valstybė įsipareigoja vykdyti ekstradiciją, galima kalbėti apie pareigos vykdymą.

Tarptautinėje teisėje nėra normos, kuri neleistų valstybėms perduoti asmenis nesant perdavimo sutarties. Tada kaltinamas nusikaltimu ar nuteistas asmuo perduodamas gera valia (ex gratia). Šiuo atveju sudaromas toks susitarimas, kuris numato konkrečių asmenų perdavimą abipusiškumo pagrindu. Tačiau anot V. Vadapalo, tokios ekstradicijos teisiniai kriterijai gali sukelti rimtų abejonių. Nors tokia sutartimi prašančioji valstybė užtikrina prašomąją valstybę, kad analogišku atveju ateityje ji jai išduos pastarosios ieškomus asmenis, tačiau „vis dažniau išreiškiama nuomonė, kad griežto abipusiškumo sąlyga daro žalą teisingumo interesams“²⁷. „Nors retkarčiais pasitaiko priešingų pareiškimų, nėra valstybės pareigos perduoti asmenį nesant sutarties. Kartais teigiama, kad prieglobstis pasibaigia ten, kur prasideda ekstradicija, kitaip

²⁴ Валеев Р. М. Выдача преступников в современном международном праве. Казань, 1976. С. 27-28.

²⁵ Галенская Л.Н., Международная борьба с преступностью. Международные отношения. Москва, 1972. С.121-122.

²⁶ Валеев Р. М. Выдача преступников в современном международном праве. Казань, 1976. С. 28-29.

²⁷ Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius, 1998. P. 319-320.

tariant, valstybė turi teisę suteikti prieglobstį pabėgusiems nusikaltėliams, nebent sutartis įpareigoja juos perduoti²⁸ – teigia M. Akehurst.

Galima būtų teigti, kad ekstradicijos esmė yra tame, kad iš vienos valstybės asmenys išsiunčiami į kitą valstybę todėl, kad juos galima būtų teisti pastarojoje valstybėje už jos įstatymų pažeidimus. Taip pat norėčiau paminėti ir tai, kad ekstradicija apima ir nuteistų asmenų, pabėgusių nebaigus bausmės atlikimo, perdavimą.

Nagrinėjant teisinio instituto definiciją, iškyla nemažai skirtumų dėl pačios sąvokos apibrėžimo. Skirtingi autoriai atkreipia dėmesį į skirtingus šios sąvokos akcentus, kaip pavyzdžiui, valstybės teisę bausti kaltininką, ar nusikalstamos veikos padarymo vietos svarbą ir panašiai. Todėl sąvokos problemos tyrinėjimui skiriamas nemažas įvairių laikotarpių ir valstybių mokslininkų dėmesys. Profesoriaus V. Vadapalo nuomone, „klasikiniu gali būti laikomas Billot – J. B. Moore ekstradicijos apibrėžimas, pagal kurį ekstradicija „yra aktas, kuriuo viena valstybė išduoda asmenį, kaltinamą ar nuteistą už nusikaltimą, įvykdytą už jos teritorijos ribų, kitai valstybei, kuri reikalauja jį perduoti ir kuri turi kompetenciją jį tardyti ir nubausti“²⁹.

A. Nevera atkreipia dėmesį į tarptautinės baudžiamosios teisės asociacijos X tarptautiniame kongrese ekstradicijos apibrėžimą kaip „tarptautinės teisinės pagalbos baudžiamosiose bylose aktą, kurio tikslas – perduoti baudžiamąją tvarka persekiojamą arba nuteistą asmenį iš vienos valstybės jurisdikcijos kitos valstybės jurisdikcijai“. Lyginant šį apibrėžimą su prancūzų mokslininko Billot – J. B. Moore apibrėžimu, jie niekuo nesiskiria, tik pastarajame atkreipiamas dėmesys į valstybės teisę bausti asmenį ir į nusikaltimo vietos padarymo svarbą – teigia A. Nevera³⁰.

Ekstradicijos instituto nagrinėjimui nemažai dėmesio skyrusi rusų profesorė L. Galenskaja, teigia, kad ekstradicija – tai „tarptautinėmis teisės normomis reglamentuotas nusikaltėlio perdavimas kitai valstybei, norint įvykdyti šiam asmeniui paskirtą bausmę, procesas“³¹. A. Nevera šios mokslininkės pozicijos nelaiko teisinga, teigdamas, kad ekstradicijos ribų susiaurinimas gali turėti neigiamų padarinių tarpvalstybiniam teisiniam bendradarbiavimui. Jo manymu apie nubaudimą ir bausmės vykdymą galima kalbėti tik po asmens perdavimo ir jo nuteisimo. Nes didžiausioji prašymų dalis yra susijusi su dar nuteistų asmenų išdavimu, o tokių atvejų kai asmuo išduodamas kitai valstybei, kad būtų tik įvykdyta numatyta jam bausmė, nėra daug - „Manau, kad vartojami skirtingi žodžiai ekstradicijos reikšmės nekeičia. Nesvarbu, ar ekstradiciją suvoksime kaip procesą, ar kaip aktą, esmė išlieka ta pati – asmens, padariusio nusikalstamą veiką, perdavimas iš vienos valstybės kitai“ – teigia A. Nevera. Apie kaltininko

²⁸ Akehurst M. Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas. Vilnius, 2000. P. 155.

²⁹ Citata pagal Geoff Gilbert. Aspects of Extradition Law. Dordrecht/Boston/London: M.Nijhoff, 1991. P.9.

³⁰ Nevera A. Ekstradicija Lietuvos ir užsienio valstybių teisėje // Jurisprudencija. 1999. T. 14 (6) P.6.

³¹ Галенская Л.Н., Международная борьба с преступностью. Международные отношения. Москва, 1972. С. 122.

nubaudimą ir bausmės įgyvendinimą galima kalbėti tik po to, kai kaltininkas pripažįstamas kaltu³².

Asmenų perdavimo institutas yra ne tik formali procedūra. Šį klausimą svarstydamas Sofijos universiteto profesorius B. Velčevas pažymi, kad tai „tokia dviejų valstybių santykių forma, kuri leidžia naudoti baudžiamąją jurisdikciją tos valstybės, kuri asmens, įvykdžiusio baudžiamąją veiką, išaiškinimo momentu, neturi faktinės galimybės realizuoti jo patraukimo baudžiamajon atsakomybėn, remdamasi savo įstatymais. Kartu, ekstradicija, leidžia ir valstybei, kuriai pateiktas prašymas perduoti prašomą asmenį, apginti tas vertybes, kurias saugo jos baudžiamųjų įstatymų normos“. Tęsdamas toliau pateikto klausimo analizę B. Velčevas pateikia išvadą: „tokia bendradarbiavimo forma, praktikoje pasiekiamą beveik universali pačių svarbiausių visuomeninių vertybių gynimo sistema ir užtikrinamos rimtos garantijos, kad asmenys, padarę sunkius nusikaltimus, bus nubausti nepriklausomai nuo to, ar kompetentinga valstybė, kurioje slepiasi nusikalstamą veiką padaręs asmuo, atsižvelgs į savo baudžiamųjų įstatymų ribas, patraukiant juos baudžiamajon atsakomybėn“³³.

Norėtume atkreipti dėmesį ir į tai, kad ekstradicija nelaikomas asmens perdavimas Tarptautiniam baudžiamajam teismui arba asmens perdavimas kitos valstybės jurisdikcijai jo paties prašymu. Be to bausmę atliekančio asmens perdavimą valstybei, kurios piliečiu jis yra, privalome atskirti nuo pasislėpusio nuo teisingumo ar bausmės asmens ekstradicijos. Šie du teisiniai institutai pirmiausiai skiriasi savo tikslais. Perdavimu bausmei atlikti siekiama, kad nuteistasis atliktų bausmę jam įprastoje etninėje aplinkoje, turėtų galimybę dažniau pasimatyti su savo artimaisiais, taip pat išvengtų kalbinio barjero, jeigu bausmę tektų atlikti ne savo pilietybės šalyje. Kadangi, nusikaltimas įvykdytas ne tos valstybės teritorijos ribose, kurioje asmuo atlieka bausmę, ne prieš jos piliečius ir ne prieš ją pačią, pilietybės valstybė paprastai neturi jurisdikcijos šio asmens bausti. Taip yra dar ir dėl to, kad bausmė nusikaltėliui yra paskirta kitoje valstybėje, t.y. toje, kurioje jis įvykdė nusikalstamą veiką, todėl asmens pilietybės valstybė nebeturi teisės jį pakartotinai teisti ir bausti. Jis tik gali atlikti savo šalyje užsienio valstybės jam paskirtą bausmę. Viena iš pagrindinių demokratinėse teisinėse valstybėse egzistuojančių taisyklių *non bis in idem* – kuri reiškia, kad už tą pačią nusikalstamą veiką negalima asmens teisti du kartus. Ji įtvirtinta ir Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje³⁴, Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte³⁵ bei Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje³⁶.

³² Nevera A. Ekstradicija Lietuvos ir užsienio valstybių teisėje // Jurisprudencija. 1999. T. 14 (6) P.6.

³³ Велчев Б. Политическое преступление в международном уголовном праве. Международная жизнь. 1999. Номер 5. С. 79-80.

³⁴ Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, // LR Aukščiausioji Tarybos 1991 m. kovo 12 d nutarimas Nr.I-1136.

³⁵ Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas, // Valstybės Žinios, 2002, Nr. 77-3288

³⁶ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija iš dalies pakeista protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr. 1, 4, 6, 7 // Valstybės žinios. 2000, Nr. 96-3016.

Tuo tarpu ekstradicijos paskirtis – kitos valstybės baudžiamosios jurisdikcijos reikalavimų tenkinimas. Prašančioji valstybė reikalauja, kad asmuo būtų perduotas jos jurisdikcijai, nes jis įvykdė nusikaltimą jos teritorijoje, ar prieš šią valstybę, jos piliečius, orlaivius ar jūrų laivus. Tačiau negalima pamiršti ir šio fakto, kad ekstradicija yra susijusi su draudimu teisti asmenį *in absentia*, t. y. jam nedalyvaujant, „už akių“. Šis draudimas jau seniai įtvirtintas kontinentinės teisinės sistemos valstybių įstatymuose, Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje, Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte bei Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje. Šiuo draudimu užtikrinamas teisingas baudžiamosios bylos nagrinėjimas teisme, teisiamajam asmeniui užtikrinama galimybė gintis pačiam, ar per savo pasirinktą gynėją, reikalauti jo liudytojų išklausymo ir panašiai.

Baigiant teisinės ekstradicijos esmės nagrinėjimą, norėčiau atkreipti dėmesį į profesoriaus V. Vadapalo ekstradicijos skirstymą siaurąja ir plačiąja prasmėmis. Pirmuoju atveju asmuo kitai valstybei perduodamas tam, kad jį *teistų už nusikaltimo padarymą*. Antruoju šio samprotavimo atveju – ekstradicija apima ir pabėgusio nuo bausmės vykdymo *asmens perdavimą bausmei atlikti*. Apibendrinamas ekstradicijos sąvoką, V. Vadapalas nurodo šiuos jos elementus:

- a) ekstradicijos paskirtis – užtikrinti valstybės baudžiamąją jurisdikciją nusikaltimą įvykdžiusio, bet pasislėpusio nuo teisingumo ar jam paskirtos bausmės asmens atžvilgiu;
- b) ekstradicija yra tokio asmens oficialus perdavimas šiai valstybei³⁷.

1.3 Perdavimo instituto ir pabėgėlių instituto santykis tarptautinėje teisėje

Ekstradicijos institutas, savo tiesioginio reguliuojamo poveikio paskirties rėmuose, su jam priskirtomis teisinėmis normomis, padeda neišvengiamai nubausti nusikaltimą padariusius asmenis ir tuo pačiu tarptautinei baudžiamosios teisės sistemai suteikia vientisumo ir užbaigtumo. Perdavimo instituto tikslas, atsižvelgiant į šiuolaikinę jurisprudencijos teoriją ir praktiką, asmens, įvykdžiusio nusikalstamą veiką, tarptautinės baudžiamosios justicijos organuose (tarptautinio nusikaltimo atveju), arba valstybių vidaus teisėsaugos organuose (tarptautinio charakterio nusikaltimų atveju), materializavimas³⁸.

Nagrinėdamas šį klausimą J. Vasiljevas teigia, kad reguliuojamojo ekstradicijos instituto poveikio analizė, vienareikšmiškai liudija jo tarpšakinės prigimties naudai: tarptautinė baudžiamoji teisė yra vienintelė iš galimų realios instituto paskirties sferų. Kita konkreti sfera, kurioje taikomas ekstradicijos institutas, yra tarptautinė teisė, ginanti žmogaus teises ir laisves.

³⁷ Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius, 1998. P. 317.

³⁸ Васильев Ю. Г. Институт выдачи преступников (экстрадиции) в современном международном праве. Москва, 2003. С. 27-28.

Praktinio ekstradicijos instituto naudojimo daugiaaspektiškumas yra tame, kad pagal savo paskirtį, jis išeina už savo ypatingai specialios, atvesti į teismą padariusį nusikalstamą veiką asmenį, reikšmės ribų. Asmenų perdavimo institutas veikia ir priešinga linkme: atmeta pačią perdavimo galimybę, egzistuojant konkretaus asmens įrodytomis saugumo pavojų keliančiomis aplinkybėms³⁹.

Šiuolaikinėje jurisprudencijoje, normų ir principų visuma, leidžianti asmeniui naudotis teismo sprendimu suteiktomis teisėmis dėl jo neperdavimo, žinoma kaip prieglobsčio teisė. Ekstradicijos ir pabėgėlio institutas koegzistuoja: teisiniame procese, sprendžiant klausimą dėl perdavimo, visada perspektyvoje yra planas apie sekančio teismo procese numatomą prieglobsčio suteikimo problemos svarstymą. Konkliudentine tvarka, teismui priėmus teigiamą sprendimą, dėl prieglobsčio teisės suteikimo, automatiškai atmetama konkretaus asmens perdavimo galimybė. Kaip teigia J. Vasiljevas per visą evoliucinį ekstradicijos ir pabėgėlių institutų vystimosi laikotarpį, tarptautinės teisės doktrina ir praktika visada tvirtindavo nepertraukiamo ryšio faktą, tarp minimų institutų. Užsienio teisės tarptautinėje mokslinėje literatūroje, dažnai buvo konstatuojamas glaudus ryšys ir tarpusavio įtaka tarp ekstradicijos ir pabėgėlių institutų⁴⁰.

Tuo metu, kai ekstradicijos institutas savo įprastu tiesioginiu poveikiu buvo nukreiptas į kovą su tarptautiniu nusikalstamumu, pabėgėlių teisės institutas kūrė reikiamas sąlygas žmogaus teisių įgyvendinimui, ir tai tiesiogiai įėjo į vieną iš tikslų JTO statute ir Tarptautinių žmogaus teisių pakte (1966 m.). Būtent šių dviejų uždavinių - kovos su tarptautiniu nusikalstamumu ir žmogaus teisių apsaugojimo - kontekste, ekstradicijos problematiką tyrinėjo dauguma užsienio mokslininkų: H. Lauterpacht, Ch. Rousseau, P. Reuter, I. A. Shearer, M. Sh. Bassiouni, G. Gilbert, O. Bring, W. R. Slomanson, B. Conforti⁴¹.

Kaip pavyzdinį mokslinį ekstradicijos santykį su pabėgėlių institutu, taip pat nagrinėjo profesorius J. Brownlie, sakydamas, kad teisė, susiejanti ekstradiciją su politiniu prieglobsčiu, suponuoja dar vieną sritį, kurioje individo interesai atsiduria sudėtingame santykiyje tiek su jo pilietybės valstybe, tiek ir su kita valstybe, kurioje jis yra pasislėpęs. Kaip pagrįstai pažymi šis anglų mokslininkas, ekstradicija, atsižvelgiant į teisingumo principus, atsako už draugišką

³⁹ Васильев Ю. Г. Институт выдачи преступников (экстрадиции) в современном международном праве. Москва, 2003. С. 28.

⁴⁰ Васильев Ю. Г. Институт выдачи преступников (экстрадиции) в современном международном праве, Москва, 2003. С. 29.

⁴¹ Lauterpacht H., Collected Papers. General Works. Part 1. Cambridge, 1970; Rousseau Ch. Droit International Public. Paris, 1970; Reuter P. Droit International Public. Paris, 1968; Shearer I. A. Extradition in International Law. Manchester, 1971; Bassiouni M. Sh. International Extradition and World Public Order. New York, 1974; taip pat International Extradition. United States Law and Practice. London – Rome – New York, 1983; Reconceiving International Refugee Law. Edited by G. C. Hathaway. The Hague – Boston – London, 1997; Bring O. International Criminal Law in Historical Perspective. Stockholm, 2001; Slomanson W. R. Fundamental Perspectives on International Law. Saint Paul – New York – Los Angeles – San Francisco, 1990; Conforti B. International Law and the Role of Domestic Legal Systems. Dordrecht – Boston – London, 1993.

politinį bendradarbiavimą, reikalaujančios perdavimo valstybės atžvilgiu, jos jurisdikcijos vykdymui⁴². Iš kitos pusės, J. Vasiljevo nuomone, kuomet nėra tarptautinio – teisinio įsipareigojimo, perdavimo procedūros, susijusios su pabėgėlių institutu atžvilgiu, istorijos bėgyje, galiausiai, įgijo konvencinį charakterį. Visu savo diskretiškumu, pabėgėlio teisė tapo aiškia, institucinės struktūrizuotos organizacijos sistema. Šiuos svarstymus patvirtino visa eilė teisės aktų, kurie parodė tarptautinės visuomenės suinteresuotumą ginti pabėgėlių teises, ir šios institucinės sistemos reikalingumą.

Bendru požiūriu, pabėgėlių teisė derinama su politinio charakterio nusikalstama veika arba persekiojimu vykdomu konkrečioje valstybėje⁴³. Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje nuo 1948 gruodžio 10 d. ryšium su tuo buvo paskelbtas 14 straipsnis, kad „kiekvienas žmogus turi teisę ieškoti prieglaudos nuo persekiojimo kitose šalyse ir naudotis šia prieglauda“. Tolimesnį šios problematikos vystymąsi, vėliau patvirtino JTO deklaracija apie teritorinį prieglobstį (nuo 1967 m. gruodžio 14 (preambulė) ir JTO konvencija apie pabėgėlių statusą (nuo 1951 m. 28 birželio). Pirmuoju darbu Lietuvoje, liečiančiu pabėgėlių teises, galima laikyti L. Visockienės monografiją „Pabėgėlių teisė“, kurioje autorė vertindama aukščiau minėtus faktus pažymi, kad „nors tokių atvejų vis dėl to pasitaiko, gan retai asmuo persekiojamas tiesiogiai motyvuojant jo politiniais įsitikinimais. Daug dažniau kilmės valstybės institucijos taiko sankcijas už tariamai kriminalinę veiklą“⁴⁴.

Galima būtų daryti konceptualią išvadą apie loginį ryšį tarp perdavimo instituto ir prieglobsčio instituto todėl, kad abu institutai ne tik papildo vienas kitą, bet iš teisinės pusės negali egzistuoti atskirais teisiniais režimais vienas nuo kito. Nagrinėjami teisiniai institutai, turi skirtingas veikimo sferas. Tuo tarpu, kai ekstradicija savo tikslu laiko kovą su tarptautiniu nusikalstamumu, pabėgėlių instituto tikslas nukreiptas į visuotinai pripažintų žmogaus teisių ir laisvių apsaugą. Beje, šį skirtumą lemia reguliavimo forma, o ne turinys. Pagal turinį abu institutai panašūs ta prasme, kad jų tiesioginė veikimo paskirtis yra tarptautinės teisės palaikymas⁴⁵. Apibūdinant ekstradicijos ir pabėgėlių teisės institutų santykį, visada reikia išlaikyti atitinkamą balansą įskaitant tarptautinės teisės reikalavimus. Žmogaus teisių apsaugos problemų sprendimai, turi nekenkti tarptautinei kovai su nusikalstamumu.

Tačiau negalima neatkreipti dėmesio, kad pastaruoju metu nusikaltimai darosi vis žiauresni ir dažnai atsitinka taip, kad politiniai nusikaltimo tikslai nepateisina jo sunkumo ar žiaurumo. 1977 m. Europos konvencija dėl kovos su terorizmu aiškiai nustato, kokie

⁴² Броунли Я. Международное право. Книга вторая. – Москва, 1977. С. 249.

⁴³ Васильев Ю. Г. Институт выдачи преступников (экстрадиции) в современном международном праве, Москва, 2003 С. 33.

⁴⁴ Vysockienė L. Pabėgėlių teisė. Vilnius, 2005. P. 129.

⁴⁵ Kokiū būdu pasiekiamas tarptautinės teisės palaikymas detaliai aprašoma: Васильев Ю. Г. Институт выдачи преступников (экстрадиции) в современном международном праве, Москва, 2003. С. 51.

nusikaltimai nepriskiriami prie politinių, nors jie beveik visada vykdomi, siekiant vienokių ar kitokių politinių tikslų. Pagal minėtos Konvencijos 1 straipsnį „nė vienas iš paminėtų nusikaltimų nebus laikomas politiniu nusikaltimu arba su politiniu nusikaltimu susijusiu nusikaltimu, arba nusikaltimu, padarytu politiniais motyvais:

- a. nusikaltimai, kuriuos numato Konvencija dėl kovos su oro piratavimu, pasirašyta 1970 m. gruodžio 16 d. Hagoje;
- b. nusikaltimai, kuriuos numato Konvencija dėl kovos su neteisėta veika prieš civilinės aviacijos saugumą, pasirašytą 1971 m. rugsėjo 23 d. Monrealyje;
- c. sunkūs nusikaltimai, padaryti kėsinantys į tarptautiniu mastu ginamų asmenų, tarp jų diplomatų, gyvybę, fizinę neliečiamybę ar laisvę;
- d. nusikaltimai, apimantys vaikų grobimą, įkaitų paėmimą ar neteisėtą laisvės apribojimą;
- e. nusikaltimai, kurių metu panaudotos minos, granatos, raketos, automatiniai šaunamieji ginklai ar sprogstamieji paketai, jei jų panaudojimas kelia žmonėms pavojų;
- f. pasikėsinimas padaryti bet kurį nors iš aukščiau minėtų nusikaltimų arba bendrininkavimas padarant arba bandant padaryti tokį nusikaltimą”⁴⁶.

Be to, pagal Europos konvencija dėl kovos su terorizmu, valstybės gali nepripažinti politiniu nusikaltimu smurtinius nusikaltimus arba sunkius nusikaltimus nuosavybei. Taikant 1951 m. Ženevos konvencijos 1 straipsnio F dalies b punktą, asmeniui gali būti atsisakyta suteikti prieglobstį dėl jo padarytų nepolitinio pobūdžio nusikaltimų už prieglobsčio valstybės ribų, tačiau ne visais atvejais toks asmuo gali būti išduotas kitai valstybei už padarytus nusikaltimus, nes:

- jis gali būti jau nubaustas už šį nusikaltimą kilmės ar kitoje valstybėje, arba gali būti suėjęs senaties terminas už šį nusikaltimą;

- asmuo, kuriam nesuteiktas pabėgėlio statusas, gali būti ir toliau apsaugotas nuo išsiuntimo į valstybę, kurioje jis padarė nepolitinio pobūdžio nusikaltimą, remiantis Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 3 straipsniu⁴⁷.

Iš kitos pusės, jeigu yra rimtų priežasčių manyti, kad asmuo yra padaręs nusikaltimą žmoniškumui, karo nusikaltimą arba nusikaltimą taikai, jis gali būti perduotas tarptautiniam teismui, atsakingam už šių nusikaltimų tyrimą. Šiuo atveju prieglobsčio prašymo nagrinėjimas gali būti sustabdytas, kol bus gautas galutinis atsakymas dėl asmens kaltumo padarant šiuos nusikaltimus.

Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 9 straipsnis nustato asmenų išdavimo iš Lietuvos Respublikos (ekstradicijos) tvarką. Pagal šio straipsnio 4 dalį „*asmenys, kuriems pagal Lietuvos Respublikos įstatymus yra suteiktas prieglobstis, už nusikalstamas veikas, dėl kurių jie buvo persekiojami užsienyje, pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį įstatymą nebaudžiami ir*

⁴⁶ Europos konvencija dėl kovos su terorizmu // Valstybės žinios. 1997. Nr. 7-116.

⁴⁷ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija iš dalies pakeista protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr. 1, 4, 6, 7 // Valstybės žinios. 2000, Nr. 96-3016.

*užsienio valstybėms neišduodami, išskyrus šio kodekso 7 straipsnyje numatytus atvejus*⁴⁸. Kodekso 7 straipsnyje nustatyta baudžiamoji atsakomybė už tarptautinėse sutartyse numatytus nusikaltimus (tokius, kaip kariniai nusikaltimai, nusikaltimai žmoniškumui bei teroristiniai aktai). Taigi, jeigu nustatoma, kad asmeniui gali būti suteiktas prieglobstis, toks asmuo neišduodamas iš Lietuvos Respublikos užsienio valstybei.

⁴⁸ Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741, 2004. Nr. 72-2492.

2. TEISĖS AKTAI REGLAMENTUOJANTYS EKSTRADICIJĄ

2.1 Teisiniai ekstradicijos pagrindai

Teisiniai ekstradicijos pagrindai - svarbus klausimas, vertas išsamesnio ekstradicijos nagrinėjimo. Ekstradicija susiformavo tarptautinės ir nacionalinės teisės sandūroje. Nekeliantis abejonių faktas, kad tarptautinis susitarimas yra teisinis pagrindas asmens perdavimo vykdymui. Tai liudija pati ekstradicijos vystimosi istorija. Tarptautinių susitarimų rėmuose, kiekviena valstybė detaliau turi galimybę įtvirtinti savo teises ir pareigas, taip pat ir daugybę nuostatų, kurie išskyla vykdant ekstradiciją. Tarptautinių teisės normų vaidmuo, sprendžiant asmenų perdavimo klausimus, yra akivaizdus. Tai galime pastebėti ir anksčiau formuluojamuose ekstradicijos apibrėžimuose. Pavyzdžiui, ankstesniame skyriuje minėtoje L. Galenskajos definicijoje, kuri savo laiku, teigė, kad tai yra „*tarptautinėmis teisės normomis* reglamentuotas asmens perdavimo kitai valstybei, norint įvykdyti šiam asmeniui paskirtą bausmę, procesas“⁴⁹. Tačiau, neleistina šio instituto sieti tik su nurodytomis tarptautinės teisės normomis, nes ekstradicija įgyvendinama remiantis ir nacionalinės teisės aktais. Taigi, šiuolaikinėje ekstradicijos teisėje naudojamos tiek tarptautinės, tiek nacionalinės teisės normomis. Šalies vidaus teisėje ekstradicijos nuostatos gali būti įtvirtintos konstitucijose, atitinkamai baudžiamosios ir baudžiamojo proceso teisės šakose, ar specialiai ekstradicijai skirtuose įstatymuose, taip pat, valdžios priimtuose, norminiuose teisės aktuose.

A. Boicovas, atkreipia dėmesį į tai, kad vykdant ekstradiciją ir sprendžiant konkrečius jos klausimus, vadovautis vien tik Konstitucija, nepakanka. A. Boicovo nuomone, visa tai yra detalizuojama baudžiamuosiuose kodeksuose, o ekstradicijos reglamentavimą valstybės vidaus teisinėje sistemoje apskritai, jis skirsto į Konstituciją, Baudžiamuosius kodeksus, Ekstradicijos įstatymus ir Valstybinius norminius teisės aktus. Ekstradicijos reglamentavimą tarptautinėje teisinėje sistemoje autorius nurodo taip - tai dvišaliai susitarimai, daugiašaliai ekstradicijos susitarimai, teisinės pagalbos sutartys, sutartys kovai su tarptautiniu nusikalstamumu, tarpvyriausybiniai ir tarpžinybiniai susitarimai⁵⁰.

Tarptautinės sutartys, skirtos valstybių bendradarbiavimui dėl tam tikros rūšies nusikaltimų prevencijos ir jų išaiškinimo (pvz., 1999 m. gruodžio 9 d. Tarptautinė konvencija dėl kovos su terorizmu finansavimu), po jų įsigaliojimo tampa privalomos prie jų prisijungusioms valstybėms. Paprastai tarptautine sutartimi valstybė įpareigojama savo nacionalinėje teisėje kriminali-

⁴⁹ Galенская Л.Н., Международная борьба с преступностью. Международные отношения, Москва, 1972. С 122.

⁵⁰ Бойцов А. И. Выдача преступников. Санкт Петербург, 2004. с. 35.

zuoti Sutartyje numatytas baudžiamasis veikas. Sutartyje yra išdėstyti šių nusikalstamų veikų požymiai, sąvokos ir jų išaiškinimas. Kiekviena Sutartį pasirašiusi valstybė, vykdydama jos reikalavimus, suderina vidaus teisę su tarptautinės sutarties nuostatomis⁵¹.

1990 metų kovo 11 dieną, atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę, Lietuva tapo tarptautinės teisės subjektu ir savo santykius su kitomis valstybėmis ėmė grįsti visuotinai pripažintais – tarptautinių sutarčių – pagrindais. Lietuvos Respublikoje asmenų suėmimą dėl jų perdavimo užsienio valstybei arba Tarptautiniam baudžiamajam teismui, reglamentuoja tarptautinės sutartys, Lietuvos Respublikos baudžiamasis ir baudžiamojo proceso kodeksai (toliau – BK ir BPK). Toliau norėtume pateikti Lietuvos Respublikos BK ir BPK reglamentuojančias normas, kuriomis vadovaujasi teismai, vykdydami ekstradiciją.

BPK 73 straipsnio nustatyta tvarka, ekstradicijos klausimus sprendžia Vilniaus apygardos teismas. Spręsdamas ar yra asmens perdavimo užsienio valstybei arba Tarptautiniam baudžiamajam teismui pagrindas ir sąlygos, teismas vadovaujasi tarptautinėmis sutartimis, BK 9 straipsniu ir BPK 71 straipsniu. BPK 122 straipsnio 5 dalies, 123 straipsnio nustatyta tvarka asmenų suėmimą dėl jų perdavimo užsienio valstybei sprendžia miestų, rajonų apylinkių teismų ikiteisminio tyrimo teisėjai. Skirdamas suėmimą perduodamam užsienio valstybei arba Tarptautiniam baudžiamajam teismui asmeniui, taip pat suėmimą tarptautinėse sutartyse numatyto laikino sulaikymo atvejais, suėmimą pratęsdamas arba nagrinėdamas skundus dėl suėmimo, teismas vadovaujasi BPK XI skyriaus normų nuostatomis.

Teismas, nustatydamas suėmimo trukmę vadovaujasi ne tik BPK normomis (XI skyriaus), bet ir tarptautine sutartimi arba Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutu⁵². Skirdamas suėmimą, teismas turi įsitikinti, ar nėra kliūčių prašomą suimti asmenį perduoti užsienio valstybei arba Tarptautiniam baudžiamajam teismui. Spręsdamas šį klausimą, teismas vadovaujasi tarptautinėmis sutartimis⁵³, Lietuvos Respublikos ir prašančiosios perduoti asmenį valstybės tarptautinės sutarties ratifikavimo įstatymuose padarytomis išlygomis ir pareiškimais dėl tarptautinės sutarties atskirų straipsnių taikymo šalies teritorijoje, taip pat BK 9 straipsniu.

Taip pat pažymėtina, kad spręsdamas ekstradicijos klausimus teismas vadovaujasi tik tomis tarptautinėmis sutartimis, kurios jų taikymo metu galioja ir Lietuvai, ir prašančiai perduoti asmenį valstybei, t. y. kurios ne tik ratifikuotos Lietuvos Respublikos Seimo,

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2003-12-29 nutarimas Nr.42. Dėl teismų praktikos, taikant Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis ir Baudžiamojo bei Baudžiamojo proceso kodeksų normas, nustatančias asmenų išdavimą užsienio valstybei arba perdavimą Tarptautiniam baudžiamajam teismui. <http://www.infolex.lt/praktika/tekstas.asp?id=35544&org=1> // Prisijungimo laikas: 2006-11-19.

⁵² Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas, priimtas 1998 m. liepos 17 d. Jungtinių Tautų Diplomatiniame įgaliotųjų atstovų konferencijoje, skirtoje Tarptautinio baudžiamojo teismo įsteigimui // Valstybės žinios. 2003, Nr. 49-2165.

⁵³ Tarptautinės sutartys, kuriomis šiuo metu vadovaujasi teismas spręsdamas asmens suėmimo dėl jo perdavimo užsienio valstybei arba Tarptautiniam baudžiamajam teismui, taip pat ekstradicijos klausimus pateikiamos pirmame priede.

bet ir ratifikuotos valstybės, kuri prašo ekstradicijos, (bei daugiašalių konvencijų atveju) ratifikuotos sutartyje numatyto valstybių skaičiaus, pripažįstamo būtinu sutarties įsigaliojimui. Taikydamas tarptautinės daugiašalės sutarties ar konvencijos nuostatas, teismas taip pat vadovaujasi Lietuvos Respublikos sutarties ar konvencijos ratifikavimo įstatymu bei jame nustatytais išlygomis ir padarytais pareiškimais dėl sutarties taikymo, taip pat prašančiosios perduoti asmenį valstybės išlygomis ir pareiškimais, kuriuos ji yra padariusi prisijungdama prie tarptautinės sutarties⁵⁴.

Manytume yra logiška pripažinti ir faktą, kad diskrecija sprendžiant ekstradicijos klausimus negalima ir tais atvejais, kai ekstradicija pažeistų Lietuvos Respublikos Konstituciją arba žmogaus teisių apsaugos garantijas įtvirtinančias Lietuvos Respublikos ratifikuotas tarptautines sutartis, pirmiausia – Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją. Tokiais atvejais turi būti atsisakoma vykdyti ekstradiciją, net jeigu ji numatyta prašančiosios valstybės ir Lietuvos Respublikos sudarytoje ekstradicijos sutartyje.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 1995 m. spalio 17 d. nutarimu⁵⁵ konstatavo, kad Konstitucijos 138 straipsnio 3 dalies nuostata reiškia, jog Lietuvos Respublikos Seimo ratifikuotos tarptautinės sutartys po jų įsigaliojimo tampa sudedamąja Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalimi ir turi būti taikomos kaip ir kiti Lietuvos Respublikos įstatymai. Šiame nutarime taip pat konstatuojama, kad pasirašytos, tačiau dar neratifikuotos tarptautinės sutartys negali būti sudedamąja Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalimi, nes pagal Konstituciją tik įstatymų leidėjas ratifikavimo būdu gali spręsti, kuris tarptautinės teisės aktas yra Lietuvos Respublikos teisinės sistemos sudedamoji dalis, turinti įstatymo galią. Taigi, sprendžiant asmens suėmimo dėl jo išdavimo užsienio valstybei arba perdavimo Tarptautiniam baudžiamajam teismui, taip pat šio asmens ekstradicijos klausimus, teismas kartu su Baudžiamojo ir Baudžiamojo proceso kodekso normomis tiesiogiai taiko Seimo ratifikuotas, įsigaliojusias tarptautines sutartis.

Būtina paminėti ir tai, kad nacionalinę teisę būtina suderinti su tarptautinės sutarties nuostatomis arba kriminalizuoti tam tikras veikas. Tai daryti dažniausiai valstybę įpareigoja tarptautinės sutarties nuostatos. Tapo įprasta, kad ratifikavus tarptautinę sutartį, jeigu yra prieštaravimų tarp nacionalinės teisės ir tarptautinės sutarties nuostatų, nacionalinės teisės normos derinamos su tarptautine sutartimi. Pavyzdžiu gali būti 2000 m. Jungtinių Tautų konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą:

⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2003-12-29 nutarimas Nr.42. Dėl teismų praktikos, taikant Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis ir Baudžiamojo bei Baudžiamojo proceso kodeksų normas, nustatančias asmenų išdavimą užsienio valstybei arba perdavimą Tarptautiniam baudžiamajam teismui. <http://www.infolex.lt/praktika/tekstas.asp?id=35544&org=1> // Prisijungimo laikas: 2006-11-19.

⁵⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių“ 7 straipsnio ketvirtosios dalies ir 12 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1995, Nr. 86-1949.

„5 straipsnis. *Dalyvavimo organizuotoje nusikalstamoje grupėje kriminalizavimas.*
1. *Kiekviena valstybė, šios konvencijos šalis, priima tokius teisės aktus ir kitas priemones, kurios būtinos tam, kad būtų pripažįstamos nusikaltimais šios veikos, jei jos padaromos tyčia*“⁵⁶.

Konvencijoje išdėstomos nusikalstamos veikos, nustatomi jų požymiai, pateikiamos sąvokos, jų išaiškinimas. Kiekviena konvenciją ratifikavusi valstybė, jeigu jos įstatymais nėra numatyta baudžiamoji atsakomybė už Konvencijoje išvardytas veikas, privalo šias veikas kriminalizuoti, taip papildant ar pakeičiant savo baudžiamuosius įstatymus. Jeigu konvencija reglamentuoja daugiau procesinius klausimus, pavyzdžiui, ekstradiciją, tai nacionalinės teisės normos dažniausiai bendresne prasme, ne visa apimtimi sunormina tarptautinėje sutartyje reglamentuojamus santykius. Kiekviena sutartis gali skirtingai reglamentuoti tam tikras ekstradicijos sąlygas (pvz., pilietybės, nusikaltimo padarymo vietos, suėmimo terminus ir pan.), kurių nacionalinėje teisėje nustatyti dėl jų apimties neįmanoma ir netikslinga. Šiais atvejais nacionalinėje teisėje reglamentuojami bendrieji sprendimo pagrindai, o sprendimo sąlygas ir tvarką nustato tarptautinės sutartys. Štai Baudžiamojo kodekso 9 straipsnio 3 dalies 7 punkto norma: Lietuvos Respublikos pilietis ar užsienietis gali būti neišduodamas, jeigu asmuo atleistas nuo bausmės pagal amnestijos aktą arba malonės tvarka. Taigi, vadovaudamasis šia norma, teismas gali perduoti užsienio valstybės prašomą asmenį tik tais atvejais, kai tai specialiai numato tarptautinė sutartis.

Sprendžiant ekstradicijos klausimus, teismų praktikoje pastebėtos klaidos, skiriant nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui suėmimą, dėl jo perdavimo užsienio valstybei arba Tarptautiniam baudžiamajam teismui:

Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra 2002 m. rugsėjo 30 d. gavo Uzbekistano Respublikos prašymą perduoti jos pilietį S. V. už tris nusikaltimus, padarytus Uzbekistano valstybės teritorijoje. Nusikaltimai atitinka Lietuvos Respublikos BK 178 straipsnio 2 dalį, 180 straipsnio 2 dalį. Marijampolės apylinkės teismas 2002 m. rugpjūčio 22 d. nutartimi, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos ir Uzbekistano Respublikos sutarties dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose 71 straipsniu bei BPK 104, 104¹, 106 straipsniais (1998 m. gegužės 14 d. įstatymo redakcija), paskyrė S. V. suėmimą dviem mėnesiams.

*Vilniaus apygardos teismas 2002 m. spalio 11 d. nutartimi, vadovaudamasis BPK 22², 22³, 22⁴ straipsniais (1996 m. birželio 21 d. įstatymo redakcija), S. V. išdavė Uzbekistano Respublikai už nusikaltimus, numatytus Uzbekistano Respublikos BK 127 straipsnio 2 dalyje ir 125 straipsnio 3 dalyje*⁵⁷.

Skirdamas S. V. suėmimą Marijampolės rajono apylinkės teismas, vykdydamas Lietuvos Respublikos Konstitucijos 138 straipsnio 3 dalies nuostatas, teisingai vadovavosi Lietuvos Respublikos ir Uzbekistano Respublikos teisinės pagalbos sutarties 71 straipsniu ir BPK normomis, nustatančiomis išduodamų užsienio valstybei asmenų suėmimą. Tačiau, priimdamas spren-

⁵⁶ Jungtinių Tautų konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą // Valstybės žinios. 2002, Nr. 51-1929; 51-1933.

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2003-12-29 nutarimas Nr.42. Dėl teismų praktikos, taikant Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis ir Baudžiamojo bei Baudžiamojo proceso kodeksų normas, nustatančias asmenų išdavimą užsienio valstybei arba perdavimą Tarptautiniam baudžiamajam teismui. <http://www.infolex.lt/praktika/tekstas.asp?id=35544&org=1> // Prisijungimo laikas: 2006-11-19.

dimą S. V. perduoti Uzbekistano Respublikai, Vilniaus apygardos teismas vadovavosi vien Baudžiamojo proceso kodekso normomis. Tuo tarpu BK 9 straipsnio 1, 2 dalyje (arba 1961 m. BK 7¹ straipsnio 1 dalis) yra nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietis arba užsienietis, padaręs nusikalstamą veiką kitos valstybės teritorijoje, gali būti išduotas užsienio valstybei tik remiantis Lietuvos Respublikos tarptautine sutartimi. Iš teismo nutarties turinio matyti, kad teismas, vadovaudamasis šios tarptautinės sutarties nuostatomis tikrino, ar nėra kliūčių S. V. perduoti Uzbekistano Respublikai, tačiau priimdamas sprendimą šia tarptautine sutartimi nesivadovavo. Ši klaida rodo, kad teismas neteisingai suprato Lietuvos Respublikos Konstitucijos 138 straipsnio 3 dalies nuostatas.

Įdomu pastebėti ir tai, kad užsienio valstybėms, prašant nusikalstamą veiką padariusio asmens ekstradicijos, kurio perdavimo pagrindus ir sąlygas skirtingai reglamentuoja kelios tarptautinės sutartys, būtina teismo diskrecija spręsti, kuriomis iš šių sutarčių vadovautis. Pagal tarptautinės sutarties universalumą, galima būtų pateikti sekančiai:

- pirmumas suteikiamas Jungtinių Tautų Organizacijos konvencijoms,
- regioninės (Europos) konvencijos,
- tarpvalstybinės dvišalės ar daugiašalės sutartys.

Pagal konvencijose sprendžiamų klausimų pobūdį pirmumas suteikiamas:

- specialiosioms konvencijoms (pvz., Europos konvencija dėl kovos su terorizmu),
- po to bendresnio klausimų reglamentavimo konvencijoms ir dvišalėms ar daugiašalėms sutartims.

Dažniausiai pačioje konvencijoje yra nustatomas jos santykis su kitomis konvencijomis arba dvišalėmis ar daugiašalėmis tarptautinėmis sutartimis. Pavyzdžiui, 1977 m. Europos konvencija dėl kovos su terorizmu:

„3 straipsnis. *Susitariančiųjų šalių galiojančios ekstradicijos sutartys ir susitarimai, tarp jų Europos konvencija dėl ekstradicijos, taikomos tiek, kiek jos neprieštarauja šiai Konvencijai.*

4 straipsnis. *Jei 1 ar 2 straipsniuose išvardyti nusikaltimai nėra išvardyti kaip nusikaltimai, už kuriuos pagal Susitariančiųjų šalių sudarytas ekstradicijos konvencijas ar sutartis yra taikoma ekstradicija, šios Konvencijos tikslais jie yra laikomi nusikaltimais, kuriuos apima aukščiau minėti nusikaltimai*⁵⁸“.

Skirdamas suėmimą dėl asmens perdavimo užsienio valstybei arba sprenddamas šio asmens ekstradiciją už nusikaltimus, kurių perdavimo pagrindus ir sąlygas reglamentuoja specialiosios Jungtinių Tautų Organizacijos ar Europos konvencijos, teismas turi atsižvelgti į tai, ar

⁵⁸ Europos konvencija dėl kovos su terorizmu // Valstybės žinios. 1997, Nr. 7-116.

valstybė, prašanti perduoti nusikalstamą veiką padariusį asmenį, yra Europos konvencijos dėl ekstradicijos dalyvė, ar su ja pasirašyta dvišalė teisinės pagalbos ar ekstradicijos sutartis:

- Jeigu valstybė yra Europos konvencijos dėl ekstradicijos dalyvė ir su ja pasirašyta dvišalė ar daugiašalė teisinės pagalbos ar ekstradicijos sutartis, sprendamas asmens suėmimą ar jo išdavimą teismas turi vadovautis Jungtinių Tautų arba Europos konvencija, reglamentuojančia specialias asmenų išdavimo sąlygas ir tvarką, o Europos konvencija dėl ekstradicijos ir teisinės pagalbos arba ekstradicijos sutartimi – tiek, kiek jos papildo ir patikslina šių specialiųjų konvencijų taikymą.
- Jeigu prašanti perduoti asmenį valstybė nėra Europos konvencijos dėl ekstradicijos dalyvė, suimdama dėl jo išdavimo ar išduodama asmenį užsienio valstybei, teismas turi vadovautis Jungtinių Tautų arba Europos konvencija, reglamentuojančia tokio klausimo sprendimą, ir dvišale ar daugiašale sutartimi dėl teisinės pagalbos arba ekstradicijos tiek, kiek ji papildo ir patikslina konvencijos nuostatų taikymą, arba tik konvencija, jeigu dvišalė sutartis nepasirašyta.

Tais atvejais, kai prašymą perduoti asmenį yra pateikusi valstybė, su kuria pasirašyta teisinės pagalbos ar ekstradicijos sutartis, nustatanti asmens išdavimo pagrindus ir tvarką, ir kai ši valstybė yra 1975 m. spalio 15 d. Europos konvencijos dėl ekstradicijos dalyvė (toliau – Europos konvencija dėl ekstradicijos arba tik Konvencija), teismas, atsižvelgdamas į Konvencijos 28 straipsnio nuostatų reikalavimus, taikdamas tarptautinių sutarčių normas, paprastai suteikia pirmumą Konvencijos nuostatoms, o tarpvalstybine teisinės pagalbos arba ekstradicijos sutartimi vadovaujasi tiek, kiek ji papildo ir patikslina Konvencijos nuostatų taikymą⁵⁹.

Remiantis teismų praktikos pavyzdžiais, skirdami suėmimą dėl asmens išdavimo užsienio valstybei arba sprendami šio asmens ekstradiciją, teismai gilinasi į tarptautinių sutarčių esmę ir teisingai jas taiko. Tai patvirtina šis pavyzdys:

2002 m. lapkričio 1 d. Latvijos Respublikos generalinis prokuroras kreipėsi į Lietuvos Respublikos generalinį prokurorą, prašydamas inicijuoti Latvijos piliečio I.G. suėmimą. I.G. buvo kaltinamas tuo, kad 1991 m. bandė smurtu nuversti teisėtą Latvijos Respublikos valdžią. Rygos apygardos teismo baudžiamųjų bylų kolegija I.G. paskyrė kardomąją priemonę – suėmimą. Šilutės rajono apylinkės teismas, vadovaudamasis BPK 22³, 104¹ straipsnio 7 dalimi, 106 straipsniu, Europos konvencijos dėl ekstradicijos 16 straipsniu, Lietuvos Respublikos, Estijos Respublikos ir Latvijos Respublikos sutarties dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių 67 straipsniu, paskyrė I.G. suėmimą.

Lietuvos Respublika ir Latvijos Respublika yra Europos konvencijos dėl ekstradicijos dalyvės, be to, Lietuvos Respublika, Estijos Respublika ir Latvijos Respublika yra pasirašiusios

⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2003-12-29 nutarimas Nr.42. Dėl teismų praktikos, taikant Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis ir Baudžiamojo bei Baudžiamojo proceso kodeksų normas, nustatančias asmenų išdavimą užsienio valstybei arba perdavimą Tarptautiniam baudžiamajam teismui. <http://www.infolex.lt/praktika/tekstas.asp?id=35544&org=1> // Prisijungimo laikas: 2006-11-19.

daugiašalę teisinės pagalbos ir teisinių santykių tarptautinę sutartį. Tiek Konvencija, tiek Sutartis reglamentuoja nusikaltimą padariusių asmenų suėmimą dėl jų perdavimo ir ekstradicijos klausimus. Priimdamas sprendimą, teismas vadovavosi abiem tarptautinėmis sutartimis, pirmumą teikdamas Europos konvencijai dėl ekstradicijos⁶⁰.

Analizuojant ekstradicijos pagrindus, susiduriame su vienu iš daugiausiai diskusijų keliančiu klausimu: ar ekstradicija yra vienos suinteresuotos šalies kitai pareiga. Kadangi tai priklauso nuo teisinių pagrindų, kuriais remiantis prašoma ekstradicijos, tarptautinėje teisėje šiuo aspektu yra skirtingų nuomonių. Pareiga perduoti nusikaltėlių gali būti nustatyta tik tarptautine sutartimi. Tačiau nėra jokios universalios tarptautinės sutarties, įpareigojančios valstybes besąlygiškai vykdyti ekstradiciją, teigia prof. V. Vadapalas. Autoriaus nuomone, universalios tarptautinės sutartys paprastai nusako alternatyvą: aut dedere aut judicare – arba išduok, arba teisk⁶¹. D. Nikolskis, tyrinėjęs asmenų perdavimo institutą, pateikė išvadą, kad nesant sutarties, valstybė neprivalo vykdyti ekstradicijos. Asmenų perdavimą gali numatyti tik teisiniai santykiai tarp dviejų valstybių, kurie, pradžioje, gali būti išreikšti vien tik abipusiu susitarimu, arba rašytine forma, sudarant sutartį, ar konvenciją⁶². F. Listo nuomone, „valstybė, į kurią perbėgo nusikaltimą padaręs asmuo, turi teisę perduoti tą asmenį bet kokių atveju, net ir nesant sutarties tarp šių valstybių, ... bet *pareiga vykdyti* šį perdavimą atsiranda tik tuomet, jeigu valstybė tam įsipareigojo“⁶³. Kaip yra pažymėjusi L. Galenskaja, išdavimo pareiga atsiranda tik sutarties buvimo atveju, kai sutarties nėra - valstybė turi teisę elgtis savo nuožiūra⁶⁴. „Tik sutartis dėl perdavimo sudariusios šalys *turi teisę reikalauti* įtariamo, nusikaltimo padarymu ar nuteisto, asmens perdavimo iš valstybės, kurioje jis slepiasi“⁶⁵.

Taigi, galima teigti, kad jeigu tarp valstybių yra pasirašyta tarptautinė sutartis, tai kiekviena suvereni valstybė, prisijungdama ir ratifikuodama atitinkamą tarptautinę sutartį, *įsipareigoja* kitai sutarties pusei. Tačiau jeigu nėra pasirašyta jokia dvišalė ar daugiašalė tarptautinė sutartis, galima kalbėti tik apie *teisę* įgyvendinant ekstradiciją. A. Štiglicus pateikia išvadą, kad perduoti nusikaltimą padariusius asmenis yra privaloma, nepriklausomai nuo to, ar yra sudaryta sutartis. Ši būtinybė išplaukia iš interesų solidarumo siekiant to, kas kenkia visoms valstybėms t. y. nusikalstamumas. Autorius sumaišo visų valstybių teisinės sistemos, nemato skirtumo tame, kad viena ir ta pati nusikalstama veika vienoje valstybėje, nepripažįstama, o

⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2003-12-29 nutarimu Nr.42. Teismų praktikos, taikant Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis ir Baudžiamojo bei Baudžiamojo proceso kodeksų normas, nustatančias asmenų išdavimą užsienio valstybei arba perdavimą Tarptautiniam baudžiamajam teismui, apžvalga. <http://www.infolex.lt/praktika/tekstas.asp?id=35544&org=1> // Prisijungimo laikas: 2006-11-19.

⁶¹ Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius, 1998. P. 327.

⁶² Валеев Р. М. Выдача преступников в современном международном праве. Казань, 1976. С. 30.

⁶³ Валеев Р. М. Выдача преступников в современном международном праве. Казань, 1976. С. 30.

⁶⁴ Галенская Л.Н., Международная борьба с преступностью, Москва, 1972. С. 121.

⁶⁵ Schwarzenberger G. A manual of International Law. London, 1967. P. 115.

atskirais atvejais yra tokia pat kitoje valstybėje⁶⁶. Tuo tarpu A. Fedros pažymi, kad tarptautinėje teisėje jokia forma tiesiogiai nėra nustatytos ekstradicijos vykdymo pareigos, bet tokia pareiga gali būti ekstradicijos sutarties pagrindas⁶⁷. Šiuo požiūriu pasisakė ir kita nemaža dalis ekstradicijos ekspertų⁶⁸.

Literatūroje, skirtoje asmenų perdavimui, greta su valstybių teisių ir pareigų atsiradimu perduodant asmenis įvykdžiusius nusikaltimus, buvo nagrinėjami ir paties perdavimo pagrindai. S. Bedi atkreipia dėmesį, kad ne tik sutartys, konvencijos, nacionalinės teisės įstatymai dėl asmenų perdavimo, yra reikalavimo vykdyti ekstradiciją šaltinis – tai yra įprastinės sąlygos. Platesniu požiūriu tai yra dar ir bendrosios moralės principai, visuotinio solidarumo, socialinės gerovės, visi tie principai, kurie užtikrina teisėtumą, teisėsaugą, užkertant kelią nusikalstamumui persekiojant ir nubaudžiant nusikaltėlius⁶⁹. Tęsiant pateikto klausimo analizę, siūlytume išskirti tris teisinę reikšmę turinčius ekstradicijos pagrindus ir kiekvieną jų aptarti šiek tiek plačiau - tai tarptautinės sutartys, nacionaliniai įstatymai ir abipusiškumo principas.

TARPTAUTINĖS SUTARTYS. Tai, kad tarptautinis susitarimas yra teisinis pagrindas vykdyti ekstradiciją, nekelia abejonių. Tai gali paliudyti, kaip jau minėta ir ankstesniuose skyriuose, pati perdavimo instituto vystimosi istorija. Tarptautinių susitarimų rėmuose, kiekviena valstybė detaliau turi galimybę įtvirtinti savo teises ir pareigas, taip pat ir daugybę nuostatų, kurios išskyla perduodant asmenį. Efektyviai veikiančioms regioninėms ekstradicijos sistemomis apimti praktiškai visi pasaulio regionai: Europa, Amerika, Artimieji Rytai, Afrika, Azija. Tokios universalios ekstradicijos sistemos sukūrimas, akivaizdžiai liudija apie pasaulio valstybių pasiruošimą įnešti savą indėlį į teisingumo ir tvarkos palaikymą. Vienu metu buvo net siūloma išplėtoti regioninius susitarimus, sudarant visuotinę sutartį dėl ekstradicijos⁷⁰. Taigi, jei ekstradicijos pagrindas yra tarptautinė sutartis, tai asmenų perdavimas galimas tik už tas veikas, kurios numatytos sutartyje.

NACIONALINIAI ĮSTATYMAI. Atskirais atvejais, valstybės, sudarydamos dvišales sutartis dėl ekstradicijos, apsiriboja darydamos nuorodas į nacionalinius įstatymus dėl ekstradicijos. Tokie nacionaliniai įstatymai, kuriuose išvardinti nusikaltimai, įtraukiantys ir ekstradiciją, priimti Belgijoje, Olandijoje, Šveicarijoje, Didžiojoje Britanijoje, JAV, Australijoje, Kanadoje, Indijoje ir kitose šalyse. O Argentinoje, Brazilijoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Irake, Meksikoje, Norvegijoje, Peru, Panamoje, Švedijoje ir kai kuriose kitose valstybėse, egzistuoja

⁶⁶ Валеев Р. М. Выдача преступников в современном международном праве. Казань, 1976, С. 30.

⁶⁷ Федросс А. Международное право. Москва, 1959. С. 602.

⁶⁸ Žiūrėti pvz. Brownlie I. Principles of public International Law. London, 1970. P. 322; Shearer I. A. Extradition in International Law. Manchester, 1971. P. 27.

⁶⁹ Bedi S. D. Extradition in international Law and practice. Rotterdam, 1966 P. 32.

⁷⁰ Apie tai skaityti, Shearer I. A. Extradition in International Law. Manchester, 1971, knygos Alona E. Evans recenzija.

nacionaliniai įstatymai dėl perdavimo, kuriuose, skirtingai nei pirmoje išvardintų šalių grupėje, priimtas ne nusikalimų išvardinimo metodas, o nusikaltimų išimtis, kuriuos įvykdžius asmens perdavimas negarantuojamas⁷¹. Galima teigti, kad nacionaliniai įstatymai pateikia sutarčių sudarymo pagrindus ir paprastai priimami nesant sutarčių dėl ekstradicijos. Nesutiktume su S. Bedi tvirtinimu, kad nesant tarptautinio susitarimo dėl perdavimo, nacionaliniai įstatymai sukuria valstybei, kurios teritorijoje asmuo rado prieglobstį, išdavimo pareigą⁷². Manytume, kad nacionaliniai įstatymai pakankamai smulkiai reglamentuoja perdavimo teisę ir procedūras, bet ne valstybės pareigą perduoti asmenį. Nacionaliniais įstatymais galima remtis kaip kreipimosi pagrindu, reikalaujant asmens perdavimo. Tokiu būdu eilėje šalių tapo įprasta, kai nesant sutarties dėl perdavimo, nacionaliniai įstatymai, pradėdantys veikti tik po notifikavimo, tampa pagrindu reikalaujant ekstradicijos.

ABIPUSIŠKUMO PRINCIPAS. Abipusiškumo principas tarptautinėje teisėje žinomas jau nuo senų laikų. Tarpvalstybinis bendradarbiavimas kartais būna toks daugiašalis, o jų tarpusavio santykiai tiek sudėtingi, kad sudarant sutartis, atskiri klausimai būna ir praleisti. Tokiais atvejais didelę reikšmę turi abipusiškumo principas. Torsten Stein teigimu, „... bendroji tarptautinė teisė nenumato jokių valstybės perdavimo laisvės apribojimų, išskyrus fundamentalius žmogaus teisių apribojimus, kurie gali būti laikomi *jus cogens* dalimi. Išskyrus šį draudimą, klausimas, ar ekstradicija yra leistina nesant sutarties, yra sprendžiamas išimtinai pagal vidaus teisę. Jeigu bendrosios teisės šalyse, o taip pat, pavyzdžiui, Nyderlanduose, ekstradicija yra neleistina be sutarties, tai daugelis kontinentinės teisės šalių leidžia ekstradiciją be sutarties, tačiau abipusiškumo pagrindu ir pagal nacionalinės teisės normų reikalavimus“⁷³. Vertinant pateiktą teiginį, tais atvejais, kai tarptautinių susitarimų nėra, nacionaliniais įstatymais remiamasi kaip perdavimo pagrindu, laikantis abipusiškumo principų. I. A. Shearer teigimu, „perdavimas pagal įstatymą“ priklauso nuo *at hoc* tarpusavio garantijos⁷⁴. Perduodant asmenis, būtinai turi būti numatytas abipusiškumo principas, todėl kad visos valstybės suinteresuotos kaip galima geresnių ekstradicijos sąlygų pateikimu.

Abipusiškumo problemą, perduodant asmenis, tyrinėjusi L. Galenskaja rašė, kad „išdavimas dažnai remiasi abipusiškumo principu ... Tačiau reikia pripažinti, jeigu nėra susitarimo dėl išdavimo, kiekviena valstybė turi teisę perduoti reikalaujamą asmenį taip pat, kaip turi teisę ir atsisakyti tai daryti. Kiekviena valstybė turi teisę pati spręsti dėl išdavimo,

⁷¹ Валеєв Р. М. Выдача преступников в современном международном праве. Казань, 1976. С. 35.

⁷² Bedi S. D. Extradition in international Law and practice Rotterdam, 1966. P. 40-41.

⁷³ Torsten S. Extradition. In: Encyclopedia of Public International Law. Amsterdam, etc.: North Holland. 1995. P. 327.

⁷⁴ Shearer I. A. Extradition in International Law. Manchester, 1971. P. 22.

remiantis savais interesais. Niekas negali valstybei primesti pareigos sekti abipusiškumo principu⁷⁵.

Būtinai reikia pažymėti, kad abipusiškumo principas reikalauja išpildyti ir eilę sąlygų. Šio klausimo nagrinėjimas sulaukė bulgarų mokslininko V. Kutikovo dėmesio. Jis rašo: „kai dvi ar daugiau valstybių savo tarpusavio santykius sprendžia remiantis abipusiškumo principu, jos nesitenkina įprastomis sutarties sąlygomis ... Ieškoma kaip galima būtų sukurti tokią situaciją, kurioje viena pusė galėtų įgyvendinti savo teises ir pareigas tik su sąlyga, kad kita pusė atsakys tuo pačiu⁷⁶. Šių taisyklių laikymasis ypač svarbus, kai ekstradicija vykdoma nesant susitarimų dėl perdavimo, o vien tik abipusiškumo pagrindais. Apibendrinus, galima teigti kad abipusiškumo principas nėra specialus ekstradicijos vykdymo principas, o tik papildantis ją, o valstybės, nesilaikančios minėto principo, neprivalo vienašališkai imtis perdavimo pareigos.

Baigiant aptarti teisinę reikšmę turinčius ekstradicijos pagrindus, privalome paminėti ir nemažiau svarbesnius, visuotinai pripažintus moralinius žmogiškumo principus. Kaip yra pabrėžęs G. I. Tunkinas, „kai kurios moralės normos gali tapti imperatyviomis normomis, arba egzistuojančios imperatyvios normos gali, likdamos tarptautinės teisės normomis, tapti tuo pačiu metu ir visuotinai pripažintomis moralinėmis normomis⁷⁷. Todėl persekiojimas ir nusikaltusių asmenų perdavimo reikalavimas, nesant susitarimų dėl išdavimo, gali būti paremtas ir visuotinai pripažintais moraliniais žmogiškumo principais. Taigi, apibendrinus galima teigti, kad:

- ekstradicijos vykdymo pareiga atsiranda tik suinteresuotoms valstybėms remiantis atitinkamais susitarimais ir konvencijomis. Tačiau, šis sutarties pagrindas netaikomas asmenims, įvykdžiusiems nusikaltimą žmogiškumui. Juos privaloma perduoti besąlygiškai, remiantis JTO, priimta Generalinės Asamblėjos rezoliucija ir kitais tarptautiniais dokumentais;
- nacionaliniai įstatymai tarnauja kaip pagrindas sudaryti ekstradicijos sutartis. Be to jie papildo jas, kai sutartys yra betarpiškai vykdomos, detalizuojant perdavimo procedūrą. Daugelio šalių įstatymai dėl asmenų perdavimo teisės ir pareigos, reikalauja sudaryti sutartis, o kai kuriose kitose valstybėse – nesant sutarties dėl perdavimo, abipusiškumo principo laikymosi;
- abipusiškumo principas, būdamas svarbi prielaida valstybėms laikytis sutarčių ir konvencijų dėl išdavimo, tuo pat metu yra pagrindu perduoti nusikaltusį asmenį, valstybėms laikantis jo sąlygų.

⁷⁵ Галенская Л.Н., Международная борьба с преступностью. Москва, 1972. С. 129-131.

⁷⁶ Кутиков В. Принцип взаимности и его применение в области международного публичного и международного частного права. – Труды по международному праву Т. 1. София, 1967 С. 60.

⁷⁷ Тункин Г. И. Теория международного права. Москва, 1970. С. 182.

2.2 Tarptautiniai teisės aktai reglamentuojantys ekstradiciją

Vadovaujantis vien tik tarptautine teise, ekstradicija praktiškai negali būti įgyvendinama, nes ji vykdoma pagal valstybės, kuri perduoda nusikaltimą padariusį asmenį, vidaus teisę. Todėl daugelis valstybių priima specialius teisės aktus, įstatymus, kuriuose yra įvardijami tie nusikaltimai, dėl kurių bus taikoma ar galima bus taikyti ekstradiciją, arba dėl kurių bus prašoma sugrąžinti nusikaltusius asmenis, ir kurie tuo pat metu reguliuos ekstradicijos bylų procedūras.

Prof. V. Vadapalas Ekstradiciją numatančias sutartis skirsto į tris kategorijas:

- *universaliausias* tarptautines sutartis, kurios numato minėtą alternatyvinę ekstradicijos galimybę už atskirus tarptautinio pobūdžio nusikaltimus (orlaivių bei jūrlaivių nuvarymas, pasikėsinimas į diplomatinius atstovus ir kt.);

- *regionines konvencijas*, numatančias ekstradiciją už tam tikrus tarptautinio pobūdžio nusikaltimus arba kriminalinius nusikaltimus apskritai (pvz. 1977 m. Europos konvencija dėl kovos su terorizmu ir 1957 Europos ekstradicijos konvencija);

- *dvišalės arba riboto dalyvių skaičiaus teisinės pagalbos sutartis*, įpareigojančios perduoti nusikalstamą veiką padariusius asmenis santykiuose tarp šios sutarties dalyvių, tačiau tik tam tikroms sąlygoms esant (pvz. 1993 m. Baltijos valstybių sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių)⁷⁸.

Siūlytume atkreipti dėmesį į dvišalių ir trišalių tarptautinių sutarčių ypatumus. Lyginant šių sutarčių turinius buvo pastebėta, kad dvišalės ir trišalės tarptautinės sutartys, lyginant jas su daugiašalėmis sutartimis, turi ir privalumų ir negatyvių aspektų. Dėl dvišalių arba trišalių tarptautinių sutarčių turinio, valstybių sutarimas pasiekiamas žymiai greičiau. Minėtose sutartyse žymiai lengviau galima atspindėti valstybių teisinių sistemų skirtumus, arba specifinius nacionalinės teisės reikalavimus; be to, tokiose sutartyse dažnai išvengiama daugiašalėmis teisinės pagalbos tarptautinėms sutartims būdingo sudėtingo teisinės pagalbos realizavimo mechanizmo. Dvišalės ir trišalės tarptautinės sutartys pasižymi teisinio bendradarbiavimo pagrindų ir procedūrų įvairove

Kita vertus, daugiašalės teisinės pagalbos tarptautinės sutartys numato vienodus teisinio bendradarbiavimo pagrindus ir procedūras su visomis toje sutartyje dalyvaujančiomis valstybėmis. Kiekvienu konkrečiu atveju būtina tiksliai išsiaiškinti, kokios sutarties pagrindu prašoma teisinės pagalbos ir kokias išlygas bei pareiškimus dėl jos teikimo ar atsisakymo pagrindų bei sąlygų pagal konkrečią sutartį padarė valstybės, kurios prašo viena kitos teisinės pagalbos. Tai būtina todėl, kad daugiašalės tarptautinės sutartys, reglamentuojančios teisinės

⁷⁸ Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius, 1998. P. 327.

pagalbos formas ir jų teikimo pagrindus bei sąlygas, neretai įtvirtina valstybės teisę padaryti išlygas arba pareiškimus dėl teisinės pagalbos teikimo arba atsisakymo pagrindų ir sąlygų.

Norėtume išskirti tai, kas sutartyse gali būti reglamentuojama, tai:

- nusikalstamą veiką padariusių asmenų perdavimas ir perdavimo sąlygos bei tvarka (pvz., 1975 m. spalio 15 d. Europos konvencija dėl ekstradicijos)
- vienos valstybės teismo nuosprendžių pripažinimas kitoje valstybėje (pvz., 1970 m. gegužės 28 d. Europos konvencija dėl tarptautinio baudžiamųjų nuosprendžių pripažinimo),
- bausmės vykdymas ir kt.

Dėl išvardintų ypatumų, tarptautines sutartis, palengvinančias valstybių bendradarbiavimą, išaiškinant vienoje arba kelių valstybių teritorijose padarytas nusikalstamas veikas ir jas padariusius asmenis, galėtume laikyti daugiau procesinio pobūdžio.

Tuo tarpu konvencijos daugeliui valstybių suteikia galimybę prašyti asmens ekstradicijos, jei padarytas tarptautinio pobūdžio nusikaltimas: paimti įkaitai, terorizmo aktas ir panašiai. Be to, reiktų atkreipti dėmesį ir į tai, kad daugiašalėse konvencijose dėl ekstradicijos paprastai numatoma valstybių – konvencijos dalyvių teisė padaryti išlygas konvencijos normoms. Tokių išlygų padarymo teise dažnai naudojasi ir Lietuvos Respublika (pavyzdžiui, Lietuvos Respublika padarė išlygą Europos konvencijai dėl ekstradicijos, kad „Lietuvos Respublika taikys ekstradiciją tik su sąlyga, kad asmuo, kaltinamas nusikaltimo padarymu, nebus teisiamas prašančiosios valstybės specialiajame teisme“).

Dar vienas svarbus momentas yra tai, kad Romos tarptautinio baudžiamojo teismo statutas⁷⁹, numatantis valstybių pareigą perduoti teismui šios institucijos nurodytus asmenis, taip pat turi tarptautinės sutarties statusą. Asmens perdavimas Tarptautiniam baudžiamajam teismui skiriasi nuo ekstradicijos tik tuo, kad asmuo išduodamas ne valstybei, o tarptautinei teisminei institucijai. Pažymėtina, kad Romos tarptautinio baudžiamojo teismo statutas, numatantis valstybės pareigą perduoti savo pilietį arba kitą asmenį Tarptautiniam baudžiamajam teismui, iš viso nenumato valstybės, prisijungiančios prie Statuto, teisės padaryti išlygą (taip pat ir dėl savo piliečių perdavimo Tarptautiniam baudžiamajam teismui)⁸⁰. Ekstradicija sutraukia visumą visuotinai pripažintų tarptautinės baudžiamosios teisės principų, kuriais remiantis vykdomas perdavimo procesas. Labiausiai jie atskleidžiami Romos statuto trečioje dalyje, 22-33 straipsniuose. Prie Jungtinių Tautų Organizacijos įsteigtam nuolat veikiančiam Tarptautiniam baudžiamajam teismui, priskirti nagrinėti genocido, karo ir agresijos nusikaltimai, taip pat nusi-

⁷⁹ Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas, priimtas 1998 m. liepos 17 d. Jungtinių Tautų Diplomatiniame įgaliotųjų atstovų konferencijoje, skirtoje Tarptautinio baudžiamojo teismo įsteigimui // Valstybės žinios. 2003, Nr. 49-2165.

⁸⁰ LR baudžiamojo proceso kodekso komentaras I tomas. Vilnius, 2003. P. 191.

kaltimai žmoniškumui. Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statuto 1 straipsnis nustato šio Teismo kompetenciją: šiuo Statutu įsteigiamas Tarptautinis baudžiamasis teismas. Jis yra nuolatinė institucija, įgaliota vykdyti savo jurisdikciją asmenims už labai sunkius, tarptautinę bendriją verčiančius susirūpinti nusikaltimus, nurodytus šiame Statute, ir papildanti nacionalinę baudžiamąją jurisdikciją. Teismo jurisdikciją ir jo veiklą reglamentuoja šio Statuto nuostatos.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Lietuvos Respublikos pareigą perduoti asmenis Tarptautiniam baudžiamajam tribunolui buvusiai Jugoslavijai ir Tarptautiniam baudžiamajam tribunolui Ruandai nustato ne tarptautinės sutartys, o Jungtinių Tautų Organizacijos Saugumo Tarybos rezoliucijos. Vis dėlto svarbu, kad ir tokiais atvejais ekstradicija vykdoma tarptautinės sutarties (JTO statuto, nustatančio Saugumo Tarybos kompetenciją priimti atitinkamas rezoliucijas) pagrindu⁸¹.

Lietuvai įstojus į Europos Sąjungos valstybių šeimą, Lietuvoje pradėjo galioti Europos Sąjungos sutartys dėl teisinės pagalbos, kurių pagrindu ženkliai supaprastėjo bendradarbiavimas su valstybėmis Europos Sąjungos narėmis. Dėl tiesioginio Europos Sąjungos teisėsaugos institucijų bendradarbiavimo su teismais paspartėjo nusikaltimų išaiškinimas ir bausmių vykdymas. Lietuvos Respublikos pilietis taip pat gali būti perduodamas pagal Europos arešto orderį. Šis, gana naujas institutas, vertas išsamesnio nagrinėjimo, todėl plačiau bus aptariamas ketvirtame skyriuje.

⁸¹ LR baudžiamojo kodekso komentaras. Vilnius, 2004. P. 64.

3. EKSTRADICIJOS VYKDYMO SĄLYGOS

Išnagrinėjus teisinę ekstradicijos sampratą esmę ir jos pagrindų problemą, toliau galime prieiti prie ekstradicijos sąlygų, kurių reikia laikytis norint tikėtis, kad ekstradicijos prašymas bus įvykdytas ir prašomoji valstybė turės realią galimybę dėl prašomo asmens padarytos nusikalstamos veikos įgyvendinti savo baudžiamąją jurisdikciją. Tarptautinės sutartys, nacionaliniai baudžiamieji ir baudžiamojo proceso įstatymai numato ekstradiciją ribojančias sąlygas, apie kurių buvimą ar nebuvimą sprendžia įgaliotasis teismas. Sąlygų taikymas priklauso nuo ekstradicijos sutarties pobūdžio t. y. joje įtvirtintų nuostatų, sutartį pasirašant padarytų išlygų ir paaiškinimų, taip pat nacionalinių įstatymų. Daugelis ekstradicijos sąlygų, įtvirtintų Europos ekstradicijos konvencijoje, numatytos ir Lietuvos teisinės pagalbos sutartyse su užsienio valstybėmis. Teisinės pagalbos sutartys numato ekstradiciją tiek siekiant įvykdyti bausmę, tiek siekiant nubausti asmenį, padariusį baudžiamąjį nusikaltimą. Europos ekstradicijos konvencijos 28 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad Konvencijos Šalys gali tarpusavyje sudaryti dvišalius ar daugiašalius susitarimus tik tam, kad papildytų šios Konvencijos sąlygas, ar palengvintų joje išdėstytų principų taikymą. Viršenybę Europos ekstradicijos konvencijos atžvilgiu gali turėti tik unifikuotas (suvienodintas) valstybių, tarp kurių vyksta ekstradicija, įstatymas ar įstatymas, numatantis kitos šalies suėmimo orderių vykdymą (28 straipsnio 3 dalis)⁸². Taigi, sąlygos, turinčios įtakos ekstradicijai, pagrįdė įtvirtintos Europos konvencijoje dėl ekstradicijos, kitose dvišalėse tarptautinėse sutartyse, bei nacionalinės teisės aktuose.

Norėtume atkreipti dėmesį ir tai, kad daugelio valstybių nacionaliniai įstatymai numato dviejų formų ekstradiciją: *visišką* ir *supaprastintą*. Inicijavus *visišką* ekstradiciją, įgaliotasis valstybės teismas sprendžia dėl vieno ar kelių konkrečių nusikaltimų prašomo asmens ekstradicijos, prašančiosios valstybės jurisdikcijai. Perduotas asmuo įgauna imunitetą nuo patraukimo baudžiamojon atsakomybėn už tuos nusikaltimus, dėl kurių jis nebuvo perduotas. Valstybė, kuriai asmuo perduodamas, negali jo teisti, nuteisti, perduoti trečiajai valstybei ar Tarptautiniam baudžiamajam teismui už ankstesnę nusikalstamą veiką, už kurią nebuvo perduotas, jei nėra jį perdavusios valstybės sutikimo⁸³.

Be to, norėčiau atkreipti dėmesį į *visiškos* ekstradicijos atvejį, kai esant tam tikrai aplinkybei, galima būtų išvengti kreipimosi į asmenį perdavusią valstybę gauti leidimą dėl būtinybės patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn, už iki jo suėmimo padarytus nusikaltimus ir nepažeisti tarptautinės sutarties nuostatų. Kaip teigia A. Nevera, „ši aplinkybė – *išduoto asmens sutikimas* būti patrauktam baudžiamojon atsakomybėn už visas jam

⁸² Europos konvencija dėl ekstradicijos. Valstybės žinios. 1995, Nr. 34-819.

⁸³ Visuotinė Lietuvių Enciklopedija. Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. V tomas. Vilnius, 2004. P. 411-412.

inkriminuotas nusikalstamas veikas, nepriklausomai nuo to, ar dėl visų jų jis buvo išduotas. Į sutikimą teismas turėtų atsižvelgti skirdamas bausmę, ir ją sušvelninti. Tačiau Lietuvoje tokia galimybė šiuo metu pasinaudoti neįmanoma, nes ji neįteisinta nė vienoje Lietuvos ratifikuotoje tarptautinėje sutartyje. Sutikimas būti patrauktam baudžiamojon atsakomybėn už nusikalstamas veikas dėl kurių asmuo nebuvo išduotas kaip atsakomybę lengvinanti aplinkybė arba kaip pagrindas asmeniui švelninti bausmę neįtvirtintas ir galiojančiame bei naujame Lietuvos baudžiamajame kodekse⁸⁴. Tuo tarpu kitų valstybių sutartinėje praktikoje savanoriškumo principas buvo įtvirtintas jau XIX a. pasirašytose tarptautinėse sutartyse, šio principo būtinumą pripažįsta ir mokslininkai⁸⁵.

Supaprastinta ekstradicija taikoma tada, kai yra prašomo perduoti asmens sutikimas, nes ją pritaikius negalioja apribojimas patraukti baudžiamojon atsakomybėn už tuos nusikaltimus, kurie buvo padaryti iki jo išdavimo⁸⁶. Nors apie supaprastintos ekstradicijos būtinumą A. Nevera rašė jau 1999 metais⁸⁷, tačiau Lietuvoje ši galimybė buvo įteisinta tik 2002 m. Be teismo nagrinėjimo, asmuo perduodamas jo ekstradicijos prašančiai valstybei be jokių garantijų. Norint taikyti tokią ekstradiciją, turi būti gautas prašomo asmens sutikimas, prieš jam išaiškinus visas tokio perdavimo pasekmes. Sutikimas patvirtinamas teisme, įsitikinus, kad jis duodamas tikrai savo noru⁸⁸. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodekso 75 straipsnyje nurodyta, kad Lietuvos Respublikos tarptautinėje sutartyje numatytais atvejais asmenys iš Lietuvos Respublikos gali būti perduodami paprastesne nei aprašytoji tvarka: „*Supaprastinta asmens išdavimo iš Lietuvos Respublikos tvarka taikoma tik tuo atveju, kai yra rašytinis perduotino asmens sutikimas ir Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros pritarimas*“ (BPK 75 str. 2 d.)⁸⁹. Ekstradicijos iš Lietuvos Respublikos tvarkos esmę sudaro tai, kad, gavus prašymą dėl asmens ekstradicijos, sprendimas dėl asmens perdavimo priimamas nenagrinėjant BPK 71 str. ir tarptautinėje sutartyje numatytų asmens išdavimo pagrindų bei sąlygų. Supaprastinta asmens perdavimo iš Lietuvos Respublikos tvarka taikoma tik tuo atveju, kai yra rašytinis perduodamo asmens sutikimas ir Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros pritarimas. Šiuo atveju Generalinės prokuratūros prokuroras turi išsiaiškinti, ar perduodamas asmuo savo noru sutinka būti perduotas. Gavus minėto asmens rašytinį sutikimą savo noru būti išduotam, Generalinė prokuratūra priima sprendimą dėl pritarimo supaprastintos perdavimo iš

⁸⁴Nevera A. Valstybės baudžiamosios jurisdikcijos principai ir jų įtvirtinimas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). LTU. 2002. P. 159.

⁸⁵Plačiau skaityti Звирбуль В. К., Шупилов В. П. Выдача уголовных преступников. Москва, 1974. С. 80.

⁸⁶Visuotinė Lietuvių Enciklopedija. Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. V tomas. Vilnius, 2004. P. 411-412.

⁸⁷Nevera A. „Ekstradicija Lietuvos ir užsienio valstybių teisėje“ // Jurisprudencija 1999 m. T. 14 (6) P.19.

⁸⁸Nevera A. Valstybės baudžiamosios jurisdikcijos principai ir jų įtvirtinimas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). LTU. 2002 m., P. 159.

⁸⁹Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas. Valstybės žinios. 2002, Nr. 37-1341, 2004, Nr. 72-2493 (su vėlesniais pakeitimais).

Lietuvos Respublikos tvarkos taikymui. Esant abiem sąlygoms, Generalinės prokuratūros prokuroras su pareiškimu dėl asmens ekstradicijos iš Lietuvos Respublikos, kreipiasi į Vilniaus apygardos teismą⁹⁰. Šiuo metu supaprastinta asmens perdavimo iš Lietuvos Respublikos tvarką numato tik Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir JAV Vyriausybės ekstradicijos sutarties 17 straipsnis. Toliau nagrinėjant šią itin aktualią temą, norėtume išskirti esminę teisinę reikšmę turinčias ekstradicijos sąlygas, kurios turi nemažą įtaką valstybių bendradarbiavimui, todėl vertos detalesnės analizės.

Viena iš svarbiausių sąlygų, trukdančių asmens ekstradiciją, yra pilietybės klausimas. Europos konvencijos dėl ekstradicijos 6 straipsnio „a“ dalyje sakoma: „*Konvenciją pasirašiusioji šalis turi teisę atsisakyti perduoti savo piliečius*“. Lietuvoje šią problemą pagrįstai buvo iškėlęs A. Nevera. Jis pastebėjo, kad daugelis Europos ir kitų žemynų valstybių piliečių laikino perdavimo problemą yra išsprendusios priimdamos nacionalinius ekstradicijos įstatymus ir kaip pavyzdį paminėjo Austrijos federacijos įstatymą. Be to, teigė minėtas autorius, kad yra ir tokių valstybių, kurios bet kuriuo atveju draudžia savo piliečių ekstradiciją (tai daugelio kontinentinės Europos valstybių pozicija: Rusijos Federacija, Vokietija, Šveicarija, Latvija, Estija, Suomija, Švedija, Danija ir kitos). A. Nevera siūlė nustatyti, kad „Lietuvos piliečiai ir nuolat Lietuvoje gyvenantys asmenys be pilietybės už Lietuvos teritorijoje padarytas nusikalstamas veikas išduodami užsienio valstybei arba perduodami Tarptautiniam baudžiamajam teismui vadovaujantis tik Lietuvos Respublikos tarptautine sutartimi“⁹¹. Į šią nuostatą vėliau buvo atsižvelgta, rengiant Baudžiamojo ir Baudžiamojo proceso kodeksų pakeitimus. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 13 straipsnio ir šią Konstitucijos normą detalizuojančioje BPK 71 straipsnio 1 dalyje numatyta, jog Lietuvos Respublikos piliečiai gali būti perduoti užsienio valstybei arba perduoti Tarptautiniam baudžiamajam teismui tik tuo atveju, jei tarptautinė sutartis ar JTO Saugumo Tarybos rezoliucija įtvirtina Lietuvos Respublikos pareigą perduoti ar perduoti asmenį. Tokios pareigos nėra ir Lietuvos piliečiai negali būti išduodami, jei tarptautinėje sutartyje numatyta, kad ją sudariusios valstybės nevykdo arba gali atsisakyti vykdyti savo piliečių ekstradiciją (žr. minėto Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2003 m. gruodžio 29 d. nutarimo Nr. 42 9 punktą)⁹².

Nagrinėjama sąlyga, trukdanti asmens ekstradiciją iš Lietuvos, įtvirtinta Lietuvos Respublikos Konstitucijos 13 str., kuriame nustatyta, kad „*draudžiama išduoti Lietuvos Respublikos pilietį kitai valstybei, jeigu Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys nenustato kitaip*“. Tai, kad prašomas perduoti asmuo turi prašomosios valstybės pilietybę, dažniausiai yra ir

⁹⁰ LR baudžiamojo proceso kodekso komentaras I tomas. Vilnius, 2003. P. 202.

⁹¹ Nevera A. Valstybės baudžiamosios jurisdikcijos principai ir jų įtvirtinimas Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodekse. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). LTU. 2002 m. P. 150-151.

⁹² LR baudžiamojo kodekso komentaras. Vilnius, 2004. P. 65.

pagrindas, kuriuo remiantis užsienio valstybės atsisako vykdyti Lietuvos Respublikos pateikiamus ekstradicijos prašymus. Būtent todėl Rusija ir Baltarusija atsisakė perduoti Sausio 13-tosios įvykių organizavimu kaltinamus asmenis. Kita vertus, prašomo perduoti asmens pilietybė labai dažnai užkerta kelią ekstradicijai, kai ją vykdyti prašoma Lietuvos Respublika. Tačiau nors literatūroje jau seniai laikomasi nuomonės, kad taisyklės turi būti atsisakyta, ji atlaiko tokį spaudimą. Teigti, kad taisyklės atsparumą ir teoriniams, ir praktikos argumentams lemia tik emocijų įtaka, nereikėtų. Vis dar vyraujant savitarpiškumo principui, atsisakanti perduoti savo piliečius valstybė turi ganėtinai ribotas galimybes reikalauti, kad kita valstybė išduotų savo piliečius, padariusius nusikaltimus pirmosios valstybės teritorijoje⁹³.

Lietuvos Respublikos pilietis, padaręs nusikalstamą veiką Lietuvos Respublikos arba kitos valstybės teritorijoje, gali būti išduotas užsienio valstybei arba perduotas Tarptautiniam baudžiamajam teismui tik remiantis tarptautine sutartimi (pvz., Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statuto 58 straipsnis; 2001 m. lapkričio 23 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Jungtinių Amerikos Valstijų Vyriausybės ekstradicijos sutarties 3 straipsnis) arba Jungtinių Tautų Organizacijos Saugumo Tarybos rezoliucija. Jeigu taikomojoje konvencijoje valstybei suteikta teisė atsisakyti perduoti savo pilietį, tai teismas turi vadovautis Lietuvos Respublikos įstatymo dėl konvencijos ratifikavimo išlyga arba pareiškimu, kuriame nurodoma, ar pagal šią konvenciją Lietuvos piliečiai bus išduodami (pvz., Lietuvos Respublikos Seimo 1995 m. balandžio 4 d. nutarimo „Dėl 1957 m. gruodžio 13 d. Europos konvencijos dėl ekstradicijos“ ratifikavimo Konvencijos 6 straipsnio išlyga, kad Lietuvos piliečiai pagal šią Konvenciją neišduodami). Jeigu tarptautinės sutarties ratifikavimo įstatyme išlygos dėl Lietuvos Respublikos piliečių išdavimo nėra, teismas, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 13 straipsniu ir Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 6 straipsniu, Lietuvos piliečių užsienio valstybei neišduoda⁹⁴. Teismų praktikos apžvalga rodo, kad teismai teisingai supranta ir taiko tarptautinių sutarčių ir vidaus teisės nuostatas, reglamentuojančias Lietuvos piliečių išdavimą. Tačiau pasitaiko ir klaidų.

Latvijos Respublikos generalinis prokuroras kreipėsi į kompetentingas Lietuvos institucijas, prašydamas perduoti F.V., lietuvi, kuris Latvijos Respublikoje padarė baudžiamąją veiką, atitinkančią Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 178 straipsnio 2 dalį.

Vilniaus apygardos teismas 2003 m. rugsėjo 15 d. nutartimi išdavė Latvijos Respublikai F.V. Išduodamas F.V., teismas nesiaiškino, ar šis asmuo neturi Lietuvos pilietybės. Nutartyje pažymėta, kad F.V. Latvijos pilietybės neturi, jo nuolatinė gyvenamoji vieta Latvijoje.

⁹³ Čepas A. Žilinskas J. Piliečių ekstradicijos nevykdymo taisyklė, galimybės jos atsisakyti ir ją modifikuoti // Teisė 2003. Nr.46. <http://www.leidykla.vu.lt/inetleid/teise/46/straipsniai/str3.pdf> // Prisijungimo laikas: 2006-11-21.

⁹⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Teisėjų Senato nutarimas Nr. 42. 2003 m. gruodžio 29 d. Vilnius Dėl teismų praktikos taikant Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis ir Baudžiamojo bei Baudžiamojo proceso kodeksų normas, nustatančias asmenų išdavimą užsienio valstybei arba perdavimą Tarptautiniam baudžiamajam teismui <http://www.infolex.lt/praktika/tekstas.asp?id=35543&org=1> // Prisijungimo laikas: 2006-11-19.

Nors F.V. gyvena Latvijoje, tačiau, atsižvelgiant į jo tautybę, teismas turėjo pasidomėti, ar, vadovaujantis Lietuvos pilietybės įstatymo nuostatomis, jam nebuvo suteikta Lietuvos Respublikos pilietybė⁹⁵.

Piliečio laikinam perdavimui į kitą valstybę jį teisti, arba užtikrinti dalyvavimą atliekant parengtinį tardymą (Lietuvos Respublikos BK 77 str.), galėtų būti netaikomas griežtas draudimas vykdyti savo piliečių ekstradiciją užsienio valstybėms dėl ne jų teritorijoje padarytos nusikalstamos veikos. Kaip teigia A. Nevera, „ekstradicija“ ir „laikinas perdavimas“ savo prigimtimi skirtingi dalykai - ekstradicijos esmė ta, kad žmogus jo ekstradicijos prašančiai valstybei išduodamas negražintinai (prašančioji valstybė negarantuoja šio asmens sugražinimo po jo nuteisimo ar bausmės atlikimo), tuo tarpu perduodant asmenį laikinai, šios garantijos suteikiamos aukščiausiu lygiu. Todėl, minėtas autorius, siūlė Lietuvos Baudžiamojo proceso kodekse įtvirtinti ne tik Lietuvos piliečių, bet ir aspirantų Lietuvos pilietybei gauti laikino perdavimo užsienio valstybei galimybę juos teisti ar jiems dalyvauti atliekant procesinius veiksmus, su sąlyga, kad užsienio valstybių kompetentingos institucijos garantuoja jų grąžinimą po šių veiksmų atlikimo⁹⁶. Toliau A. Nevera pastebi, kad daugelis Europos ir kitų žemynų valstybių piliečių laikino perdavimo problemą yra išsprendusios priimdamos nacionalinius ekstradicijos įstatymus ir pateikia Austrijos federacinio įstatymo pavyzdį, kuriame aiškiai pasakyta, kad „Austrijos piliečio priėmimas atgal, jei jis buvo laikinai išduotas užsienio įstaigoms atliekant procesinius veiksmus ar kitą teisinę pagalbą, neprieštarauja konstitucinei nuostatai draudžiančiai vykdyti piliečių ekstradiciją“⁹⁷.

Europos konvencijos dėl savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose 11 straipsnis nustato, kad suimtas, kurį prašymą pateikusi valstybė kviečia dalyvauti liudytoju ar akistatos tikslams, laikinai perkeliamas į teritoriją, kurioje numatomas teismo posėdis, su sąlyga, kad jis bus grąžintas atgal per prašymą gavusios valstybės nustatytą terminą. Perduoti suimtąjį gali būti atsisakoma, jei:

- a) suimtas nesutinka;
- b) jo dalyvavimas būtinas valstybės, kuriai adresuotas prašymas, teritorijoje nagrinėjamai baudžiamajai bylai;

⁹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2003-12-29 nutarimas Nr.42. Teismų praktikos, taikant Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis ir Baudžiamojo bei Baudžiamojo proceso kodeksų normas, nustatančias asmenų išdavimą užsienio valstybei arba perdavimą Tarptautiniam baudžiamajam teismui, apžvalga. <http://www.infolex.lt/praktika/tekstas.asp?id=35544&org=1> // Prisijungimo laikas: 2006-11-19.

⁹⁶ Nevera A. Valstybės baudžiamosios jurisdikcijos principai ir jų įtvirtinimas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). LTU, 2002. P. 151.

⁹⁷ Apie laikino perdavimo reglamentavimą A. Nevera pirmą kartą Lietuvoje rašė savo straipsnyje. Plačiau skaityti Nevera A. Ekstradicija Lietuvos ir užsienio valstybių teisėje // Jurisprudencija: LTA mokslo darbai, 1999, Nr. 14 (6). P. 10. Atsižvelgta į šį pasiūlymą buvo tik 2002 m. sausio 25d. priimant įstatymą Nr. IX-738 dėl LR BPK 22², 37, 440 straipsnių, pakeitimo ir kodekso papildymo 22⁶, 22⁷ straipsniais bei tryliktoju skyriumi // Valstybės žinios. 2002. Nr. 15.

- c) dėl perdavimo prasitęstų jo sulaikymo terminas;
- d) yra kitų priežasčių, dėl kurių negalima perduoti suimtojo į prašymą pateikusios valstybės teritoriją.

Kai kurios kitos Lietuvos respublikos tarptautinės sutartys numato galimybę laikinai perduoti asmenį, dėl kurio yra pateiktas ekstradicijos prašymas, pvz., Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutarties dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose 64 str. nustato, kad *„jei...gali pasibaigti baudžiamąjį persekiojimo senaties terminas arba tai labai apsunkintų nusikaltimo tyrimą, esant pagrįstam prašymui, asmuo gali būti išduotas tam tikram laikui su sąlyga, kad jis bus nedelsiant grąžintas atlikus byloje procesinius veiksmus, dėl kurių buvo išduotas, ir ne vėliau kaip per tris mėnesius nuo išdavimo dienos“*⁹⁸. Panašias nuostatas numato ir kitos Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys. Reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad pagal trišalę ir dvišales Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis (išskyrus sutartis su JAV) negali būti net laikinai perduodamas Lietuvos Respublikos pilietis.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir JAV Vyriausybės sutartyje dėl savitarpio teisinės pagalbos baudžiamosiose bylose 11 str. numatyta galimybė asmenį, kurio laisvė apribota, teisinės pagalbos tikslais laikinai perduoti ne tik į prašymą pateikusia, bet ir į trečiąją valstybę: *„asmuo ... gali būti perduodamas ... į trečiąją Valstybę, jeigu su tuo sutinka pats asmuo ir abiejų valstybių centrinės įstaigos“*⁹⁹.

Taip pat reikėtų pažymėti ir tai, kad kai kuriose Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse laikinai perduotam asmeniui numatytos tam tikros garantijos. Pavyzdžiui Europos konvencijos dėl savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose 12 straipsnyje nurodoma, kad prieš laikinai perkeltą liudytoją *„... negali būti pradėtas baudžiamasis persekiojimas ar taikomas bet koks kitas asmens laisvės apribojimas dėl veikos ar pagal teismo nuosprendžius, priimtus prieš jam išvykstant iš valstybės, kuriai pateiktas prašymas, teritorijos“*¹⁰⁰.

Sprendimą dėl suimto arba nuteisto asmens laikino perdavimo kitai valstybei ir šio perdavimo sąlygų priima Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra. Priimdama sprendimą dėl laikino perdavimo ji turi atsižvelgti ir į asmens pilietybę, statusą (suimtasis ar nuteistasis), jo reikšmę laikinai perduodamos valstybės baudžiamajam procesui ir panašiai. Priėmusi sprendimą

⁹⁸ Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutartis "Dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose". //Valstybės žinios. 1995, Nr.13-296.

⁹⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Jungtinių Amerikos Valstijų Vyriausybės sutartis dėl savitarpio teisinės pagalbos baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 1998, Nr. 59-1660.

¹⁰⁰ Konvencija dėl Europos Sąjungos valstybių narių savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 2004, Nr. 67-2352.

laikinais perduoti asmenį Generalinė prokuratūra turi nustatyti ir tokio perdavimo sąlygas, t. y. terminą, proceso veiksmus, kurių atlikimui asmuo laikinai perduodamas, bei pan.¹⁰¹.

Tais atvejais, kai kurioje nors iš šalių yra numatyta mirties bausmė, turi nemažą įtaką valstybių santykiams ekstradicijos srityje. Europos konvencijos dėl ekstradicijos 11 straipsnyje sakoma, kad „jei prašančiojoje šalyje už nusikaltimą, dėl kurio reikalaujama ekstradicijos, įstatymas numato mirties bausmę, o prašomojoje šalyje toks nusikaltimas mirties bausme nėra baudžiamas arba mirties bausmė nėra taikoma, ekstradicija taip pat nėra taikoma“¹⁰². Išimtis yra daroma tik tuo atveju, kai prašančioji šalis pakankamai įtikina prašomąją šalį, kad mirties bausmė nebus įvykdyta“. Taigi, jei prašomoji valstybė yra 1957 m. Konvencijos dalyvė, tai ekstradicija grėšiant mirties bausmei bus negalima. Kita vertus, ekstradicijos santykiuose su Europos Tarybos valstybėmis mirties bausmės problema šiai dienai nėra ypatingai aktuali. Į XXI a. Europos Tarybos valstybės įžengė be mirties bausmės. Dalis valstybių, tarp kurių yra ir Lietuva, šios bausmės atsisakė, o kita dalis sustabdė jos vykdymą. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad prie 1957 m. Konvencijos gali prisijungti ir ne Europos Tarybos narės, kurių bausmių sistemoje numatyta ir mirties bausmė, ši nagrinėjama sąlyga vėlgi tapo verta nagrinėjimo. Kaip jau minėjau, Konvencijos 11 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta išlyga, kur nustatyta, kad išimtis iš pirmosios taisyklės daroma tuomet, kai prašančioji valstybė įtikina prašomąją valstybę, kad mirties bausmė nebus įvykdyta. Tuo tarpu nei konvencijoje, nei jos aiškinamajame rašte aiškaus paaiškinimo dėl to, kas teikia garantijas, kad prašomam asmeniui bus įvykdyta mirties bausmė, nėra¹⁰³. A. Neveros nuomone, tokias garantijas turėtų teikti valstybės asmuo ar institucija, nuo kurios sprendimo priklauso, kad išduotam asmeniui mirties bausmė nebus paskirta, o jei ir bus paskirta, tai nebus vykdoma¹⁰⁴.

Tačiau Lietuva negali atsisakyti tenkinti ekstradicijos prašymo dėl asmeniui grėšiančios mirties bausmės tuo atveju, jei į ją kreipėsi valstybė, su kuria pasirašyta dvišalė tarpvalstybinė sutartis, su sąlyga, kad prašomoji šalis nėra 1957 m. Europos Konvencijos dalyvė. 1998 m. gruodžio 9 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas nusprendė, kad mirties bausmė prieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai¹⁰⁵ ir Lietuvos Seimas, esant tokiam sprendimui, mirties bausmę panaikino. „Asmens ekstradicija valstybei, kurioje jam gresia mirties bausmė (tiek už nusikaltimą, dėl kurio vykdoma ekstradicija, tiek už bet kurią kitą nusikaltimą), prieštarautų Lietuvos Respublikos Konstitucijai bei Europos žmogaus teisių ir pagrindinių

¹⁰¹ Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras I tomas. Vilnius, 2003. P. 204.

¹⁰² Europos konvencija dėl ekstradicijos // Valstybės žinios. 1995, Nr. 34-819.

¹⁰³ Explonatory report on the European convention on extradition. Strasbourg, 1985. P. 20-21.

¹⁰⁴ Nevera A. Valstybės baudžiamosios jurisdikcijos principai ir jų įtvirtinimas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). LTU. 2002. P. 152.

¹⁰⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 str. Sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1998, Nr. 109-3004.

laisvių apsaugos konvencijai. Visais atvejais, kada egzistuoja mirties bausmės įvykdymo grėsmė, turi būti atsisakoma ekstradicijos. Lietuvos pasirašytose dvišalėse ir daugiašalėse sutartyse išdėstytose sąlygose, draudžiančiose taikyti ekstradiciją, mirties bausmė neminima.

Lietuva įvairiais lygiais kelis kartus teikė tokias garantijas I. Tiomkino ekstradicijos byloje, tačiau Vokietijos teismo jos buvo pripažįstamos nepakankamomis, nes teismo nuomone, tik Vyriausybės vadovo ar Prezidento garantijos gali būti įtikinančios. Tik gavus jas, 1995 m. lapkričio 30d. Diuseldorfo Aukščiausias žemės teismas priėmė nutartį, kuria leido perduoti I. Tiomkiną Lietuvai.

Taigi, mirties bausmės grėsmė asmeniui, dėl kurio ekstradicijos kreipiamasi į užsienio valstybę, negali būti absoliuti sąlyga, trukdanti tenkinti ekstradicijos prašymą. Tačiau įstatymiškai būtina nustatyti, kad tokiais atvejais teigiamas sprendimas dėl asmens ekstradicijos priimamas tik tuo atveju, kai užsienio valstybė garantuoja, kad mirties bausmė bus nevykdoma, o teismas suteiktas garantijas pripažįsta pakankamomis¹⁰⁶.

Jeigu prašomoji šalis nusikaltimą, dėl kurio prašoma ekstradicijos, traktuoja kaip politinį ar susijusį su politiniu nusikaltimu, ji gali atsisakyti perduoti asmenį, teigiama Konvencijos 3 str. 1 dalyje. Tai viena iš svarbiausių ir problematiškiausių sąlygų, draudžiančių vykdyti ekstradiciją. Ši taisyklė yra taikoma ir tada, jei Prašomoji šalis turi svarbių priežasčių tikėti, kad už nusikalstamos veikos padarymą pateiktas prašymas perduoti asmenį, turint tikslą jį persekioti ar bausti dėl rasės, religijos, tautybės ar politinių įsitikinimų, arba, kad šios priežastys galėjo lemti to asmens padėtį (Konvencijos 3 str. 2 d.). Pasikėsinimas į valstybės vadovo ar jo šeimos nario gyvybę nelaikomas politiniu nusikaltimu pagal Europos ekstradicijos konvenciją (3 str. 3 d.), taip kaip ir nusikaltimai, numatyti daugiašalėse konvencijose (3 str. 4 d.)¹⁰⁷. Lietuvos Respublika, prisijungdama prie minimos Konvencijos, taip pat pareiškė, kad konkrečiu atveju pasilieka teisę spręsti, ar nusikaltimas bus pripažintas politiniu, ar ne. Kai kurios Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys nustato nusikaltimų, kuriems negali būti pripažįstamas politinis pobūdis (pavyzdžiui, nusikaltimai žmoniškumui, genocidas) sąrašus¹⁰⁸. Svarbu atkreipti dėmesį, kad šiomis sutartimis valstybės išpareigoja nepripažinti politinio tam tikrų kategorijų nusikaltimų pobūdžio tik tais atvejais, kai ekstradicijos dėl jų prašo kita sutartį pasirašiusi valstybė¹⁰⁹. A. Nevera pateikia VI – os Tarptautinės konferencijos¹¹⁰ dalyvių išvadą, kad,

¹⁰⁶ Nevera A. Valstybės baudžiamosios jurisdikcijos principai ir jų įtvirtinimas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). LTU. 2002. P. 153.

¹⁰⁷ Apie tai kas nelaikoma politiniu nusikaltimu plačiau išvardinta: Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Bendroji dalis. Vilnius, 1998. P. 329.

¹⁰⁸ Žiūrėti LR Vyriausybės ir JAV Vyriausybės ekstradicijos sutarties 4 straipsnį (žiūrėti 1 priede); Europos konvencijos dėl ekstradicijos papildomo protokolo 1 str. // Valstybės žinios. 1995, Nr. 34-819; Europos konvencijos dėl kovos su terorizmu 1 str. // Valstybės žinios. 1997, Nr. 7-116; Konvencijos dėl kelio užkirtimo genocido nusikaltimui ir baudimo už jį 7 str. // Valstybės žinios, 2002, Nr. 23; bei kiti.

¹⁰⁹ LR baudžiamojų kodekso komentaras. 2004 m. Vilnius, P. 67.

¹¹⁰ Žalkauskas K. VI-oji Tarptautinė konferencija baudžiamajai teisei suvienodinti, Kopenhagoje. Kriminalistikos žinynas. 1935. Nr. 6. P. 297. Šios konferencijos dalyviai priėjo pastarosios išvados, priimdami rezoliuciją, nustatančią tarptautiniu lygiu bendrą politinių nusikaltimų definiciją.

sprendamas asmens ekstradicijos klausimą, teismas turėtų vadovautis tuo, kad politiniai nusikaltimai – tai dėl politinių motyvų ir tikslų padaromi nusikaltimai valstybės nepriklausomybei, teritorijos vientisumui ir konstitucinei santvarkai, nes jais kėsiamasi į valstybės vidaus santvarką arba oficialių institucijų veiklą¹¹¹.

Vakarų valstybės, sudarydamos sutartis dėl teisinės pagalbos, paprastai visuomet įrašo nuostatą, kad asmenys neišduodami kitai valstybei tada, kai jiems gresia politinis persekiojimas. Vakarų erdvėje vyraujanti taisyklė neperduoti politiškai persekiojamo žmogaus, anot teisininkų, yra neutrali. Valstybė atsisako perduoti asmenį, neanalizuodama, gerai ar blogai daro ekstradicijos prašanti kita valstybė. Norėtume atkreipti dėmesį į tai, kad pavyzdžiui Rusijai ir kitoms NVS valstybėms pasirašant ekstradicijos sutartis su Lietuva, jų taisyklės automatiškai buvo perkeltos į dvišalę sutartį. Visose Lietuvos pasirašytose ekstradicijos sutartyse su NVS erdvės valstybėmis nėra išskirti baudžiamieji ir politiniai nusikaltimai. Tad galimybė neperduoti politiškai persekiojamų asmenų yra gana komplikauta. Čia kaip pavyzdį galima paminėti Igorio Babenkos¹¹² situaciją, kuri buvo aprašoma „Atgimime“, kai šį leidinį konsultavę teisininkai griežtai pasisakė, kad Lietuvos teismai net neturėtų svarstyti, ar nusikaltimas, kuriuo įtariamas Igoris Babenka, turi politinę potekstę. Visose Lietuvos pasirašytose ekstradicijos sutartyse su NVS erdvės valstybėmis nėra išskirti kriminaliniai ir politiniai nusikaltimai. Tad galimybė neperduoti politiškai persekiojamų asmenų yra gana komplikauta¹¹³. Pritariame šiai nuomonei, nes priešingu atveju, tai būtų akivaizdus valstybės interesų nepaisymas. Vienas iš pagrindinių argumentų – tarpvalstybinis Rusijos ir Lietuvos susitarimas dėl teisinės pagalbos ir teisiųjų santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose, įsigaliojęs prieš daugiau nei dešimtį metų – 1995 m. Rusija per visus šiuos metus neišdavė Lietuvos teisėsaugininkų prašomų asmenų, prisidėjusių prie Sausio 13 – tosios ir Medininkų žudynių, ne gana to, įtariamieji išvengė teisinio persekiojimo ir pačioje Rusijoje, o kai kurie iš jų netgi sugebėjo padaryti politinę karjerą. Kitas argumentas yra tai, kad ir Europos Sąjungos šalys, JAV, Izraelis, neišduoda su „Jukos“ susijusių žmonių Rusijai, nes, jų manymu, Kremlius pritaikė visas įmanomas politinio poveikio priemones, kad sužlugdytų opozicines, dabartiniam Rusijos prezidentui, Vladimirui Putinui jėgas remiantį Michailą Chodorkovskį ir jo valdomą naftos koncerną.

Ar nusikaltimas yra politinio pobūdžio, sprendžia teismas. Teismas gali neperduoti užsienio valstybei asmens, persekiojamo už politinio pobūdžio nusikaltimą. Tarptautinėse sutar-

¹¹¹ Nevera A. Valstybės baudžiamosios jurisdikcijos principai ir jų įtvirtinimas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). LTU. 2002. P. 157.

¹¹² Naftos kompanijai „Jukos“ priklausančio banko „Menatep“, Sankt Peterburgo filialo Stavropolyje valdytojas, kurį Rusijos prokurorai įtaria turto pasisavinimu ir iššvaistymu, bei pinigų plovimu sunkinančiomis aplinkybėmis 2002 – 2005 metais. Pinigų suma viršijanti 33 milijonus litų.

¹¹³ Makaraitytė I. „Atgimimas“. „Ekstradicija pagal Rusiją“. 2005 rugsėjo 16 d. Nr. 0 (859)// <http://www.atgimimas.lt/articles.php?id=1126847708> // Prisijungimo laikas: 2006-11-19.

tyse nėra išaiškinimo, kokią veiką reikėtų laikyti politiniu nusikaltimu. Paprastai sprendimo teisė ar nusikalstama veika yra politinis nusikaltimas yra deleguojama tarptautinę sutartį pasirašančiai valstybei. Dažniausia sutartyse yra išvardijamos veikos, kurios negali būti pripažintos politiniais nusikaltimais. Pavyzdžiui, Europos konvencijos dėl ekstradicijos 3 straipsnio 3 dalyje nurodoma, kad gyvybės atėmimas valstybės vadovui arba jo šeimos nariams arba bandymas ją atimti nėra laikomas politiniu nusikaltimu pagal šią Konvenciją.

2000 m. Jungtinių Tautų Organizacijos tarptautinės konvencijos dėl kovos su terorizmo finansavimu, kuri Lietuvos Respublikai įsigaliojo 2003 m. kovo 23 d., priede yra išvardytos Jungtinių Tautų specialios tarptautinės sutartys ir konvencijos kovai su tam tikrais nusikaltimais. Konvencijos, kuriose nurodyti nusikaltimai negali būti pripažinti politiniais, atskiru sąrašu išskirti 2 priede.

Europos konvencijos dėl kovos su terorizmu, pasirašytos 1977 m. sausio 27 d. Strasbūre, 1 straipsnyje yra išvardytos nusikalstamos veikos, kurios negali būti pripažintos politiniais nusikaltimais:

„1) nusikaltimai, kuriuos numato Konvencija dėl kovos su oro piratavimu, pasirašyta 1970 m. gruodžio 16 d.;

2) sunkūs nusikaltimai, padaryti kėsinant į tarptautiniu mastu ginamų asmenų, tarp jų diplomatų, gyvybę, fizinę neliečiamybę ar laisvę;

3) nusikaltimai, apimantys vaikų grobimą, įkaitų paėmimą ar neteisėtą laisvės apribojimą;

4) nusikaltimai, kurių metu panaudojamos minos, granatos, raketos, automatiniai šaunamieji ginklai ar sprogstamieji paketai, jei jų panaudojimas kelia žmonėms pavojų;

5) pasikėsinimas padaryti kurį nors iš aukščiau paminėtų nusikaltimų arba bendrininkavimas padarant arba bandant padaryti tokį nusikaltimą¹¹⁴.

Lietuvos Respublikos teisės šaltiniuose taip pat nėra reglamentuota politinio nusikaltimo sąvoka. Lietuvos Respublikos Seimo 1995 m. balandžio 4 d. nutarimo dėl 1997 m. gruodžio 13 d. Europos konvencijos dėl ekstradicijos ratifikavimo 2 dalyje, išlygoje dėl Konvencijos 3 straipsnio 3 dalies yra nurodoma, kad Lietuvos Respublika pasilieka teisę konkrečiu atveju spręsti, ar veika, nurodyta šio straipsnio 3 dalyje, bus laikoma politiniu nusikaltimu. Užsienio valstybių nacionaliniuose įstatymuose (išskyrus Italijos baudžiamąjį kodeksą) politinio nusikaltimo sąvoka taip pat neapibrėžiama. Štai kaip traktuojama Italijos baudžiamojo kodekso 8 straipsnyje reglamentuojama politinio nusikaltimo sąvoka: politinis nusikaltimas yra bet kuris nusikaltimas, kuriuo pažeidžiami valstybės politiniai interesai ar piliečio politinės teisės, arba bet kuris bendras nusikaltimas (*ital. delitto commune determinato*), padaromas dėl politinių motyvų. Tačiau

¹¹⁴ Europos konvencija dėl kovos su terorizmu // Valstybės žinios. 1997, Nr. 7-116.

šiuose skyriuose išvardytose konvencijose minimi nusikaltimai negali būti pripažinti politiniais, nors jie ir būtų padaryti politiniais motyvais. Todėl ši politinio nusikaltimo sąvoka nėra tiksli¹¹⁵.

Iki šiol labai nedaug dėmesio politinio nusikaltimo sąvokai apibūdinti skirta ir teisės teorijos darbuose. Kaip vieną iš žymesnių darbų galima paminėti socialinių mokslų daktaro A. Neveros disertacijoje pateikiamą politinio nusikaltimo sąvoką: „politiniai nusikaltimai – tai dėl politinių motyvų ir tikslų padaromi nusikaltimai valstybės nepriklausomybei, teritorijos vientisumui ir konstitucinei santvarkai, nes jais kėsiniama į valstybės vidaus santvarką arba oficialių institucijų veiklą“¹¹⁶.

Teismai, sprenddami, ar nusikalstama veika nėra politinis nusikaltimas, tarptautinių sutarčių normas aiškina pagal jų turinį bei prasmę ir kiekvienu atveju teisingai sprendė, ar veika yra politinis nusikaltimas. Ir šiai teismų praktikai buvo pritarta, žemiau nurodant šį pavyzdį:

„Tenkindamas Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros pareiškimą, Vilniaus apygardos teismas 2002 m. spalio 11 d. nutartimi S. V. išdavė Uzbekistano Respublikai už jos teritorijoje padarytus nusikaltimus, numatytus Uzbekistano Respublikos baudžiamojo kodekso 127 straipsnio 2 dalyje ir 125 straipsnio 3 dalyje.

S. V. Vilniaus apygardos teismo nutartį apskundė Lietuvos apeliaciniam teismui. Skunde nurodoma, kad 1993 m. iširus Tarybų Sąjungai, Uzbekistane prasidėjo nacionaliniai konfliktai, etninė diskriminacija. Jo tėvas buvo vokiečių, o motina – rusė. Gyvendamas Uzbekistane, jis visą laiką jautė valdžios spaudimą politiniais motyvais. Jis jokių nusikaltimų nepadarė, tačiau dėl politinių motyvų jam norima inkriminuoti nusikaltimus. Be to, jam Uzbekistano Respublikoje gresia mirties bausmė.

Apeliacinis teismas atmetė S. V. skundą motyvuodamas tuo, kad S. V. nusikaltimai padaryti 1992–1993 metais. Nusikaltimai atitinka Lietuvos Respublikos BK 180 straipsnyje numatytas veikas, kurių politiniais nusikaltimais pripažinti negalima. Be to, pagal Uzbekijos Respublikos baudžiamuosius įstatymus už šių nusikaltimų padarymą mirties bausmė nenumatyta“¹¹⁷.

Galiausiai, prie svarbiausių ekstradicijos sąlygų, svarbu išnagrinėti dar vieną klausimą: apie perduoto asmens baudžiamosios atsakomybės ribas. Europos konvencijos dėl ekstradicijos 2 str. 1 dalyje nurodyta, kad *ekstradicija suteikiama dėl nusikaltimų, už kuriuos yra baudžiama laisvės atėmimu bent vieneriems metams, arba dar griežtesne bausme, ir pagal prašančiosios, ir pagal prašomosios Šalies įstatymus*. Ši sąlyga nustatyta ir Lietuvos pasirašytose tarpvalstybinėse sutartyse, ji apibrėžia nusikaltimų, kuriuos galima vykdyti asmens ekstradiciją, bausmės ribas. Jei dėl asmens, prašančiosios Šalies teritorijoje, priimtas teismo sprendimas dėl laisvės atėmimo, ar išduotas suėmimo orderis, paskirta bausmė turi būti ne mažesnė, nei keturi mėnesiai. To paties straipsnio 3 dalyje pripažįstama kiekvienos susitariančios šalies teisė savo įstatymais nustatyti

¹¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2003-12-29 nutarimas Nr.42. Teismų praktikos, taikant Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis ir Baudžiamojo bei Baudžiamojo proceso kodeksų normas, nustatančias asmenų išdavimą užsienio valstybei arba perdavimą Tarptautiniam baudžiamajam teismui, apžvalga. <http://www.infolex.lt/praktika/tekstas.asp?id=35544&org=1> // Prisijungimo laikas: 2006-11-19.

¹¹⁶ Nevera A. Valstybės baudžiamosios jurisdikcijos principai ir jų įtvirtinimas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). LTU. 2002. P. 157.

¹¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2003-12-29 nutarimas Nr.42. Teismų praktikos, taikant Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis ir Baudžiamojo bei Baudžiamojo proceso kodeksų normas, nustatančias asmenų išdavimą užsienio valstybei arba perdavimą Tarptautiniam baudžiamajam teismui, apžvalga. <http://www.infolex.lt/praktika/tekstas.asp?id=35544&org=1> // Prisijungimo laikas: 2006-11-19.

tokias nusikaltimų kategorijas, dėl kurių gali netaikyti šios Konvencijos minėtiems nusikaltimams. Taip pat šalys, viena kitos atžvilgiu, gali taikyti abipusiškumo principą, tai yra neperduoti tų asmenų dėl nusikaltimų, už kuriuos prašančios perdavimo šalies įstatymai draudžia ekstradiciją.

Baudžiamojo kodekso 9 straipsnio 3 dalies 1 punkto ir Europos konvencijos dėl ekstradicijos 2 straipsnio prasme, asmuo gali būti išduodamas tik už veikas, kurios laikomos nusikaltimais, ir už jų padarymą asmuo yra baudžiamas tiek pagal Lietuvos Respublikos, tiek pagal prašančiosios perduoti asmenį valstybės įstatymus bent vienerių metų laisvės atėmimo ar jai prilygstančia bausme, arba nuteistam asmeniui yra likę atlikti ne mažiau kaip 4 mėnesiai laisvės atėmimo bausmės. Minėtame teismų praktikos pavyzdyje (aptariamame dėl pilietybės) dėl F. V. perdavimo Latvijos Respublikai, F. V. buvo prašomas perduoti už Latvijos Respublikoje padarytą nusikaltimą, kuris prašyme dėl perdavimo apibūdinamas taip:

F. V. 2001 m. kovo 28–30 d. laikotarpiu, ikiteisminio tyrimo metu tiksliai nenustatytu laiku, apie 13 val., iš anksto susitaręs ir veikdamas kartu su V.Ch. ir V. L., išdaužęs langą ir perpjovęs grotas, įsibrovė į I.I. butą, esantį Kuldigos rajone, Skrundoje, ir pavogė įvairių 178 latų vertės daiktų. Ši veika atitinka Latvijos BĮ 175 straipsnio 3 dalį.

Išduodamas F. V. dėl nusikaltimo, numatyto Latvijos BĮ 175 straipsnio 3 dalyje, padarymo, Vilniaus apygardos teismas motyvavo, kad padaryta F. V. nusikalstama veika atitinka Lietuvos Respublikos BK 178 straipsnio 2 dalį. BK 178 straipsnis nenumato vagystę kvalifikuojančio požymio – šios nusikalstamos veikos padarymą grupe iš anksto susitarusių asmenų. Todėl, išduodamas F. V. Latvijos Respublikai pagal BĮ 175 straipsnio 3 dalį, teismas atsisakė jį perduoti už vieną šią straipsnio dalį kvalifikuojančių požymių – nusikalstamos veikos padarymą grupe iš anksto susitarusių asmenų¹¹⁸.

Tokiai teismų praktikai pritartina. Teismai turi atsižvelgti, kad tarptautinė sutartis nusikaltimams, už kuriuos asmuo išduodamas, gali nustatyti kitokius bausmės dydžio reikalavimus. Jeigu valstybė prašo perduoti asmenį už kelias nusikalstamas veikas, iš kurių viena ar kelios yra baudžiamos bent vienerių metų laisvės atėmimo ar jai prilygstančia bausme, o kitos mažesne arba švelnesnės rūšies bausme, teismas, vadovaudamasis Europos konvencijos dėl ekstradicijos 2 straipsnio 2 dalimi (arba kita tarptautine sutartimi), turi apsvarstyti asmens išdavimą už visas nusikalstamas veikas. Ši nuostata skirta tam, kad asmuo būtų nubaustas už visas jo padarytas baudžiamąsias veikas. Teismas turi atsižvelgti, kad tarptautinėse sutartyse gali būti nustatyti ir kitokie reikalavimai bausmės dydžiui.

¹¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2003-12-29 nutarimas Nr.42. Teismų praktikos, taikant Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis ir Baudžiamojo bei Baudžiamojo proceso kodeksų normas, nustatančias asmenų.

4. EUROPOS AREŠTO ORDERIS, JO SANTYKIS SU EKSTRADICIJA IR TAIKYMO PROBLEMOS

Naujosios Europos baudžiamosios ir baudžiamojo proceso teisės institutas – Europos arešto orderis. Dar praėjusio dešimtmečio pabaigoje buvo pradėta plėtoti ekstradicijos atsisakymo idėja. 1999 m. spalio 15 ir 16 d. Tamperės susitikime buvo priimtos Europos Vadovų Tarybos išvados, išreiškiančios nuostatą, kad Sąjungos valstybių santykiuose turi būti atsisakyta jau nuteistų asmenų ekstradicijos, o tokie asmenys (t.y. asmenys, kuriuos prašoma perduoti ne baudžiamojo persekiojimo tikslais, bet prašančioje valstybėje teismo nuosprendžiu jau paskirtos bausmės vykdymui) turi būti perduodami nesprenžiant perdavimo pagrįstumo klausimų¹¹⁹.

Kaip šios problemos sudėtingumą patvirtinančią aplinkybę, galima paminėti Jungtinės Karalystės pavyzdį, kur nusikalstamą veiką padarę asmenys, žinodami, jog šioje valstybėje išdavimo procedūra labai ilga, naudojami šios šalies institucinės sistemos privalumais jų atžvilgiu. Be to, iki arešto orderio pritaikymo minėtos šalies vidaus įstatymuose galiojo nuostata, kad šalies vidaus įstatymai turi viršenybę tarptautinių sutarčių atžvilgiu, kai tuo tarpu visose Europos Sąjungos valstybėse, kaip ir Lietuvos Respublikoje, tarptautinės sutartys yra viršesnės už vidaus įstatymus. Dėl šios priežasties Didžiosios Britanijos institucijos nagrinėdavo perdavimo prašymą taip, lyg tas nusikaltimas būtų padarytas jų šalyje. Tai gana aiškiai parodo, kodėl yra toks ilgas laiko tarpas nuo ekstradicijos prašymo pateikimo iki galutinio asmens perdavimo. Ilgais terminais išduodant asmenis, taip pat pasižymėjo ir Ispanija, Italija. Trumpiausi – Latvijoje, Lietuvoje, Estijoje ir Vokietijoje. Lietuva asmenį perduodavo maždaug dviejų mėnesių laikotarpyje. Taip buvo dėl to, kadangi pagal Lietuvos įstatymus toks sprendimas nebuvo politinio pobūdžio, o tikrai teismo sprendimas. Ši nuostata liko ir pritaikius arešto orderį.

Taigi, minėtos priežastys ir paskatino Europos Sąjungoje įvesti arešto orderį, supaprastintą ekstradicijos formą, reikalaujančią žymiai mažiau dokumentų. Šiuo klausimu buvo diskutuojama įvairiose Europos generalinių prokurorų konferencijose. Buvo nuspręsta sukurti tokią sistemą, pagal kurią žymiai paprastesne tvarka būtų vykdomas asmenų, pasislėpusių nuo baudžiamojo persekiojimo, perdavimas, pavadinant ją Europos arešto orderiu. Pagal šį arešto orderį atkrito pilietybės problema. 2002 metais Europos Ministrų Taryba priėmė *Pagrindų* sprendimą. Šios nuostatos perkeltos ir į Lietuvos baudžiamuosius įstatymus. Buvo susitarta, kad nuo 2004 metų sausio 1 dienos Europos Sąjungos narės šį *Pagrindų* sprendimą perkels į savo

¹¹⁹ Čepas A. Europos arešto orderis: pirmieji Europos sąjungos baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso teisės žingsniai Lietuvoje. <http://www.teise.org/admin/docs/upload/2003%203%20Algimantas.doc>.

įstatymus ir pradės jį taikyti. Lietuvoje šios nuostatos pradėtos taikyti nuo pat įstojimo į Europos Sąjungą pradžios. Šiuos pagrindus taiko visos Europos Sąjungos narėmis esančios valstybės.

Tęsiant šio klausimo analizę, norėčiau atkreipti dėmesį į A. Čepo poziciją, kad iki XIX a. vidurio vykdyta ekstradicija neatliko tarptautinio baudžiamojo teisinio bendradarbiavimo priemonės funkcijų, todėl neatitiko dabartinės šio teisinio instituto sampratos. Minėtas autorius nejaučia ilgesio ekstradicijai, kadangi ji, nors ir turėjus didžiulę įtaką dabartinės baudžiamosios ir tarptautinės teisės formavimuisi, per porą šimtų savo gyvavimo metų ši tarptautinio baudžiamojo teisinio bendradarbiavimo priemonė įrodė esanti per daug brangiai kainuojančia ir duodančia per mažai naudos. Ilgi ekstradicijos procesai, stabdantys baudžiamųjų bylų tyrimą, jau seniai netenkina praktikos poreikių. Teorinių argumentų kritiką tradicinės ekstradicijos taisyklės taip pat sunkiai beatlaiko¹²⁰.

Europos Komisijos Pasiūlyme dėl Europos vadovų tarybos rėminio sprendimo dėl Europos arešto orderio ir perdavimo procedūrų tarp valstybių narių¹²¹, pateiktame 2001 metų rudenį, Komisija išreiškė aiškia nuostata, kad *tiek jau nuteistų, tiek ir dar tik įtariamų bei kaltinamų asmenų perdavimas iš vienos Sąjungos valstybės į kitą turi būti vykdomas supaprastinta tvarka – Europos arešto orderio tvarka*. A. Čepo nuomone, nors Rėminiame sprendime daugelį kartų kartojama, kad Europos arešto orderiai turi būti vykdomi skrupulingai laikantis žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugą reglamentuojančių normų, atrodo tik tokiais bendro pobūdžio reikalavimais ir yra apsiribojama¹²².

2002 metais birželio 13 dieną Europos Vadovų Tarybos pagrindų sprendimu¹²³ buvo sukurtas visiškai naujas tarptautinio baudžiamojo teisinio bendradarbiavimo institutas – Europos arešto orderis. Buvo numatyta, kad naujoji Europos arešto orderio sistema turi visa apimtimi veikti visose Europos Sąjungos valstybėse jau 2004 m. sausio 1 d. Perėjus prie Europos arešto orderio, sistemai priklausančių valstybių santykiuose išnyksta ekstradicija. Atsisakoma teisiųjų ekstradicijos nevykdymo pagrindų:

a) abipusio veikos baudžiamumo taisyklės (iš dalies ji išlaikoma, tačiau itin ribota apimtimi ir rėminiame sprendime atskirai nenumatyta prašomosios valstybės galimybė kvestionuoti veikos ir sąrašė numatyto nusikaltimo tapatumą);

b) ekstradicijos dėl politinių nusikaltimų nevykdymo taisyklės;

¹²⁰ Plačiau žr.: Čepas A. „Abipusis veikos baudžiamumas kaip ekstradicijos lestinimo sąlyga“ // VU Mokslo darbai „Teisė“, 2001 m. Nr.41; Čepas A. Žilinskas J. „Piliečių ekstradicijos nevykdymo taisyklė, galimybės jos galimybės jos atsisakyti ir ją modifikuoti“ // VU Mokslo darbai „Teisė“. 2003. Nr. 46.

¹²¹ Proposal for a Council Framework Decision on the European arrest warrant and the surrender procedures between the Member States. Brussels, 25.9.2001 COM(2001) 522 final/2 2001/0215 (CNS).

¹²² Čepas A. Europos arešto orderis: pirmieji Europos sąjungos baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso teisės žingsniai Lietuvoje. <http://www.teise.org/admin/docs/upload/2003%203%20Algimantas.doc>.

¹²³ Tarybos pagrindų sprendimas Nr. 2002/584/TVR dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių tvarkos.

c) piliečių ekstradicijos nevykdymo taisyklės.

Vykdam Europos arešto orderį garantuojami asmenį perduodančios valstybės interesai ir ne tik, nes šioje sistemoje išlieka ir žmogaus teisių apsaugai tarnaujantys mechanizmai. Galima teigti, kad jei ekstradicija buvo politinio pobūdžio sprendimas, tai arešto orderis yra tik teismo pobūdžio sprendimas ir nėra reikalingas joks politinės institucijos patvirtinimas. Be to yra numatyti ir terminai. Pavyzdžiui, ieškomas asmuo turėtų būti perduotas valstybei per 60 dienų nuo jo suėmimo dienos. Tačiau nereikėtų pamiršti, jog dar yra išlikusi ir ekstradicijos procedūra, kuri yra taikoma ne Europos Sąjungos šalims.

Priešingai nei kitais asmens perdavimo atvejais, asmens pilietybė nėra kliūtis perduoti asmenį pagal Europos arešto orderį. Dar vienas svarbus aspektas yra tas, kad asmens perdavimo procedūra kitai Europos Sąjungos valstybei narei gali būti vykdoma ir neturint Europos arešto orderio originalo. Tai nurodo ir Lietuvos Respublikos BPK 17¹ straipsnio 2 dalis, kurioje numatyta, kad Europos arešto orderiu pripažįstamas ir šio straipsnio 1 dalyje nurodytas sprendimas, perduotas faksimilinio ryšio ar kitokiais elektroninių ryšių galiniais įrenginiais, jeigu yra užtikrintas perduodamos informacijos vientisumas ir autentiškumas¹²⁴.

Dar vienas esminis skirtumas tarp ekstradicijos ir Europos arešto orderio yra tame, kad yra sudarytas sąrašas, kuriame 32 nusikalstamos veikos (sunkūs nusikaltimai – prekyba žmonėmis, nužudymai, plėšimai, sunkūs kūno sužalojimai ir t.t.), dėl kurių visai nėra būtinas dvigubas baudžiamumas. Priminsiu, kad anksčiau, bet kuriuo atveju buvo tikrinama, ar yra dvigubas baudžiamumas, t.y. ekstradicijos prašymo atveju viena valstybė tikrindavo, ar joje ta pati veika, dėl kurios prašoma perduoti asmenį, joje taip pat yra nusikaltimas. Tarkime, neturi jokios reikšmės, ar už prekybą narkotikais baudžiama kurioje nors valstybėje, ar ne. Taip pat yra numatyti atvejai, kada valstybė *privalo* ir kada *gali* neperduoti prašomų perdavimo asmenų. Apibendrinus išdėstytas mintis, pateiksime keturis pagrindinius skirtumus, kurie gerokai supaprastino išdavimo procedūrą:

- 1) supaprastinta pati procedūra;
- 2) sutrumpinti terminai;
- 3) sudarytas nusikalstamų veikų sąrašas, dėl kurio nėra būtinas dvigubas baudžiamumas;
- 4) numatyti atvejai, kada valstybė *privalo* ir kada *gali* neperduoti prašomų perduoti asmenų.

Santykiuose tarp Europos Sąjungai priklausančių valstybių, ne mažiau svarbus ir politinio nusikaltimo sampratos nunykimas. Ekstradicijos dėl politinių nusikaltimų nevykdymo

¹²⁴ Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas. Valstybės žinios. 2002. Nr. 37-1341, 2004. Nr. 72-2493.

taisyklės jau buvo atsisakyta Europos Sąjungos konvencijoje dėl ekstradicijos¹²⁵. Tačiau Europos arešto orderio sistemoje, taip pat kaip ir Europos Sąjungos konvencijoje dėl ekstradicijos, išlaikomos blogų kėslų ir nediskriminacijos taisyklės. Rėminio sprendimo preambulės 12 punkte aiškiai įtvirtinama, kad nei viena rėminio sprendimo nuostata nedraudžia atsisakymo vykdyti orderį tais atvejais, kai yra objektyviai pagrįstas pagrindas manyti, kad arešto orderis buvo išduotas siekiant persekioti ar bausti asmenį dėl jo lyties, rasės, religijos, etninės kilmės, pilietybės, kalbos, politinių įsitikinimų ar lytinės orientacijos, arba kai yra objektyviai pagrįstas pagrindas manyti, kad viena iš šių aplinkybių gali pabloginti perduoto asmens teisinę padėtį. Dėmesys atkreiptinas į du pasitelktos blogų kėslų ir nediskriminacijos taisyklės formulės bruožus¹²⁶.

Laikantis pamatinių Lietuvos Respublikos teisės doktrinoje ir praktikoje įsitvirtinusių principų, Lietuvos Respublika, akceptuodama Europos arešto orderio sistemą, turėjo garantuoti plačiausią galimą individo teisių ir laisvių apsaugą. Lietuvoje Europos arešto orderio galiojimas buvo įteisintas įsigaliojus 2004 m. balandžio 27 dieną Seimo priimtam įstatymui dėl kai kurių BPK straipsnių pakeitimo ir papildymo naujais straipsniais. Minėtu įstatymu be kitų papildymų ir pataisų BPK buvo papildytas 17¹ straipsniu, kurio 1 dalyje pateikiama Europos arešto orderio sąvoka: „*Europos arešto orderis yra Europos Sąjungos valstybės narės teisminės institucijos sprendimas, kuriuo kita Europos Sąjungos valstybė narė įpareigojama suimti ir perduoti šiame sprendime nurodytą asmenį siekiant pradėti šio asmens baudžiamąjį persekiojimą ar vykdyti jam paskirtą su laisvės atėmimu susijusią bausmę ir kuris atitinka 2002 m. birželio 13 d. Tarybos pagrindų sprendimo 2002/584/TVR dėl Europos arešto orderio ir valstybių narių tarpusavio perdavimo procedūrų 8 straipsnio 1 dalyje nurodytus formas ir turinio reikalavimus*“¹²⁷.

Vertinant BPK pateiktą Europos arešto orderio sąvoką, pagal šį orderį asmuo gali būti perduodamas siekiant dviejų tikslų:

- 1) siekiant vykdyti asmens baudžiamąjį persekiojimą,
- 2) siekiant vykdyti asmeniui jau paskirtą su laisvės atėmimu susijusią bausmę.

Pabrėžtina, kad Europos arešto orderio institutas priskirtinas teismo bendradarbiavimo sričiai, kurią reglamentuoja baudžiamojo proceso teisė (LR BPK 69¹ – 76 str.), baudžiamoji teisė (LR BK 9¹ str.) ir Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos generalinio prokuroro įsakymas „Dėl Europos arešto orderio išdavimo ir asmens

¹²⁵ Žr.: Convention drawn up on the basis of Article K.3 of the Treaty on European Union, relating to extradition between the Member States of the European Union. Official Journal C 313, 23/10/1996 p. 0012 – 0023. http://europa.eu.int/eur-lex/en/lif/dat/1996/en_496A1023_02.html

¹²⁶ Čepas A. Europos arešto orderis: pirmieji Europos sąjungos baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso teisės žingsniai Lietuvoje. <http://www.teise.org/admin/docs/upload/2003%203%20Algimantas.doc>.

¹²⁷ Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas. Valstybės žinios. 2002, Nr. 37-1341, 2004, Nr. 72-2493.

perėmimo pagal Europos arešto orderį taisyklių patvirtinimo“¹²⁸. Toliau norėtume plačiau išskirti minėtų pagrindų ypatumus.

Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse įtvirtinti pagrindai, kuriems esant asmens perdavimas pagal Europos arešto orderį yra negalimas, t.y. esant šioms pagrindams teismas privalo priimti sprendimą nevykdyti Europos arešto orderio. Išanalizavus minėtus BK pagrindus, norėtume pateikti šį apibendrinimą, kada asmens perdavimas pagal Europos arešto orderį yra negalimas :

- 1) *Tais atvejais, kai jo perdavimas pažeistų Lietuvos Respublikos Konstituciją arba žmogaus teisių apsaugos garantijas įtvirtinančias Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis;*
- 2) *Kai asmuo pagal amnestijos aktą ar malonės tvarką Lietuvos Respublikoje atleistas nuo bausmės už padarytą nusikalstamą veiką, dėl kurios išduotas Europos arešto orderis, atlikimo;*
- 3) *Kai prašomas perduoti asmuo Lietuvos Respublikoje ar bet kurioje kitoje valstybėje jau buvo nuteistas už veiką, dėl kurios prašoma jį perduoti, ir paskirta bausmė buvo įvykdyta, yra tebevykdoma arba nebegali būti vykdoma pagal nuteisusios valstybės įstatymus;*
- 4) *Kai asmuo nusikalstamos veikos, dėl kurios išduotas Europos arešto orderis, padarymo metu nebuvo sulaukęs amžiaus, nuo kurio pagal Lietuvos Respublikos baudžiamuosius įstatymus galima baudžiamoji atsakomybė už padarytą nusikalstamą veiką;*
- 5) *Kai veika, dėl kurios išduotas Europos arešto orderis, pagal Lietuvos Respublikos BK nelaikoma nusikalstama. Tačiau čia reikėtų pabrėžti tai, kad ši nuostata turi bendros taisyklės išimtį: asmenys turi būti perduodami pagal Europos arešto orderį dėl veikų, kurios, nors ir nelaikomos nusikalstamomis pagal Lietuvos Respublikos BK, bet yra numatytos baigtiniame veikų sąraše, kurį nustato 2002-06-13 Tarybos pagrindų sprendimo dėl Europos arešto orderio ir valstybių narių tarpusavio perdavimo procedūrų (2002/584/TVR) 2 straipsnio 2 dalis;*
- 6) *Kai orderis išduotas dėl veikos, dėl kurios jis jau buvo išteisintas ar atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės, jei procesiniai sprendimai buvo priimti Lietuvos Respublikoje arba kitoje Europos Sąjungos valstybėje;*
- 7) *Kai dėl nusikalstamos veikos gali būti taikomi ir Lietuvos Respublikos baudžiamieji įstatymai, tačiau yra suėję Lietuvos Respublikos BK numatyti apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties (BK 95 str.) arba apkaltinamojo nuosprendžio vykdymo senaties (BK 96 str.) terminai;*
- 8) *Kai veika padaryta ne orderį išdavusios valstybės teritorijoje, o jurisdikcija remiasi principais, kurių nepripažįsta Lietuvos Respublikos BK¹²⁹.*

BK įtvirtinta ir penki fakultatyvūs atsisakymo vykdyti Europos arešto orderį pagrindai, kuriems esant teismas turi teisę, tačiau neprivalo, priimti sprendimą nevykdyti Europos arešto orderio:

- 1) *Jei jis išduotas dėl nusikalstamos veikos, dėl kurios Lietuvos Respublikoje yra pradėtas baudžiamasis procesas;*
- 2) *Jei jis išduotas dėl nusikalstamos veikos dėl kurios Lietuvos Respublikoje buvo atsisakyta pradėti baudžiamąjį procesą, arba pradėtas baudžiamasis procesas buvo nutrauktas;*

¹²⁸ Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir generalinio prokuroro 2004 m. rugpjūčio 26 d. įsakymas Nr. 1R-195/1-144 „Dėl Europos arešto orderio išdavimo ir asmens perėmimo pagal Europos arešto orderį taisyklių patvirtinimo“//Valstybės žinios. 2004, Nr. 134-4886.

¹²⁹ Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741, 2004 Nr. 72-2492 (su vėlesniais pakeitimais).

- 3) *Jei jis išduotas dėl Lietuvos Respublikos piliečiui ar nuolat Lietuvos Respublikoje gyvenančiam asmeniui paskirtos su laisvės atėmimu susijusios bausmės vykdymo ir Lietuvos Respublika perima šios bausmės vykdymą;*
- 4) *Jei jis išduotas dėl nusikalstamos veikos, padarytos Lietuvos valstybės teritorijoje arba laive ar orlaivyje su Lietuvos valstybės vėliava ar skiriamaisiais ženklais;*
- 5) *Jei pateiktame Europos arešto orderyje trūksta informacijos, reikalingos sprendimui dėl asmens perdavimo priimti, ir Europos arešto orderį išdavusi valstybė per nustatytą terminą jos nepateikia*¹³⁰.

BK taipogi įtvirtintas draudimas perduoti asmenį, jei Europos arešto orderis dėl Lietuvos Respublikos piliečiui ar užsieniečiui paskirtos su laisvės atėmimu susijusios bausmės vykdymo, o ši bausmė buvo paskirta jam nedalyvaujant ir nepranešus apie bylos nagrinėjimo vietą bei laiką, nebent orderį išdavusi valstybė užtikrina Lietuvos Respubliką, kad prašomo perduoti asmens prašymu byla bus išnagrinėta (peržiūrėta) ir nuosprendis priimtas jam dalyvaujant.

Aptariamame kodekse dar yra numatytas draudimas perduoti Lietuvos Respublikos pilietį arba užsienietį, jei Europos arešto orderis išduotas dėl nusikalstamos veikos, už kurią orderį išdavusios valstybės įstatymai numato laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmę, nebent šios valstybės įstatymai numato nuteistajam galimybę ne vėliau kaip atlikus dvidešimt metų laisvės atėmimo bausmę kreiptis dėl atleidimo nuo bausmės ar jos sušvelninimo. Asmuo šiuo atveju turi būti perduodamas tik tada, kai orderį išdavusios valstybės įstatymai numato ne tik prašymo pateikimo, bet ir jo patenkinimo galimybę.

BK taip pat reikalauja, kad Lietuvos Respublikos teismas, nusprenddamas perduoti Lietuvos Respublikos pilietį ar nuolat Lietuvos Respublikoje gyvenantį asmenį baudžiamojo persekiojimo tikslais, kartu nustatytų sąlygas orderį išdavusiai valstybei, kad pastaroji grąžintų asmenį į Lietuvos Respubliką atlikti jam paskirtą su laisvės atėmimu susijusią bausmę, jei tokia bausmė bus paskirta ir jeigu to paprašytų perduotas asmuo arba to pareikalautų Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra. Tokią sąlygą asmens perdavimo baudžiamojo persekiojimo tikslais nustato ir 2002 m. birželio 13 d. Tarybos pagrindų sprendimas dėl Europos arešto orderio ir valstybių narių tarpusavio perdavimo procedūrų (2002/584/TVR)¹³¹. Šiuo atveju nereikalaujama, kad orderį išdavusi valstybė pateiktų garantijas, jog nustatytos sąlygos grąžinti asmenį bus laikomasi, nes pakankama šios sąlygos vykdymo garantija yra įtvirtinta minėto Pagrindų sprendimo 5 straipsnio 5 punkte, kuris nustato tokią asmenį perėmusios valstybės pareigą.

¹³⁰ Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741, 2004 Nr. 72-2492.

¹³¹ Tarybos pagrindų sprendimas Nr. 2002/584/TVR dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių tvarkos.

Toliau norėtume aptarti BPK reglamentuojamą asmens perdavimą pagal Europos arešto orderį. Pirmiausiai reikėtų paminėti, kad iš *Lietuvos Respublikos asmens perdavimą*, pagal Europos arešto orderį, reglamentuoja BPK 71¹ straipsnis, kurio 1 dalyje numatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietis ar užsienietis, Europos arešto orderį išdavusioje valstybėje įtariamą padaręs nusikalstamą veiką arba neatlikęs šioje valstybėje paskirtos su laisvės atėmimu susijusios bausmės, BK 9¹ straipsnyje numatytais pagrindais ir sąlygomis perduodamas Europos arešto orderį išdavusiai valstybei. Antroje minėto straipsnio dalyje nurodyta, kad jeigu asmuo sutinka būti perduotas Europos arešto orderį išdavusiai valstybei, sprendimas dėl jo perdavimo turi būti priimtas ne vėliau kaip per 10 dienų nuo jo rašytinio sutikimo dienos. Kitais atvejais sprendimas dėl asmens perdavimo turi būti priimtas ne vėliau kaip per 60 dienų nuo jo suėmimo dienos. Esant svarbioms priežastims šie terminai gali būti pratęsti 30 dienų¹³².

Kalbant apie Europos arešto orderio išdavimą dėl *asmens perdavimo Lietuvos Respublikai*, ši tvarka nustatyta BPK 69¹ straipsnyje, kuriame nurodoma, kad Europos arešto orderį dėl asmens ekstradicijos Lietuvos Respublikai gali perduoti Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra, arba Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. Pastaroji, išduoda Europos arešto orderį ir kreipiasi į kompetentingą Europos Sąjungos valstybės narės instituciją dėl perdavimo asmens, kuris Lietuvos Respublikoje įsiteisėjusiu apkaltinamuoju nuosprendžiu nuteistas laisvės atėmimo bausme, tačiau nuo bausmės atlikimo yra pasislėpęs Europos Sąjungos valstybėje narėje. Tuo tarpu Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra išduodama Europos arešto orderį, kreipiasi į kompetentingą Europos Sąjungos valstybės narės instituciją, kad ši perduotų Europos arešto orderį nurodytą asmenį, kai asmens, kurio perdavimo siekiama, atžvilgiu Lietuvos Respublikoje yra pradėtas baudžiamasis persekiojimas (pradėtas ikiteisminis tyrimas ar byla jau perduota į teismą) Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra Europos arešto orderį gali perduoti tik gavusi teismo nutartį suimti asmenį. Gavus Europos arešto orderį, kaip ir kitais atvejais, gali būti taikoma BPK 75 straipsnyje numatyta supaprastinta perdavimo tvarka.

Apžvelgus Europos Sąjungos teisės aktų reikalavimus bei Lietuvos Respublikos BK, BPK ir kitų teisės aktų nuostatas dėl Europos arešto orderio, galima daryti išvadą, kad nacionaliniai baudžiamieji įstatymai kartu su kitais teisės aktais visiškai atitinka ir įgyvendina Europos Sąjungos teisės aktų reikalavimus.

¹³² Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas. Valstybės žinios. 2002, Nr. 37-1341, 2004, Nr. 72-2493.

Tarptautinė teisinė pagalba	2005 m.	2004 m.
Išsiųsti teisinės pagalbos prašymai užsienio valstybėms	474	522
Gauta užsienio valstybių teisinės pagalbos prašymų	460	562
Kreiptasi dėl asmenų ekstradicijos į Lietuvą de jure/iš jų de facto	12/4	72
Gauta prašymų perduoti asmenų iš Lietuvos/perduota	11/5	10
Išduota Europos arešto orderių	433	235
Perduota Lietuvai asmenų de jure/iš jų de facto	100/41	49/26
Gauta EAO iš užsienio valstybių/perduota	36/13	21/8
Perduota baudžiamųjų bylų	24	18
Gauta prašymų perimti baudžiamąjį persekiojimą	39	56

1 pav. Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2005 metų ataskaita.

Nuo 2004-05-01 ėmus taikyti Europos arešto orderio mechanizmą – pirmąją baudžiamųjų sprendimų abipusio pripažinimo principo įgyvendinimo priemonę, ekstradicijų tarp Lietuvos ir kitų valstybių narių ėmė mažėti. Europos arešto orderio rezultatyvumas 2005 metais buvo teigiamai įvertintas užtikrinant teisingumo, veiksmingumo ir greitumo principų įgyvendinimą, laikantis pagrindinių asmens teisių, teigiama Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2005 metų ataskaitoje¹³³.

Stebint naujų tarptautinės teisinės pagalbos instrumentų veikimą, buvo analizuojami galutiniai sprendimai baudžiamosiose bylose, kuriose prašyta išduoti Europos arešto orderį, galutiniai proceso sprendimai. Apie 45 proc. pagal Europos arešto orderį perimtų asmenų nebuvo nuteisti realiomis laisvės atėmimo bausmėmis arba baudžiamasis persekiojimas buvo nutrauktas. Pagal preliminarius skaičiavimus Lietuvos valstybei Europos arešto orderio procesas nuo 2004 m. gegužės 1 d. iki 2005 m. birželio mėn. kainavo 850 tūkst. litų. Atsižvelgiant į tai, kartu su Teisingumo ministerija siūlomi pakeitimai, kad Europos arešto orderis gali būti neišduodamas, jei nusikalstamų veikų sunkumas ir pobūdis nėra proporcingi proceso išlaidoms. 2005 metais labai išryškėjo tarptautinės teisinės pagalbos metodinės veiklos ir prokurorų specializacijos poreikis. Konvencijose ir sutartyse numatyti proceso veiksmai vidaus teisės norminiais aktais (pvz., Baudžiamojo proceso kodekse) dažniausiai nereglamentuojami, vykdytojai nelengvai įvaldo naujas tarptautines sąvokas ir vykdomų proceso veiksmų apimtį bei ypatumus. Europos valstybės ieško būdų supaprastinti bendradarbiavimą baudžiamosiose bylose, tam rengia Europos Tarybos pamatinius sprendimus jau dėl Europos įrodymų orderio ir Europos daiktų bei

¹³³ Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2005 metų ataskaita <http://www3.lrs.lt/docs2/QTWOUJSB.DOC//> Prisijungimo laikas: 2006-11-28.

lėšų arešto orderio. Prokuratūra svarsto klausimą dėl Tarptautinio bendradarbiavimo skyrių įsteigimo apygardų prokuratūrose¹³⁴.

Siekiant sėkmingiau kovoti su tarptautiniu nusikalstamumu, norint surasti kitose valstybėse besislapstančius nusikaltėlius, ne tik pasirašomos tarptautinės sutartys, bet ir steigiamos šiuos tikslus padedančios pasiekti tarptautinės struktūros. Viena iš reikšmingiausių yra ši: 1999 m. Europos Sąjungos valstybių susitikime buvo nuspręsta įsteigti struktūrą, koordinuojančią persekiojimo vykdymą. Ši struktūra, bendradarbiaudama su Europolu ir Europos teismo įstaigų tinklu, turi užtikrinti skirtingų valstybių prokuratūrų bendradarbiavimą. Tokia struktūra, kaip laikina įstaiga (Pro - Eurojust), 2001 m. kovo 1d. pradėjo darbą Briuselyje, o po metų kaip Eurojust - Hagoje¹³⁵. Toliau norėčiau pateikti ištraukas iš Eurojust metinės ataskaitos 2005 m., kurioje pateiktas strateginis pasitarimas dėl Europos arešto orderio (EAO) įgyvendinimo.

2005 m. gegužės 17–18 d. Budapešte Eurojustas suorganizavo pareigūnų-praktikų pasitarimą, skirtą EAO įgyvendinimui aptarti. Atsižvelgdamas į 2004 m. Prahoje surengto strateginio susitikimo rezultatus, Eurojustas pagrindinį dėmesį sutelkė į praktines problemas, susijusias su EAO vykdymu. Keli tokie pranešimai informavo pasitarimo dalyvius apie Vokietijos ir Belgijos Konstitucinių teismų nagrinėjamas ar užbaigtas bylas. Po dviejų mėnesių Vokietijos Konstitucinis teismas nacionalinės teisės akta, kuriuo buvo įgyvendintas Pagrindų sprendimas dėl EAO, pripažino prieštaraujančiu Konstitucijai. Buvo padarytos atitinkamos išvados:

EAO ir ekstradicijos santykis

Valstybės narės taiko EAO Europos Sąjungos teritorijoje; ekstradicijos procedūros naudojamos santykiuose su Europos Sąjungai nepriklausančiomis šalimis. Nepaisant to, ekstradicijos konvenciją vis dar taiko keletas valstybių narių. Kadangi pats Pagrindų sprendimas negali pakeisti tarptautinės sutarties nuostatų, patartina atsisakyti ekstradicijos sutarties taikymo paskelbiant atitinkamą pranešimą pagal Europos konvencijos dėl ekstradicijos 28 str. 3 d.

Taikymo laikas

EAO turėtų būti taikomas neatsižvelgiant į veiksmų padarymo laiką, išskyrus tas valstybes, kurios paskelbė pareiškimus pagal Pagrindų sprendimo 32 straipsnį (Austrija, Italija ir Prancūzija). Kitų šalių nustatyti EAO vykdymo terminai sukelia EAO taikymo problemas, kurios turi būti praktiškai ir itin lanksčiai išspręstos kiekvienu konkrečiu atveju. Tačiau nacionaliniai įstatymų leidėjai turėtų suprasti, kad ribojamojo pobūdžio teisiniai reikalavimai nepadedą

¹³⁴ Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2005 metų ataskaita. p. 31.

<http://www3.lrs.lt/docs2/QTWOUJSB.DOC//> Prisijungimo laikas: 2006-11-28.

¹³⁵ Goda G., Kazlauskas M., Kuconis P. Baudžiamojo proceso teisė. 2005 m. Vilnius. p. 157-163.

įgyvendinti EAO procedūras, kuri turėtų supaprastinti ir pagreitinti procesus, o ne sudaryti papildomas kliūtis ir pabrėžti nacionalinius skirtumus.

Atsisakymo pagrindai

Susitikimo metu buvo paminėta daug pagrindų, kuriais remiantis atsisakoma vykdyti EAO. Tai: nepakankamai aprašytos bylos aplinkybės, papildomos informacijos ir teisės aktų, numatančių bausmės, dėl kurios išduotas EAO, vykdymą, stoka. Viena problema buvo bendra – vertimai. Dalyvių manymu, kartais gana sunku įvykdyti konkrečios kalbos reikalavimą per tam skirtą trumpą laikotarpį; taip pat buvo užsiminta ir apie blogą vertimų kokybę. Pasiūlyta, kad valstybė narė galėtų pripažinti ne vien tik savo valstybinę kalbą ar netgi priimti vieną bendrą kalbą.

Vykstantys teismo procesai dėl EAO konstitucingumo

Kaip jau minėta, susitikimo metu buvo skaitomi pranešimai apie bylas Belgijoje ir Vokietijoje. Be to, pristatyta ir viena Lenkijos byla. Dalyviai teiravosi apie šalių, atsisakiusių perduoti savo piliečius, praktiką. Ar tokiu atveju taikytinas abipusiškumo principas? Ir kitos išvados. Trečiajame skyriuje „Darbas su bylomis“, buvo pateikti šių, aktualių mano nagrinėjamai temai, bylų pavyzdžiai:

Europos arešto orderio vykdymas ir perdavimas [10 byla]

2005 m. gegužės mėn. Latvijos institucijos Čekijos Respublikai nusiuntė prašymą įvykdyti Europos arešto orderį ir perduoti asmenį, padariusį nusikaltimą prieš 2004 m. lapkričio 1 d. Čekijos institucijos atsakė, kad asmens perdavimas EAO pagrindu šiuo atveju negalimas, kadangi Čekijos įstatymai, įgyvendinantys Tarybos Pagrindų sprendimą dėl Europos arešto orderio ir perdavimo procedūrų (2002/584/TVR), numato, kad asmenys gali būti perduodami EAO pagrindu tik už veikas, padarytas po 2004 m. lapkričio 1 d. Dėl šios priežasties Čekijos institucijos pasiūlė Latvijos institucijoms bendradarbiauti šioje byloje, vadovaujantis 1957 m. Europos Konvencija dėl ekstradicijos ir dviem jos papildomais protokolais. Tačiau, remiantis Latvijos įstatymais, kadangi Tarybos Pagrindų sprendimas dėl Europos arešto orderio ir perdavimo procedūrų įgyvendintas Latvijos nacionaliniame įstatyme, nebeliko teisinių pagrindų, kurie leistų bendradarbiauti vadovaujantis šia Konvencija. Čekijos ir Latvijos nacionaliniai nariai glaudžiai bendradarbiavo, tardamiesi su savo nacionalinėmis institucijomis ir bandydami rasti galimą šios problemos sprendimą, ir per dvi dienas toks sprendimas buvo rastas. Prie EAO pridedamus papildomus dokumentus ir prašymą dėl asmens perdavimo Latvija nusiuntė Čekijos Respublikai diplomatiniais kanalais. Taip buvo patenkinti Čekijos Respublikos teisinių institucijų reikalavimai, ir asmuo buvo perduotas Latvijai. Ši byla parodė, kaip naudinga perduoti bylą Eurojustui, kad jis padėtų išspręsti iš pirmo žvilgsnio neišsprendžiamas teisines problemas bei vystyti konstruktyvų valstybių narių teisinių institucijų tarpusavio bendradarbiavimą.

Ekstradicija [12 byla]

2005 m. spalio mėn. pradžioje Belgijos institucijų prašymu Čekijos Respublikos policija sulaikė Bulgarijos pilietį. Teismas nusprendė šiam asmeniui skirti suėmimą siekiant užtikrinti išdavimą. Remiantis 1957 m. Konvencijos dėl ekstradicijos 16 str. 4 d., nuo suėmimo momento pradėtas skaičiuoti 40 dienų terminas. Belgijos institucijos buvo paprašytos per šį laikotarpį pateikti reikiamus ekstradicijos dokumentus. Tačiau trisdešimt septintąją šio termino dieną Čekijos Respublika dar nebuvo gavusi jokių dokumentų, ir Čekijos prokuroras susisiekė su Čekijos nacionaliniu nariu, kuris savo ruožtu nedelsdamas susisiekė su Belgijos nacionaliniu nariu, o pastarasis – su Belgijos institucijomis. Abu nacionaliniai nariai palaikė ryšius su savo šalių Teisingumo ministerijomis ir užtikrino ekstradicijos dokumentų pristatymą į Čekijos ambasadą Briuselyje trisdešimt devintąją termino dieną. Reikėtų paminėti, kad paskutinė termino diena buvo šeštadienis, o diena prieš tai – Belgijos valstybinė šventė. Be Eurojusto pagalbos ekstradicijos dokumentai nebūtų buvę pristatyti laiku, ir įtariamasis būtų buvęs paleistas.

10 skyriuje „*Veiklos apžvalga ir išvados*“ buvo pasakyta, kad 2005 m. Eurojustas sustiprėjo tiek iš vidaus, kaip organizacija, tiek ir iš išorės, įtvirtindamas savo – svarbiausios ES institucijos kovoje su tarptautiniais, tarpvalstybiniais nusikaltimais – vaidmenį. Šiame skyriuje pateikiame mūsų pasiekimų, išsamiau aprašytų kituose 2005 m. metinės ataskaitos skyriuose, apžvalgą. Šiuos pasiekimus galima suskirstyti į tris pagrindines grupes: darbas su bylomis, išorės santykiai ir vidaus reikalai.

Kaip matome iš 2005 metų Eurojust ataskaitos, dešimties valstybių narių, į Europos Sąjungą įstojusių 2004 m. gegužės mėnesį, tyrimus ir baudžiamuosius persekiojimus vykdančios institucijos vis glaudžiau bendradarbiauja su Eurojustu. Nemažas šių šalių tiriamų bylų, pateikiamų per jų nacionalinius narius, skaičius įrodo šiuos faktus: 2005 m. Eurojustui perduotos 588 bylos, lyginant su 2004 m. (buvo perduota 381 byla), padidėjęs net 54 %. Eurojustas siekia stiprinti Europos Sąjungos baudžiamojo teisingumo sistemų savitarpio supratimą ir pasitikėjimą, siekia, kad valstybių narių tyrimo ir baudžiamojo persekiojimo institucijos pateiktų šiai organizacijai problemines tarpvalstybinio pobūdžio bylas. Ypatingą reikšmę Eurojustas teikia terorizmo byloms, padedant užkirsti kelią teroristiniams išpuoliams, bendradarbiaudami ne tik su Europos bendrijos šalimis, bet ir su Europos Sąjungai nepriklausančiomis šalimis, įskaitant JAV ir keletą Šiaurės Afrikos valstybių.

Apibendrinus galima daryti išvadą, kad Eurojust yra teisinio bendradarbiavimo institucija, įsteigta siekiant aukščiausio saugumo lygio laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje.

IŠVADOS

1. Ekstradicija - tarptautinės teisinės pagalbos baudžiamosiose bylose aktas, kurio tikslas – perduoti baudžiamąją tvarką persekiojamą arba nuteistą asmenį iš vienos valstybės jurisdikcijos kitos valstybės jurisdikcijai. Ekstradicijos paskirtis – kitos valstybės baudžiamosios jurisdikcijos reikalavimų tenkinimas. Vadovaujantis vien tik tarptautine teise, ekstradicija praktiškai negali būti įgyvendinama, todėl ji vykdoma ir pagal valstybės, kuri perduoda nusikaltimą padariusį asmenį, vidaus teisę. Tai suverenus teisinis aktas, kadangi daugelis sutarčių, numatančių ekstradiciją, o taip pat ir Lietuvos dvišalės teisinės pagalbos sutartys, remiasi tik gera valia ir nėra nurodomos privalomos tarpvalstybinių ginčų dėl nuteistų asmenų perdavimo nagrinėjimo procedūros. Jeigu valstybė nenori perduoti prašomo asmens, priversti tai daryti jos netgi negalima, nes tarpvalstybiniai santykiai remiasi geranoriškumu ir pagarba. Ir tik kai pati valstybė įsipareigoja vykdyti ekstradiciją, galima kalbėti apie pareigos vykdymą.

2. Jeigu ekstradicijos prašo kelios valstybės, atsižvelgiama į padarytų nusikaltimų sunkumą ir prašymų padavimo eiliškumą. Taip pat dažnai yra nurodoma, kad negalima traukti baudžiamojon atsakomybėn už kitus nusikaltimus, kurie nebuvo nurodyti prašyme dėl asmens perdavimo.

3. Skirdamas suėmimą dėl asmens perdavimo užsienio valstybei arba sprendamas šio asmens ekstradiciją už nusikaltimus, kurių perdavimo pagrindus ir sąlygas reglamentuoja specialios Jungtinių Tautų Organizacijos ar Europos konvencijos, teismas turi atsižvelgti į tai, ar valstybė, prašanti perduoti nusikalstamą veiką padariusį asmenį, yra Europos konvencijos dėl ekstradicijos dalyvė, ar su ja pasirašyta dvišalė teisinės pagalbos ar ekstradicijos sutartis

4. Perdavimas yra dviejų kategorijų: perduodami asmenys, įtariami padarę nusikaltimą ir asmenys, kurie yra pasislėpę nuo teisingumo ar bausmės vykdymo. Šie du institutai skiriasi savo tikslais. Perdavimu bausmei atlikti siekiama, kad nuteistasis atliktų bausmę jam įprastoje etninėje aplinkoje, turėtų galimybę dažniau pasimatyti su savo artimaisiais, taip pat išvengtų kalbinio barjero, jeigu bausmę tektų atlikti ne savo pilietybės šalyje. Tuo tarpu ekstradicijos paskirtis – kitos valstybės baudžiamosios jurisdikcijos reikalavimų tenkinimas.

5. Ekstradicija yra kompleksinis institutas. Jį sudaro nacionalinės ir tarptautinės teisės normos. Šiuo metu Lietuvos Respublikoje asmenų suėmimą dėl jų perdavimo užsienio valstybei arba Tarptautiniam baudžiamajam teismui, reglamentuoja tarptautinės sutartys, Lietuvos Respublikos baudžiamasis ir baudžiamojo proceso kodeksai. Teismas, nustatydamas suėmimo trukmę vadovaujasi ne tik BPK normomis, bet ir tarptautine sutartimi arba Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutu. Taikydamas tarptautinės daugiašalės sutarties ar konvencijos nuostatas, teismas taip pat vadovaujasi Lietuvos Respublikos sutarties ar konvencijos ratifikavimo įstatymu

bei jame nustatytais išlygomis ir padarytais pareiškimais dėl sutarties taikymo, taip pat prašančiosios perduoti asmenį valstybės išlygomis ir pareiškimais, kuriuos ji yra padariusi prisijungdama prie tarptautinės sutarties.

6. Jeigu tarp valstybių yra pasirašyta tarptautinė sutartis, tai kiekviena suvereni valstybė, prisijungdama ir ratifikuodama atitinkamą tarptautinę sutartį, *isipareigoja* kitai sutarties pusei. Tačiau jeigu nėra pasirašyta jokia dvišalė ar daugiašalė tarptautinė sutartis, galima kalbėti tik apie *teisę* įgyvendinant ekstradiciją. Siekiant spręsti šią problemą, darytume išvadą, kad perduoti nusikaltimą padariusius asmenis yra privaloma, nepriklausomai nuo to, ar yra sudaryta sutartis. Ši būtinybė išplaukia iš interesų solidarumo siekiant to, kas kenkia visoms valstybėms t. y. nusikalstamumo.

7. Asmenys, kuriems pagal Lietuvos Respublikos įstatymus yra suteiktas prieglobstis, už nusikalstamas veikas, dėl kurių jie buvo persekiojami užsienyje, pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį įstatymą nebaudžiami ir užsienio valstybėms neišduodami, išskyrus BK 7 straipsnyje numatytus atvejus, t.y. baudžiamoji atsakomybė už tarptautinėse sutartyse numatytus nusikaltimus.

8. Ekstradicijos tikslas kova su tarptautiniu nusikalstamumu, tuo tarpu pabėgėlių instituto tikslas nukreiptas į visuotinai pripažintų žmogaus teisių ir laisvių apsaugą. Ši skirtumą lemia reguliavimo forma, o ne turinys. Pagal turinį abu institutai panašūs ta prasme, kad jų tiesioginė veikimo paskirtis yra tarptautinės teisės palaikymas. Apibūdinant ekstradicijos ir pabėgėlių teisės institutų santykį, visada turi būti išlaikomas atitinkamas balansas, įskaitant tarptautinės teisės reikalavimus. Žmogaus teisių apsaugos problemų sprendimai, turi nekenkti tarptautinei kovai su nusikalstamumu.

9. Abipusiškumo principas nėra specialus ekstradicijos vykdymo principas, o tik papildantis ją, o valstybės, nesilaikančios minėto principo, neprivalo vienašališkai imtis perdavimo pareigos. Todėl persekiojimas ir nusikaltusių asmenų perdavimo reikalavimas, nesant susitarimų dėl išdavimo, gali būti paremtas ir visuotinai pripažintais moraliniais žmogiškumo principais.

10. Baudžiamojo persekiojimo apimties, išduoto asmens atžvilgiu, ribas galima peržengti, tik išimtiniais atvejais, nurodytais pačių šalių susitarimuose. Čia būtina atkreipti dėmesį į specializacijos principą. Asmuo gali būti teisiamas ir baudžiamas tik už tą nusikaltimą, už kurį jis yra išduotas. Norint jį patraukti baudžiamajon atsakomybėn už kitą nusikaltimą, reikia gauti išdavusios jį šalies sutikimą.

11. Ar nusikaltimas yra politinio pobūdžio, sprendžia teismas. Teismas gali nesutikti perduoti užsienio valstybei asmens, persekiojamo už politinio pobūdžio nusikaltimą. Tarptautinėse sutartyse nėra išaiškinimo, kokią veiką reikėtų laikyti politiniu nusikaltimu, dėl to sprendi-

mo teisė, ar nusikalstama veika yra politinis nusikaltimas, yra deleguojama tarptautinę sutartį pasirašančiai valstybei. Sutartyse dažniausia yra išvardijamos veikos, kurios negali būti pripažintos politiniais nusikaltimais.

12. Perėjus prie Europos arešto orderio, sistemai priklausančių valstybių santykiuose išnyksta ekstradicija. Atsisakoma teisinių ekstradicijos nevykdymo pagrindų:

- a) abipusio veikos baudžiamumo taisyklės
- b) ekstradicijos dėl politinių nusikaltimų nevykdymo taisyklės;
- c) piliečių ekstradicijos nevykdymo taisyklės.

13. Vykdamas Europos arešto orderį garantuojami asmenį perduodančios valstybės interesai ir ne tik, nes šioje sistemoje išlieka ir žmogaus teisių apsaugai tarnaujantys mechanizmai. Piliečiai ir nuolatiniai prašomosios valstybės gyventojai perduodami tik gavus Europos arešto orderį pateikusios valstybės garantijas, kad bausmės atlikimas bus patikėtas jo pilietybės (nuolatinės gyvenamosios vietos) valstybei. Tos pačios nuostatos laikomasi ir nuteistųjų atžvilgiu, tačiau šiuo atveju bausmės atlikimo perėmimas laikomas ne asmens perdavimo sąlyga, o atsisakymo jį perduoti pagrindu.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminiai teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741, 2004 Nr. 72-2492 (su vėlesniais pakeitimais).
3. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002, Nr.37-1341, 2004, Nr. 72-2493 (su vėlesniais pakeitimais).
4. Europos konvencija dėl ekstradicijos // Valstybės žinios. 1995, Nr. 34-819.
5. Europos konvencija dėl kovos su terorizmu // Valstybės žinios. 1997, Nr. 7-116.
6. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija iš dalies pakeista protokolu Nr. 11, su papildomais protokolais Nr. 1, 4, 6, 7 // Valstybės žinios. 2000, Nr. 96-3016.
7. Jungtinių Tautų konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą // Valstybės žinios. 2002, Nr. 51-1929; 51-1933.
8. Konvencija dėl Europos Sąjungos valstybių narių savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose // Valstybės žinios. 2004, Nr. 67-2352.
9. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 straipsnio sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1998, Nr. 109-3004.
10. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 105 str. Sankcijoje numatytos mirties bausmės atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 1998, Nr. 109-3004.
11. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir generalinio prokuroro 2004 m. rugpjūčio 26 d. įsakymas Nr. 1R-195/1-144 „Dėl Europos arešto orderio išdavimo ir asmens perėmimo pagal Europos arešto orderį taisyklių patvirtinimo“//Valstybės žinios. 2004, Nr. 134-4886.
12. Tarybos pagrindų sprendimas Nr. 2002/584/TVR dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių tvarkos.
13. Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas, priimtas 1998 m. liepos 17 d. Jungtinių Tautų Diplomatiniame įgaliotųjų atstovų konferencijoje, skirtoje Tarptautinio baudžiamojo teismo įsteigimui // Valstybės žinios. 2003, Nr. 49-2165.
14. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas, // Valstybės Žinios, 2002, Nr. 77-3288.

15. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija, // LR Aukščiausioji Tarybos 1991 m. kovo 12 d nutarimas Nr.I-1136.

Specialioji literatūra

16. Abramavičius A., Mickevičius D., Švedas G. Europos Sąjungos teisės aktų įgyvendinimas Lietuvos baudžiamojame teisme. Vilnius, 2005.

17. Akehurst M. Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas. Vilnius, 2000 m.

18. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Vilnius, 1996.

19. Čepas A. „Abipusis veikos baudžiamumas kaip ekstradicijos leistinumą sąlyga“. VU Mokslo darbai „Teisė“, 2001 m. Nr.41.

20. Čepas A. Ekstradicijos teorinės ir praktinės problemos. Daktaro disertacijos santrauka. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius, 2002.

21. Čepas A. Europos arešto orderis: pirmieji Europos sąjungos baudžiamosios teisės ir baudžiamojo proceso teisės žingsniai Lietuvoje. VU Mokslo darbai „Teisė“. 2003 m. Nr. 46.

22. Čepas A. Žilinskas J. „Piliečių ekstradicijos nevykdymo taisyklė, galimybės jos galimybės jos atsisakyti ir ją modifikuoti“. VU Mokslo darbai „Teisė“. 2003 m. Nr. 46.

23. Goda G., Kazlauskas M., Kuconis P. Baudžiamojo proceso teisė. 2005 m. Vilnius

24. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso komentaras: I-IV dalys / Goda G., Kazlauskas M., Kuconis P. ir kt. – Vilnius, 2003.

25. Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2005 metų ataskaita.

26. LR baudžiamojo kodekso komentaras. Vilnius, 2004.

27. Makaraitytė I. „Atgimimas“. „Ekstradicija pagal Rusiją“. 2005 rugsėjo 16 d. Nr. 0 (859).

28. Nevera A. Ekstradicija Lietuvos ir užsienio valstybių teisme. // Jurisprudencija. 1999, t.14 (6).P.5-23.

29. Nevera A. Valstybės baudžiamosios jurisdikcijos principai ir jų įtvirtinimas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S), LTU. 2002.

30. Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Vilnius, 1998.

31. Visuotinė Lietuvių Enciklopedija. Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas. V tomas. Vilnius, 2004.

32. Vysockienė L. Pabėgėlių teisė. Vilnius, 2005.

33. Žalkauskas K. VI-oji Tarptautinė konferencija baudžiamajai teisei suvienodinti, Kopenhagoje. Kriminalistikos žinynas. 1935. Nr. 6.

34. Bedi S. D. Extradition in international Law and practice. Rotterdam, 1966.

35. Brownlie I. Principles of public International Law, London, 1970.
36. Gilbert G. Aspects of Extradition Law. Dordrecht/Boston/London. M.Nijhoff, 1991.
37. Lauterpacht H. International Law. Cambridge, 1970.
38. Shearer I. A. Extradition in International Law. Manchester, 1971.
39. Schwarzenberger G. A manuel of International Law. London, 1967.
40. Torsten Stein. Extradition. In: Encyclopedia of Public International Law. Amsterdam, etc.: North Holland. 1995.
41. Бойцов А. И. Выдача преступников. Санкт Петербург, 2004.
42. Бородин С.В., Ляхов Я.Г. Международное сотрудничество в борьбе с уголовной преступностью. Москва, 1983.
43. Броунли Я. Brownli, Международное право. Книга вторая. Москва 1977.
44. Валеев Р. М. Выдача преступников в современном международном праве. Казань, 1976.
45. Васильев Ю. Г. Институт выдачи преступников (экстрадиции) в современном международном праве. Москва, 2003
46. Велчев Б. Политическое преступление в международном уголовном праве. Международная жизнь. 1999 Номер 5.
47. Галенская Л.Н., Международная борьба с преступностью. Международные отношения. Москва, 1972.
48. Звирбуль В. К., Шупилов В. П. Выдача уголовных преступников. Москва, 1974.
49. Кутиков В. Принцип взаимности и его применение в области международного публичного и международного частного права. – Труды по международному праву Т. 1. София. Изд-во на Българската Академия на науките. 1967.
50. Федросс А. Международное право. М. ИЛ. 1959.
51. Тункин Г. И. Теория международного права. Москва, 1970.

Teismų praktika

52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato 2003 m. gruodžio 29 d. nutarimas Nr. 42 „Dėl teismų praktikos taikant Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis ir Baudžiamojo bei Baudžiamojo proceso kodeksų normas, nustatančias asmenų išdavimą užsienio valstybei arba perdavimą Tarptautiniam baudžiamajam teismui“ // Teismų praktika. Nr. 20.
53. Apžvalga. Patvirtinta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2003-12-29 nutarimu Nr.42. Teismų praktikos, taikant Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis ir Baudžiamojo bei

Baudžiamojo proceso kodeksų normas, nustatančias asmenų išdavimą užsienio valstybei arba perdavimą Tarptautiniam baudžiamajam teismui, apžvalga.

Kiti šaltiniai (internete)

54. http://ue.eu.int/cms3_Applications/applications/PolJu/details.asp?lang=EN&cmsid=720&id=87 – valstybių narių pareiškimai, išlygos bei praktinis Pagrindų sprendimo dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių tvarkos įgyvendinimas.

55. <http://conventions.coe.int> – Europos Tarybos konvencijos, valstybių dalyvių išlygos, pareiškimai, ratifikavimo ir įsigaliojimo datos.

56. http://ec.europa.eu/justice_home/fsj/criminal/fsj_criminal_intro_en.htm – aktuali informacija Europos Komisijos Teisingumo ir vidaus reikalų srityje.

57. <http://www.europol.eu.int> – Europolo internetinis puslapis.

58. <http://lrgp.lt> – Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros tinklapis.

59. <http://www.infolex.lt/praktika/tekstas.asp?id=35544&org=1> – AT nutarimai.

60. <http://www.lrkt.lt/dokumentai/1995/n511017a.htm>.

61. <http://www.leidykla.vu.lt/inetleid/teise/46/straipsniai/str3.pdf>

62. <http://www.atgimimas.lt/articles.php?id=1126847708>

63. <http://www3.lrs.lt/docs2/QTWOUJSB.DOC> - Lietuvos Respublikos prokuratūros veiklos 2005 metų ataskaita.

EKSTRADICIJOS SAMPRATA PAGRINDAI IR SĄLYGOS

Pagrindinės sąvokos: ekstradicija, ekstradicijos pagrindai, pabėgėlių institutas, ekstradicijos sąlygos, visiška ekstradicija, supaprastinta ekstradicija, laikinas perdavimas, baudžiamasis persekiojimas, politinis persekiojimas, bausmės ribos, teisės norma, Europos arešto orderis.

SANTRAUKA

Ekstradicija – teisinis aktas, kuriuo asmens, įtariamo, kaltinamo padarius nusikaltimą ar nuteisto prašomojoje valstybėje, perdavimas prašančiosios valstybės jurisdikcijai jos prašymu, turint teisę ir tikslą asmenį teisti ar įvykdyti jam paskirtą bausmę.

Magistro baigiamajame darbe nagrinėjama ekstradicijos sampratų įvairovė istoriniu aspektu, stengiantis giliau pažvelgti į pačią ekstradicijos esmę, lyginant nagrinėjamo teisinio reiškimo ir pabėgėlių teisės instituto santykį tarptautinėje sistemoje. Kadangi ekstradicijos instituto ypatybė yra ta, kad jį jungia skirtingos teisinės sistemos, buvo išsamiai aptarti ekstradicijos pagrindai tarptautinėje teisėje: konvencijos, dvišalės sutartys, nacionaliniai įstatymai dėl išdavimo, abipusiškumo principas bei moraliniai žmonijos principai. Ekstradicijos problematikai nagrinėti didesnis dėmesys buvo skiriamas šių lietuvių autorių darbams: V. Vadapalo, A. Neveros, A. Čepo, J. Žilinsko, G. Godos, M. Kazlausko, P. Kuconio, G. Švedo, L. Visockienės darbai, taip pat užsienio autorių darbai tokių kaip M. Akehurst, S. Bedi, G. Gilbert, H. Lauterpacht, I. A. Shearer, A. Boicovo, R. Valejevo, J. Vasiljevo, B. Velčevo, L. Galenskajos ir kt.

Darbe analizuojamos tarptautinės sutartys, nacionaliniai baudžiamieji ir baudžiamojo proceso įstatymai numatantys ekstradiciją ribojančias sąlygas, apie kurių buvimą ar nebuvimą sprendžia įgaliotasis teismas. Nemažas dėmesys buvo skiriamas ekstradicijos sąlygoms, kurių reikia laikytis norint tikėtis, kad ekstradicijos prašymas bus patenkintas ir prašomoji valstybė turės realią galimybę dėl prašomo asmens padarytos nusikalstamos veikos įgyvendinti savo baudžiamąją jurisdikciją. Nagrinėjant ekstradicijos sąlygų taikymą, priklausomai nuo sutarties pobūdžio, išskirtume ekstradicijos dėl politinių nusikaltimų nevykdymo sąlygą, ją laikant viena iš moderniausių žmogaus teisių apsaugai skirtų leistinumo sąlygų.

Magistro baigiamajame darbe atskleidžiamos priežastys, paskatinusios Europos Sąjungoje įvesti Europos arešto orderį. Taip pat aptariamas Europos arešto orderio santykis su ekstradicija ir jo taikymo problemos, pateikiamos ištraukos iš Eurojusto veiklos ataskaitos, liečiančios ekstradicijos institutą.

Autorės nuomone, įvertinant ekstradicijos reikšmę, svarbiausia yra užtikrinti tarptautinį bendradarbiavimą baudžiamojoje teisinėje sistemoje, nepažeidžiant perduodamo asmens teisių ir esminių valstybės interesų. Kadangi ekstradicijos vykdymo pareiga atsiranda tik atitinkamų sutarčių ir konvencijų pagrindu, būtina analizuoti teisinių ekstradicijos pagrindų problemas. Darant išvadas, buvo stengiamasi atskleisti nagrinėjamo instituto santykį su prieglobsčio teisės institutu, bei Europos arešto orderiu, įrodant Europos arešto orderio reikšmę šiuolaikinėje teisinėje sistemoje. Svarbiausia yra garantuoti, kad ekstradicija bus vykdoma visais atvejais, kada ja nėra pažeidžiamos žmogaus teisės ir esminiai valstybės interesai.

THE CONCEPT AND LEGAL CONDITIONS OF EXTRADITION IN THE CRIMINAL LAW

Keywords: extradition, conditions of extradition, total extradition, simplified extradition, temporal extradition, criminal prosecution, political prosecution, European Arrest Warrant.

SUMMARY

Extradition is the official process by which one nation or state requests and obtains from another nation or state the surrender of a suspected or convicted criminal. As between nations, extradition is regulated by treaties. As between states or other political subdivisions on a domestic level, extradition is more accurately known as rendition.

The master thesis is a research of the concept of extradition in historical perspective, trying to overlook deeper the basics of this legal norm. The research of the concept of extradition in historical perspective, trying to overlook deeper the basics of this legal norm. The research is made by comparing the institute of extradition and institute of fugitives in the context of international law, other legal acts.

Fundamental legal acts of extradition are thoroughly discussed in the master thesis. The author presents the analysis of conventions, bilateral, agreements, national laws of extradition, principle of reciprocity and moral human rights. The author presents opinions of various contemporary Lithuanian scientists such as V. Vadapalas, A. Nevera, A. Čepas, J. Žilinskas, G. Goda, M. Kazlauskas, P. Kuconis, G. Švedas, L. Visockienė. Also were used fundamental works about extradition by M. Akehurst, S. Bedi, G. Gilbert, H. Lauterpacht, I. A. Shearer, A. Boicov, R. Valejev, J. Vasiljev, B. Velčev, L. Galenskaja etc.

International agreements, national criminal laws and laws of criminal procedure are also analyzed in the study. Serious consideration was made for conditions of extradition fixed in European convention of extradition which are included in Lithuanian agreements for juridical cooperation with foreign countries. The author distinguishes total and simplified extradition, its significance for the prosecution.

The author presents the concept of European Arrest Warrant, its legal significance and relation with the norms of extradition, as well as problems related to implementation. The author presents fragments from Eurojust activities.

The author of the thesis supports the position that main objective in the field of extradition is the international cooperation of the system of criminal justice. Implementation the

rights of the transmissible person and state interests is a matter of major importance. The judicial fundamentals of extradition, different agreements and conventions must be analyzed in making any decision on extradition. For instance, impossibility of extradition in cases of political crimes is one of the most important conditions in modern international legal cooperation. While the conditions of extradition prohibit extradition for political crimes in each case court decides if the crime is of a political nature.

The author presents some important scientific conclusions in regard of the concept of extradition, the implementation of extradition, stressing the need of careful analysis of each individual case.

1. PRIEDAS

Tarptautinės sutartys, kuriomis vadovaujasi teismas sprendamas asmens suėmimo dėl jo išdavimo užsienio valstybei arba perdavimo Tarptautiniam baudžiamajam teismui, taip pat ekstradicijos klausimus:

- Tarptautinė konvencija dėl kovos su terorizmo finansavimu, pasirašyta 1999 m. gruodžio 9 d.;
- Konvencija dėl kovos su smurtu prieš civilinės aviacijos saugą, sudaryta 1971 m. rugsėjo 23 d.;
- Konvencija dėl nusikaltimų, padarytų tarptautiniu mastu saugomiems asmenims, įskaitant diplomatus, prevencijos ir bausmės už juos, priimta Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 1973 m. gruodžio 14 d.;
- Tarptautinė konvencija dėl kovos su įkaitų ėmimu, priimta Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 1979 m. gruodžio 17 d.;
- Branduolinių medžiagų fizinės saugos konvencija, priimta 1980 m. kovo 3 d.;
- Protokolas dėl kovos su smurtu tarptautinę civilinę aviaciją aptarnaujančiuose oro uostuose, papildantis Konvenciją dėl kovos su smurtu prieš civilinės aviacijos saugą, sudarytas 1988 m. vasario 14 d.;
- Konvencija dėl kovos su neteisėtais veiksmais prieš saugią jūrų laivybą, sudaryta 1988 m. kovo 10 d.;
- Protokolas dėl kovos su neteisėtais veiksmais prieš stacionarių platformų kontinentiniame šelfe saugą, sudarytas 1988 m. kovo 10 d.;
- Tarptautinė konvencija dėl kovos su teroristiniais sprogdinimais, priimta Jungtinių Tautų generalinės Asamblėjos 1997 m. gruodžio 15 d.;
- Jungtinių Tautų konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą, priimta 2000 m. gruodžio 13 d.;
- Bendroji narkotinių medžiagų konvencija, priimta 1961 m.;
- Psichotropinių medžiagų konvencija, priimta 1971 m.;
- Europos baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos, sudaryta 1999 m. sausio 27 d.;
- UNIDROIT konvencija dėl pavogtų ar neteisėtai išvežtų kultūros objektų;
- Europos konvencija dėl kovos su terorizmu, priimta 1977 m.;
- Europos 1990 m. konvencija dėl pinigų išplovimo ir nusikalstamu būdu įgytų pajamų paieškos arešto bei konfiskavimo;
- 1975 m. Europos konvencija dėl ekstradicijos ir jos papildomieji protokolai;
- kitos tarptautinės daugiašalės sutartys;
- Lietuvos Respublikos dvišalės ar daugiašalės sutartys dėl teisinės pagalbos arba ekstradicijos.

Lietuvos Respublikos dvišalės ir trišalės sutartys

dėl teisinio bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose

(2006-01-31)

Armėnija

Lietuvos Respublikos ir Armėnijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisiųjų santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose. (Tarptautinius dokumentus pasirašiusios šalys/Sutartis/ /2003 09 15/Ratifikuota nuo 2004 12 22; Įsigaliojo nuo 2005 07 08/Valstybės žinios'2005 Nr.7-189);

Azerbaidžanas

Lietuvos Respublikos ir Azerbaidžano Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisiųjų santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose (Tarptautinius dokumentus pasirašiusios šalys/Sutartis/ /2001 10 23/Ratifikuota nuo 2002 05 28; Įsigaliojo nuo 2002 11 22/Valstybės žinios'2002 Nr.75-3217);

Lietuvos Respublikos ir Azerbaidžano Respublikos sutartis dėl asmenų, nuteistų laisvės atėmimu, perdavimo likusiai bausmei atlikti. (Tarptautinius dokumentus pasirašiusios šalys/Sutartis/ /2001 10 23/Ratifikuota nuo 2002 05 28; Įsigaliojo nuo 2002 11 22/Valstybės žinios'2002 Nr.75-3216);

Baltarusija

Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos sutartis "Dėl teisinės pagalbos ir teisiųjų santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose". (Tarptautinius dokumentus pasirašiusios šalys/Sutartis/ /1992 10 20/Ratifikuota nuo 1992 10 29; Įsigaliojo nuo 1993 07 11/Valstybės žinios'1994 Nr.43-779);

Lietuvos Respublikos ir Baltarusijos Respublikos sutartis "Dėl asmenų, kuriems paskirtas laisvės atėmimas ar pritaikytos priverčiamosios medicininio pobūdžio priemonės, perdavimo".

(Tarptautinius dokumentus pasirašiusios šalys/Sutartis/ /1996 07 12/Ratifikuota nuo 1996 09 17; Įsigaliojo nuo 1998 11 22/Valstybės žinios'1998 Nr.102-2808);

Estija

Lietuvos Respublikos, Estijos Respublikos ir Latvijos Respublikos sutartis "Dėl teisinės pagalbos ir teisinių taisyklių". (Tarptautinius dokumentus pasirašiusios šalys/Sutartis/ /1992 11 11/Ratifikuota nuo 1994 01 20; Įsigaliojo nuo 1994 04 03/Valstybės žinios'1994 Nr.28-492);

Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Estijos Respublikos Vyriausybės ir Latvijos Respublikos Vyriausybės sutartis "Dėl bendradarbiavimo vykdant liudytojų ir nukentėjusiųjų apsaugą". (Tarptautinius dokumentus pasirašiusios šalys/Sutartis/ /2000 03 17/Ratifikuota nuo 2001 05 24; Įsigaliojo nuo 2001 06 08/Valstybės žinios'2001 Nr.49-1705);

JAV

Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Jungtinių Amerikos Valstijų Vyriausybės sutartis "Dėl savitarpio teisinės pagalbos baudžiamosiose bylose". (Tarptautinius dokumentus pasirašiusios šalys/Sutartis/ /1998 01 16/Ratifikuota nuo 1998 06 11; Įsigaliojo nuo 1999 08 26/Valstybės žinios'1998 Nr.59-1660);

Kazachstanas

Lietuvos Respublikos ir Kazachstano Respublikos sutartis "Dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose". (Tarptautinius dokumentus pasirašiusios šalys/Sutartis/ /1994 08 09/Ratifikuota nuo 1995 04 27; Įsigaliojo nuo 1999 04 08/Valstybės žinios'1998 Nr.51-1399);

Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Kazachstano Respublikos Vyriausybės susitarimas "Dėl bendradarbiavimo kovojant su organizuotu nusikalstamumu, neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta, terorizmu ir kitais nusikaltimais".

(Tarptautinius dokumentus pasirašiusios šalys/Susitarimas/ /2000 05 11/Ratifikuota nuo 2001 07 10; Įsigaliojo nuo 2001 08 21/Valstybės žinios'2001 Nr.75-2636);

Kinija

Lietuvos Respublikos ir Kinijos Liaudies Respublikos sutartis "Dėl teisinės pagalbos civilinėse ir baudžiamosiose bylose". (Tarptautinius dokumentus pasirašiusios šalys/Sutartis/ /2000 03 20/Ratifikuota nuo 2000 03 20; Įsigaliojo nuo 2002 01 29/Valstybės žinios'2001 Nr.75-2642);

Lietuvos Respublikos ir Kinijos Liaudies Respublikos ekstradicijos sutartis. (Tarptautinius dokumentus pasirašiusios šalys/Sutartis/ /2002 06 17/Ratifikuota nuo 2002 10 31; Įsigaliojo nuo 2003 06 21/Valstybės žinios'2002 Nr.115-5134);

Latvija

Lietuvos Respublikos, Estijos Respublikos ir Latvijos Respublikos sutartis "Dėl teisinės pagalbos ir teisinių taisyklių". (Tarptautinius dokumentus pasirašiusios šalys/Sutartis/ /1992 11 11/Ratifikuota nuo 1994 01 20; Įsigaliojo nuo 1994 04 03/Valstybės žinios'1994 Nr.28-492);

Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Estijos Respublikos Vyriausybės ir Latvijos Respublikos Vyriausybės sutartis "Dėl bendradarbiavimo vykdant liudytojų ir nukentėjusiųjų apsaugą". (Tarptautinius dokumentus pasirašiusios šalys/Sutartis/ /2000 03 17/Ratifikuota nuo 2001 05 24; Įsigaliojo nuo 2001 06 08/Valstybės žinios'2001 Nr.49-1705);

Lenkija

Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos sutartis "Dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos, darbo ir baudžiamosiose bylose". (Tarptautinius dokumentus pasirašiusios šalys/Sutartis/ /1993 01 26/Ratifikuota nuo 1993 03 16; Įsigaliojo nuo 1993 10 18/Valstybės žinios'1994 Nr.14-234);

Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Lenkijos Respublikos Vyriausybės bendradarbiavimo kovojant su organizuotu nusikalstamumu bei kitais sunkiais nusikaltimais sutartis. (Tarptautinius dokumentus pasirašiusios šalys/Sutartis/ /2000 04 04/Ratifikuota nuo 2001 07 10; Įsigaliojo nuo 2001 11 10/Valstybės žinios'2001 Nr.75-2637, Valstybės žinios'2003 Nr.97);

Moldova

Lietuvos Respublikos ir Moldovos Respublikos sutartis "Dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose". (Tarptautinius dokumentus pasirašiusios šalys/Sutartis/ /1993 02 09/Ratifikuota nuo 1993 03 16; Įsigaliojo nuo 1995 02 18/Valstybės žinios'1995 Nr.19-440);

Rusija

Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutartis "Dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose". (Tarptautinius dokumentus pasirašiusios šalys/Sutartis/ /1992 07 21/Ratifikuota nuo 1992 07 30; Įsigaliojo nuo 1995 01 21/Valstybės žinios'1995 Nr.13-296);

Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos sutartis "Dėl asmenų, kuriems paskirtas laisvės atėmimas, perdavimo bausmei atlikti". (Tarptautinius dokumentus pasirašiusios šalys/Sutartis/ /2001 06 25/Ratifikuota nuo 2002 01 15; Įsigaliojo nuo 2002 10 04/Valstybės žinios'2002 Nr.32-1205);

Suomija

Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Suomijos Respublikos Vyriausybės susitarimas "Dėl bendradarbiavimo nusikaltimų prevencijos srityje". (Tarptautinius dokumentus pasirašiusios šalys/Susitarimas/ /1997 03 18/Įsigaliojo nuo 1997 10 24/Valstybės žinios'1997 Nr.96-2431);

Turkija

Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Turkijos Respublikos Vyriausybės susitarimas dėl bendradarbiavimo kovojant su terorizmu, organizuotu nusikalstamumu, neteisėta narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų apyvarta (prekyba jomis) ir kitais sunkiais nusikaltimais. (Tarptautinius dokumentus pasirašiusios šalys/Susitarimas/ /1997 06 02/Ratifikuota nuo 2004 06 29; Įsigaliojo nuo 2004 08 12/Valstybės žinios'2004 Nr.122-4462);

Ukraina

Lietuvos Respublikos ir Ukrainos Respublikos sutartis "Dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose". (Tarptautinius dokumentus pasirašiusios šalys/Sutartis/ /1993 07 07/Ratifikuota nuo 1994 07 21; Įsigaliojo nuo 1994 11 20/Valstybės žinios'1994 Nr.91-1767);

Uzbekistanas

Lietuvos Respublikos ir Uzbekistano Respublikos sutartis "Dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose". (Tarptautinius dokumentus pasirašiusios šalys/Sutartis/ /1997 02 20/Ratifikuota nuo 1997 10 16; Įsigaliojo nuo 1998 07 10/Valstybės žinios'1997 Nr.101-2552);

Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Uzbekistano Respublikos Vyriausybės susitarimas dėl bendradarbiavimo kovojant su nusikalstamumu. (Tarptautinius dokumentus pasirašiusios šalys/Susitarimas/ /2002 02 18/Ratifikuota nuo 2002 06 13; Įsigaliojo nuo 2002 07 17/Valstybės žinios'2002 Nr.70-2875);

Vengrija

Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Vengrijos Respublikos Vyriausybės sutartis dėl bendradarbiavimo kovojant su terorizmu, neteisėta narkotikų apyvarta, organizuotu nusikalstamumu ir kitais sunkiais nusikaltimais. (Tarptautinius dokumentus pasirašiusios šalys/Sutartis/ /1997 03 04/Ratifikuota nuo 2002 10 01; Įsigaliojo nuo 2002 11 20/Valstybės žinios'2002 Nr.104-4617);

Vokietija

Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Vokietijos Federacinės Respublikos Vyriausybės sutartis dėl bendradarbiavimo kovojant su organizuotu nusikalstamumu, terorizmu ir kitais sunkiais nusikaltimais. (Tarptautinius dokumentus pasirašiusios šalys/Sutartis/ /2001 02 23/Ratifikuota nuo 2002 05 07; Įsigaliojo nuo 2003 07 10/Valstybės žinios'2002 Nr.57-2300);

Europos Sąjungos sutartys ir susitarimai

dėl teisinio bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose

(2006-01-31)

Savitarpio pagalba baudžiamosiose bylose

Konvencija dėl Europos Sąjungos valstybių narių savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose, kurią pagal Europos Sąjungos sutarties 34 straipsnį patvirtino Taryba (Tarptautinius dokumentus pasirašiusios šalys/Konvencija/ /2000 05 29/Ratifikuota nuo 2004 02 05/Valstybės žinios'2004 Nr.154-5599);

PROTOKOLAS prie Konvencijos dėl Europos Sąjungos valstybių narių savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose, kurį pagal Europos Sąjungos sutarties 34 straipsnį patvirtino Taryba (Taryba (ministrai)|Protokolas|2001/C326/02|42001A1121(01)|2001 10 16|Galioja|)

Europos Sąjungos ir Islandijos Respublikos bei Norvegijos Karalystės SUSITARIMAS dėl tam tikrų 2000 m. gegužės 29 d. Konvencijos dėl Europos Sąjungos valstybių narių savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose ir jos 2001 m. protokolo nuostatų taikymo (Tarptautinius dokumentus pasirašiusios šalys/Susitarimas/ /2003 12 19/ /).

Ekstradicija

Konvencija dėl ekstradicijos tarp Europos Sąjungos valstybių narių, parengta remiantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsniu (Tarptautinius dokumentus pasirašiusios šalys/Konvencija/ /1996 09 27/Ratifikuota nuo 2003 07 03/Valstybės žinios'2004 Nr.112-4177);

Konvencija dėl supaprastintos ekstradicijos tvarkos tarp Europos Sąjungos valstybių narių, parengta vadovaujantis Europos Sąjungos sutarties K.3 straipsniu (Tarptautinius dokumentus pasirašiusios šalys/Konvencija/ /1995 03 10/Ratifikuota nuo 2003 05 15/Valstybės žinios'2004 Nr.112-4176);

TARYBOS SPRENDIMAS 2003/169/TVR 2003 m. vasario 27 d. nustatantis, kurios 1995 m. Konvencijos dėl supaprastintos ekstradicijos tvarkos tarp Europos Sąjungos valstybių narių ir 1996 m. Konvencijos dėl ekstradicijos tarp Europos Sąjungos valstybių narių nuostatos sudaro Šengeno acquis plėtojimą pagal Susitarimą dėl Islandijos Respublikos ir Norvegijos Karalystės asociacijos įgyvendinant, taikant ir plėtojant Šengeno acquis

(Taryba (ministru)|Sprendimas|2003/169|32003D0169|2003 02 27|Galioja|);

SUSITARIMAS tarp Europos Sąjungos ir Jungtinių Amerikos Valstijų dėl ekstradicijos (Tarptautinius dokumentus pasirašiusios šalys/Susitarimas/ /2003 06 25/ /).

Lietuvos Respublikos ratifikuotos

EUROPOS TARYBOS SUTARTYS IR SUSITARIMAI

BAUDŽIAMOJI TEISĖ IR BAUDŽIAMASIS PROCESAS

(Pagal ET skirstymą - teisinis bendradarbiavimas baudžiamosiose bylose)

1. (ESS 024) 1957 metų gruodžio 13 d. Europos konvencija dėl ekstradicijos

(ESS 086) 1975 m. spalio 15 d. Europos konvencijos dėl ekstradicijos papildomas protokolas

(ESS 098) 1978 m. kovo 17 d. Europos konvencijos dėl ekstradicijos antrasis papildomas protokolas

Pasirašyti nuo 1994 11 09, ratifikuoti 1995 balandžio 4 d. Seimo nutarimu Nr. I-839, ratifikaciniai raštai deponuoti nuo 1995 06 20, įsigalioja nuo 1995 09 18. Oficialus tekstas lietuvių kalba VŽ 1995 Nr. 34-819)

2. (ESS 030) 1959 m. balandžio 20 d. Europos konvencija dėl savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose

(ESS 099) 1978 m. kovo 17 d. Europos konvencijos dėl savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose papildomas protokolas

Pasirašyti nuo 1994 11 09, ratifikuoti 1995 balandžio 4 d, Seimo nutarimu Nr. I-838, ratifikaciniai raštai deponuoti nuo 1997 04 17, įsigaliojo 1997.07.16. Oficialus tekstas lietuvių kalba VŽ 1995 Nr. 33-762

(ESS 182) Europos konvencijos dėl savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose antrasis papildomas protokolas (2001 m. lapkričio 8 d.)

Ratifikuotas 2004 m. sausio 29 d. įstatymu Nr. IX-1997, įsigaliojo 2004 m. rugpjūčio 1 d.

3. (ESS 070) 1970 metų Europos konvencija dėl tarptautinio baudžiamųjų nuosprendžių pripažinimo

Pasirašyta nuo 1995 07 10, ratifikuota 1997 spalio 16 d. įstatymu Nr. VIII-458, ratifikaciniai raštai deponuoti nuo 1998 04 08, įsigaliojo nuo 1998 07 09. Oficialus tekstas lietuvių kalba VŽ 1997 Nr.101-2254

4. (ESS 073) 1972 metų Europos konvencija dėl baudžiamojo proceso perdavimo (1972 gegužės 15 d.)

Pasirašyta nuo 1997 04 17, ratifikuota 1997 gruodžio 23 d. įstatymu Nr. VIII-583. įsigaliojo 2000.02.24. Oficialus tekstas lietuvių kalba VŽ 1998 Nr. 10-241

5. (ESS 090) Europos konvencija Dėl kovos su terorizmu (1977 01 27)

Pasirašyta nuo 1996 06 07, ratifikuota Įstatymas/VIII-70/ 1997 01 14, ratifikaciniai raštai deponuoti nuo 1997 02 07, įsigaliojo nuo 1997 05 08. Oficialus tekstas lietuvių kalba VŽ 1997 Nr.7-116

6. (ESS 112) 1983 metų Europos nuteistųjų asmenų perdavimo konvencija (1983 03 21)

Pasirašyta nuo 1995 01 25, ratifikuota 1995 m. gegužės 9 d. įstatymu Nr. I-885, ratifikaciniai raštai deponuoti nuo 1996 05 24, įsigaliojo nuo 1996 09 01. Oficialus tekstas lietuvių kalba VŽ 1995 Nr. 42-102

(ESS 167) Konvencijos dėl nuteistųjų asmenų perdavimo papildomas protokolai (1997 m. gruodžio 18 d.)

Ratifikuotas 2000 m. lapkričio 21 d. įstatymu Nr. IX-31, įsigaliojo nuo 2001 05 01 Oficialus tekstas lietuvių kalba VŽ 2000 Nr. 108-3429

7. (ESS 141) Europos 1990 metų konvencija dėl pinigų išplovimo ir nusikalstamu būdu įgytų pajamų paieškos, arešto bei konfiskavimo

Pasirašyta nuo 1994 06 03, ratifikuota 1994 gruodžio 22 d. Seimo nutarimu Nr. I-727 263 ratifikaciniai raštai deponuoti nuo 1995 06 20, įsigalioja nuo 1995 10 01. Oficialus tekstas lietuvių kalba VŽ 1995 Nr. 12-263

8. (ESS 156) Susitarimas dėl neteisėtos prekybos jūra, įgyvendinantis Jungtinių tautų organizacijos konvencijos dėl kovos su neteisėta narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvarta 17 straipsnį (1995 01 31)

Ratifikuotas 2002 liepos 4 d. įstatymu Nr. IX-1025/2002 07 04. Oficialus tekstas lietuvių kalba VŽ 2002 Nr.83-3551

9. (ESS 120) Europos konvencija Dėl brutalaus žiūrovų elgesio per sporto varžybas ir ypač per futbolo rungtynes (1985 08 19)

Pasirašyta nuo 1993 04 01, ratifikuota 2000 04 13 d. įstatymu Nr.VIII-1625, įsigaliojo 2000 09 01. Oficialus tekstas lietuvių kalba VŽ 2000 Nr.53-1525

10. (ESS 173) Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos (1999 sausio 27 d.)

Ratifikuota 2002 sausio 25 d. įstatymu Nr. IX-736, įsigaliojo 2002.07.01. Oficialus tekstas lietuvių kalba VŽ 2002 kovo 1 d., 2002 Nr. 23-851-852

11. (ESS 185) Konvencija dėl elektroninių nusikaltimų (2001 m. lapkričio 23 d.)

Ratifikuota 2004 sausio 22 d. įstatymu Nr. IX-1974, įsigalioja nuo 2004 07 01. Oficialus tekstas lietuvių kalba Valstybės žinios'2004 Nr.36-1188.

12. (ESS 62) Europos konvencija dėl informacijos apie užsienio teisę (1968 m. birželio 7 d.)

Ratifikuota nuo 1996 m. vasario 6 d. įstatymu Nr. I-1193, įsigaliojo 1996 11 17. Oficialus tekstas lietuvių kalba Valstybės žinios'1996 Nr.16-414.

(ESS 97) Europos konvencijos dėl informacijos apie užsienio teisę papildomas protokolai (1978 kovo 15 d.)

Ratifikuotas 2004m. balandžio 22 d. Nr. IX-2154, įsigaliojo 2004 08 20. Oficialus tekstas lietuvių kalba Valstybės žinios'2004 Nr.80-2838.

2 PRIEDAS

Konvencijos, kuriose nurodyti nusikaltimai negali būti pripažinti politiniais:

- Konvencija dėl kovos su neteisėtu orlaivio grobimu, sudaryta 1970 m. gruodžio 16 d.;
- Konvencija dėl nusikaltimų, padarytų tarptautiniu mastu saugomiems asmenims, įskaitant diplomatus, prevencijos ir baudmės už juos, priimta Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 1973 m. gruodžio 14 d.;
- Tarptautinė konvencija dėl kovos su įkaitų ėmimu, priimta Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 1979 m. gruodžio 17 d.;
- Branduolinių medžiagų saugos konvencija, priimta 1980 m. kovo 3 d.;
- Protokolas dėl kovos su smurtu tarptautinę aviaciją aptarnaujančiuose oro uostuose, papildantis Konvenciją dėl kovos su smurtu prieš civilinę aviacijos saugą, sudarytas 1988 m. vasario 24 d.;
- Konvencija dėl kovos su neteisėtais veiksmais prieš saugią jūrų laivybą, sudaryta 1988 m. kovo 10 d.;
- Protokolas dėl kovos su neteisėtais veiksmais prieš stacionarių platformų kontinentiniame šelfe saugą, sudarytas 1988 m. kovo 10 d.;
- Tarptautinė konvencija dėl kovos su teroristiniais sprogdinimais, priimta Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 1997 m. gruodžio 15 d.

